

TARTU ÜLIKOOL

Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond

Eesti ja üldkeeleteaduse instituut

Eesti keele ja kirjanduse õpetaja õppekava

Andero Anto

KULTUURILISE IDENTITEEDI KUJUNDAMINE GÜMNAASIUMI
KIRJANDUSÕPETUSES

Magistritöö

Juhendaja: Andrus Org (PhD)

Tartu 2024

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen käesoleva lõputöö ise kirjutanud ning toonud korrekselt välja teiste autorite panuse. Töö on kirjutatud, lähtudes Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Andero Anto

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. IDENTITEET	7
1.1. Identiteedi mõiste	7
1.2. Kultuuriline identiteet	9
1.2.1. Kultuur	9
1.2.2. Väärtus.....	11
1.3. Kultuurilisest identiteedist õppekava kontekstis	14
1.3.1. Kultuuriline identiteet GRÕKi üldosas	14
1.3.2. Kultuuriline identiteet „Keele ja kirjanduse“ valdkonnakavas	16
1.3.3. Kursus „Identiteet ja eesti kirjandus“	19
2. KULTUURILISE IDENTITEEDI KUJUNDAMINE KIRJANDUSÕPETUSES	22
2.1. Tegevused ja meetodid	22
2.2. Kultuurilist identiteeti käsitlev õppematerjal	23
2.3. Õppelemendis sisalduvate töölehtede metoodika.....	23
2.4. Õppelemendi tarbeks kasutatud alustekstid.....	28
2.5. Õppelement kultuurilise identiteedi käsitlemiseks gümnaasiumi kirjandusõpetuses.	29
KOKKUVÕTE.....	33
KIRJANDUS.....	36
<i>Summary</i>	41
LISAD	45

SISSEJUHATUS

21. sajandil, mil inimesed on ümber mõtestamas oma seniseid teadmisi iseendast ja end ümbritsevast maailmast, on oluline nüüdisaegses koolis õpetada, kuidas toimuvaid muutusi märgata ja nendele reageerida. Eesti haridussüsteemis on ajakohastamisega jõudsasti edasi mindud – riikliku õppekava üldpädevuste hulgas on jätkuvalt enesemääratlus- ja väärtuspädevus, läbivate teemade alla kuulub kultuuriline identiteet ning gümnaasiumi kirjanduse põhikursusena õpetatakse „Identiteeti ja eesti kirjandust“. Gümnaasiumi riikliku õppekava ja kirjanduse ainekava suunistest lähtuvalt saab õpetaja kavandada õppetegevusi, mis toetavad nimetatud pädevuste kujundamist ja teemade käsitlemist.

Gümnaasiumi riiklikus õppekavas on läbiva teemana kirjas kultuuriline identiteet: eesmärk on kujundada õpilasest indiviid, kes on teadlik oma kultuurist ja ajaloost ning kes väärtustab oma kultuuri, ent tunneb ka huvi teiste kultuuride vastu. Samuti on kultuurilise identiteedi kui õppekava läbiva teema kirjelduses välja toodud austus emakeele ja rahvuskultuuri vastu ning kultuurilise mitmekesisuse väärtustamine. See on omakorda seotud õppetöö käigus arendatava enesemääratluspädevusega, mille tulemusel õpib õpilane märkama enda tugevaid ja nõrku külgi, mõtestama oma käitumise põhjuseid ja tagamaid, planeerima oma tulevikku ning lahendama vaimse ja füüsilise tervisega seotud probleeme. (GRÕK, 2023)

Eelnimetatud eesmärk saab õppeprotsessi käigus realiseeruda tegevuste ja ülesannetena, mis tähendab, et õpetaja peab nende teemade käsitlemiseks valmistama ette toetavaid õppematerjale. Ent alati ei ole õpetajal võimalik leida sobivaid alustekste ja metoodilisi materjale (nt töölehti), mis aitaksid toetada kultuurilise identiteedi käsitlemist. Seetõttu on vaja õppematerjali, millest on abi kas mõne kindla kirjandusteose käsitlemisel või mõne aineteülese teema käsitlemisel.

Eesti keele ja kirjanduse tundides käsitletakse mitmesuguseid kultuuriteemasid, mille kaudu arendatakse õpilaste kultuuriteadlikkust. Kui õpilane jõuab arusaamani, milline kultuuriruum teda ümbritseb, ning hakkab tähele panema, millised sündmused maailma ja Eesti ajaloos on meie kultuurilist identiteeti mõjutanud, mõistab ta ennast, teisi inimesi ja ümbritsevat paremini. See toetab tema osalust ühiskonnas ning isiklike arvamuste ja väärtuste kujunemist. Selleks, et õpilane kultuurilise identiteedi tuumani jõuaks, on vaja toetavaid õppetegevusi. Tekstinäiteid, mis oleksid tähenduslikud ja tekitaksid õpilases äratundmist, mõtlema suunavaid küsimusi ja

ülesandeid, mis aitaksid õpilasel oma mõtteid kultuurilise identiteedi aspektist rohkem avada, ning loovülesandeid, mille kaudu saab õpilane ennast ja enda ümbrust paremini mõista.

Siinse magistr töö eesmärk on pakkuda nii teoreetilist tausta kui ka praktilist tuge kultuurilise identiteedi käsitlemisel gümnaasiumi kirjandusõpetuses. Lõpptulemusena valmib õppe-materjal, mis aitab tekstianalüüsi kaudu kujundada õpilaste arusaamu kultuurilisest identiteedist. Töö peamised uurimisküsimused on järgmised:

- 1) Mis on kultuuriline identiteet, kuidas on seda määratletud riiklikus õppekavas?
- 2) Kuidas kujundada (arendada) õpilaste kultuurilist identiteeti kirjandusõpetuses?

Magistr töö koosneb kahest peatükist: esimeses osas antakse teoreetiline ülevaade identiteedi mõistest, kultuurilise identiteedi ja sellega seotud väärtuste olemusest gümnaasiumi riikliku õppekava ja kirjanduse ainekava taustal. Töö teine peatükk keskendub kultuurilise identiteedi käsitlemist toetavale metoodikale, peamiselt tegevustele ja ülesannetele, mida on sobilik teha gümnaasiumiastme kirjandusõpetuses.

Esimene peatükk sisaldab endas kolme alaosa, mis on seotud kultuurilise identiteedi õpetamisega gümnaasiumi kirjandusõpetuses. Esimene alaosa keskendub identiteedi mõiste avamisele: sellele, kuidas identiteeti saab kujundada ja millist rolli mängib kool identiteedi kujundamises. Teine alaosa võtab vaatluse alla kultuuri ja kultuurilise identiteedi mõiste ning sellega seotud väärtuste teema. Muuhulgas selgitatakse kultuuri olemust: antakse ülevaade erinevate autorite käsitlustest, mis selgitavad kultuurilise identiteedi kujundamise võimalusi nii ühiskonnas üldiselt kui ka õppetöös. Kolmas alaosa vaatlleb kultuurilist identiteedi käsitlemise võimalusi nii gümnaasiumi riikliku õppekava kui ka kirjanduse ainekava kontekstis.

Teises peatükis jagatakse kultuurilise identiteedi käsitlemiseks gümnaasiumi kirjandusõpetuses metoodilisi juhiseid, selgitatakse õppematerjali kasutamise võimalusi. Peatüki esimeses osas selgitatakse metoodikat, millele tuginedes õppematerjal koostati, ja põhimõtteid, kuidas materjal õpilaste kultuurilise identiteedi omandamist soosib. Peatüki teises osas on välja toodud töölehtede temaatiline jaotus ning selle põhjendused. Kultuurilise identiteedi õpetamiseks koostatud töölehed on lisatud magistr töö lõppu.

Kultuurilist identiteeti ja selle käsitlemist kirjandustundides on varasemaltki uuritud. Krista Pärtel (2014) vaatles oma magistr töös eesti rahvusliku identiteedi ja rahvuslike väärtuste kujundamise võimalusi gümnaasiumi kirjanduskursuse „Uuem kirjandus“ näitel, koostades toetava õppematerjali. Leelo Valgma (2017) keskendus oma magistr töös kultuurilise identiteedi käsitlemise võimalustele gümnaasiumi kirjanduskursuse „Uuem kirjandus“ näitel

ning koostas töölehed kultuurilise dialoogi ja selle tagajärjel muutunud kultuuri käsitlemiseks. Kultuurilise identiteedi kujundamist võru keele ja kirjanduse kaudu vaatles Tiia Allase (2022) magistritöö, mille fookuses oli paiga identiteet ja kultuurilise identiteedi kujundamine Vana-Võrumaa üldhariduskoolides, mille käsitlemiseks oli autor koostanud õppelemendi.

Siinne magistritöö on praktiline õppematerjal gümnaasiumi (kirjandus)õpetajatele, kes oma aines kultuurilise identiteediga tegelevad.

1. IDENTITEET

1.1. Identiteedi mõiste

Sõna *identiteet* pärineb ladina keelest, kus ta esines nii *identitas* kui ka *idem* kujul, ning kus teda kasutati peamiselt kolmes tähenduses: 1) iseloomustamiseks isiku või asja ehtsust; 2) tähistamiseks inimese sisemist ühtsust, „ise“ ja „mina“; 3) nõustumaks kellegagi täielikult ehk siis võrdsuse sünonüümina. Paljudes keeletes, sealhulgas ka eesti keeles, on sõna *identiteet* sünonüümideks näiteks *autentsus*, *ehtsus*, *originaalsus*, *ehedus*, *eneseteadvus*, *sobivus*, *ühtsus*, *ühildumine*, *vastavus*, *tunnus*, *eristamine*, *eripära*, *erilisus*. (Siebenhütter, 2023)

Kõige üldisemalt võib identiteedi all mõista inimese **enesetaju** või **minapilti**, mis hõlmab indiviidi ettekujutust iseendast, teda iseloomustavate psüühiliste, sotsiaalsete, füüsiliste ja muude omaduste summat. Identiteeti võib vaadelda iseloomulike tunnuste, väärtushoiakute ja -hinnangute, tõekspidamiste ja muu sellise kogumina, mida inimene enesele omistab või tahab omistada, kuid sealjuures soovib, et ka teised seda tunnustaks. Kõige selgemini öeldes on identiteet inimese arusaam iseendast – vastus küsimustele „Kes ma olen?“ ja „Milline ma olen?“. (Org, Talviste, 2024)

Martin Ehala väidab, et identiteeti ei saa võrdsustada inimese olemusega, pigem on see midagi, mis on inimese omanduses ning mida inimene saab kasutada. Oma oleku ja käitumise kaudu saadab indiviid teistele signaale, mida lugedes mõistetakse seda, millised on saatja tõekspidamised, kuidas ta tõenäoliselt käituda ja ümbritsevasse suhtuda võib. Sel moel annab ta märku oma identiteedist, mis toimib mõneti nagu keel, mida inimene isikupäraselt kõneleb, või žest, mis tema kehakeelt iseloomustab. Seega võib identiteedi mõistet selgitada mitmest vaatenurgast. (Ehala, 2018)

Iga päev tuleb inimestel teha otsuseid ning nende kaudu oma elu korraldada. Inimesed ei tee otsuseid samadel põhimõtetel ega ela elu täpselt samamoodi. Erinevused tulenevad väärtustest ja hoiakutest, mille väljakujunemisel mängib olulist rolli inimese kasvatus ja haridus. See, milliseks kujuneb tema arusaam ja suhtumine endasse ja ümbritsevasse keskkonda, sõltub sellest, missuguseid sisendeid on inimene saanud kodust ja koolist, teda ümbritsevatelt inimestelt. Teadmine oma taustast ja päritolust on osa individuaalse identiteedi kujunemisest. (Siebenhütter, 2023)

Identiteete uuritakse paljudes teadusdistsipliinides, kuid seda ei tehta kaugeltki ühtmoodi, sest keskendutakse erinevatele aspektidele. Identiteedi mõiste laiem kasutamine sai alguse 1960.

aastate individuaalpsühholoogia praktikatest, kust see hiljem edasi kandus (Siebenhütter, 2023). Tänapäevane arusaam *identiteedist* pärineb psühholoog Erik Eriksoni 1950. aastate psühholoogiaalastest uurimustest. Eriksoni definitsiooni järgi *identiteet* a) viitab sotsiaalsele kategooriale, tähistamaks kollektiivsete lepete või reeglite järgi käitumist ning kindlate, rühmale viitavatele omadustele vastamist või b) osutab mingitele inimese omadustele või tunnustele, mis on selle indiviidi jaoks olulised ning mida ta peab enda juures muutumatuteks. (Fearon, 1999)

Eriksoni definitsioon tugineb omakorda Sigmund Freudi psühhoseksuaalsuse teooria aluspõhimõtetele, mille kohaselt eristatakse astmeid, mis inimesel tuleb läbida, et indiviidi identiteet areneks järgmise staadiumini. Seda eristab teistest teooriatest vanuseline jaotus – nimelt on Eriksoni teooria jaotatud kogu inimese elueale, sest tema järgi toimub *ego*-identiteedi areng terve inimese elu jooksul. (Westin, 2010)

Kuid identiteedi definitsioone on teisigi. Väga laias tähenduses võib identiteeti selgitada kui iseenda lahtimõtestamist, kirjeldamist ja maailma asetamist (Armstrong, Krasny, & Schuldt, 2018). Teisalt võib seda vaadelda kui inimese omadusi, mis eristavad teda teistest, näiteks usk, silmade, juuste ja naha värv, sugu. Osa neist on meile sünnijärgselt määratud ja me ei saa neid muuta, näiteks silmade värv, teised muutuvad aja jooksul ning inimese arenedes võib ta selle hüljata, näiteks usk. (Ehala, 2018: 98) Niisiis on identiteet määratletav kui **suhe teise**, olles justkui vastus küsimusele „Mille poolest ma erinen teistest?“. Arusaam iseendast kujuneb ikka dialoogilise protsessi käigus samastumiste ja eristumiste pingeväljas. (Org, Talviste 2024)

Tavapärane on arusaam, et iga inimene määrab ise oma identiteedi, lähtudes kõigest sellest, mis teda ümbritseb. Pealegi annab ta enda käitumise ja valikute kaudu teisele teada, missugune ta on, mida ta väärtustab ja kuidas teistesse suhtub. (Ehala, 2018: 17) Ent identiteet pole vaid see, mille inimene ise üles kasvades välja kujundab, vaid ka midagi sellist, mis toimib kui kogukonnas jagatud veendumus või ühiskondlik surve. Teisisõnu, **personaalne identiteet** hõlmab kõike seda, mida avalikkus selle isiku kohta teab – teisti öeldes, identiteet on suuresti ka ühiskonna ettekujutust sellest inimesest.

Maaailmas on identiteetide paljusus tavapärane nähtus, sest eri ühiskondades kehtivad kindlad, teistest erinevad reeglid, millega selle ühiskonna liikmed suhestuvad ning mille põhjal oma arusaamu maailmast ja inimsuhetest kujundavad. Kogemused, mida inimene ühiskonnast saab ning kuidas need tema elukäiku ja harjumusi mõjutavad, on suuresti seotud tähenduste otsimise ja minapildi kujundamisega. (Castells, 2011)

Mõiste *identiteet* selgitused haakuvad tihti inimest ümbritseva ning teda puudutava **kultuuriga**. Keskkond ja kultuur inimese ümber kujundavad tema arusaama maailmast ning kultuuris esinevad hoiakud ja väärtused on inimesele suuniseks, kuidas maailma suhtuda ning mida elus tähtsaks pidada. Identiteet laiemalt avaneb inimese suhte kaudu oma keskkonna ja kultuuriga, mis võimaldab mitmesuguseid samastumisi ja vastandumisi. (Org, Kell & Hein, 2020)

Sotsiaalset või kultuurilist ümbrust silmas pidades võib kõnelda **kollektiivsest identiteedist**, mis rõhutab grupi või sootsiumi vajadusi. Kollektiivne identiteet on seotud ühiskondlike ja kultuuriliste väärtustega, mis on näiteks peidus narratiivides, mida esitatakse suuliselt, raamatutes, lavadel, meedias ja järgitakse igapäevaelus. Sealjuures on oluline indiviidi suhtlus kollektiiviga ning identiteedi loome keele kaudu. (Ehala 2018: 156).

1.2. Kultuuriline identiteet

Kultuuriline identiteet märgib arusaama, mis levib ühes kindlas grupis ning mis on ühine kõigile sellesse gruppi kuuluvatele inimestele. Seda võib pidada kultuuri või ühiskonna alustalaks. (Ehala, 2018) Kultuurilise identiteedi aluseks on kodukasvatuse, koolihariduse ja muude mõjude kaudu kujunenud ühised tavad ja kombed, mida väärtustatakse ja järgitakse ajaloolise järjepidevuse tõttu (Org, Talviste, 2024).

1.2.1. Kultuur

Kultuurilise identiteedi käsitlemise tuumaks on mõiste *kultuur*. Nii nagu on keeruline anda ühest definitsiooni mõistele *identiteet*, on seda keeruline teha ka mõiste *kultuur* puhul. Ladina keeles on sõna *cultura* kasutus olnud algselt seotud põllumajandusega, kus seda kasutati *kultiveerimise, põlluharimise, aga ka hoolitsemise ja tegelemise* tähenduses (Harper, 2024). Hiljem on see mõiste omandanud vaimsuse külvamise ja selle eest hoolitsemise tähenduse. Kultuur on keskkond, kus inimene saab oma vaimsust harida ja ennast teostada.

„Eesti keele seletav sõnaraamat“ (2009) seletab kultuuri kui 1) „inimühiskonna loova mõtte ja sellest tuleneva tegevuse tulemuste kogumit“; 2) „mingil alal saavutatud taset“. Ülo Vooglaid peab kultuuri „väärtuste ja normide, vooruste, müütide ja tabude kogumiks, mis korrastab inimese hoiakuid ja suhtumist, mõtlemist ja käitumist“ (Vooglaid, 2019). Sarnase jaotuse on välja toonud ka Gerdi Quist (2013). Robert Peterson on leidnud, et väga suur osa sotsiolooge nimetab kultuuri komponentidena just neid eelpool nimetatud osiseid (Peterson, 1979, viidatud Griswold, 2012 järgi).

Inimest ümbritsev ja teda mõjutav keskkond (sh kombed, tavad, teised inimesed ja suhted nendega) kujundavad arusaama iseendast, kogukonnast, rahvusest, kogu maailmast, ka sellest, kuidas toimida suhtluses teistega. Nendeks teisteks võivad olla kaasmaalased, aga ka võõraste kultuuride esindajad, sest ka kultuuridevahelises suhtluses kujundab inimene enda arusaamasid ja väärtushoiakuid, mis panevad teda mõtlema enda ja oma kultuuri eripäradele ja olemusele. Mõistagi ei ole kultuur alati ühesugune, aeg ja inimesed ning nende muutuvad väärtused muudavad ka kultuuri.

Inimese jaoks on olemas kaks maailma – see, kuhu ta sünnib ehk looduslik keskkond, ning see, mille ta ise loob ehk kultuuriline keskkond (Dyczewski & Sławik, 2016). Just kultuur teeb inimestest inimesed – oskus kasutada oma kaht kätt ja luua midagi, mis elutegevust hõlbustab, mõelda millestki ning anda maailmas toimuvale tähendus. Kuigi looduses on teisi liike, mis suudavad asju luua, on inimkultuuridel teisi tunnuseid: elukutse tööriistade kasutamise oskuse põhjal, teadlik keelekasutus, kirjutamine, mõtlemine, teadlikkus nii ümbritsevast kui ka endast. (Nizhnikov & Grebeshev, 2019) Arusaamade ja väärtuste muutumise tõttu muutuvad ka nende mõistete tähendused. Seepärast on igal teadusharul olemas enda vaate- ja uurimisenurgast lähtuv selgitus kultuurile.

Kultuur kuulub kogukonnale, mingile inimrühmale, kes järgib samade oletuste mustrit ning lahendab selle abil nii kultuuriväliseid kui -siseseid lahkheliseid, õpetades seda oma uutele liikmetele. Neile esitletakse seda ainuõige elutunnetusena. Ehk siis võib öelda, et kultuur on jagatud õpitulemus. (Schein, 1991) Siit joonistub paralleel koolikeskkonnaga, kus toimub õppimine ning igal õppeasutusel, -ainel on soovitatavad väljundid, mida õpilased õppetöö käigus omandama peavad. Kultuur on inimese indentiteedi kujunemise lahutamatu ja olulise tähtsusega osa (Nizhnikov & Grebeshev, 2019).

Kooliharidus aitab olulisel määral kaasa, et noor inimene looks seoseid oma ühiskonna ajaloo, kultuuri ja mõtteviisiga, õpiks neid tundma. Nii õpitakse mõistma oma kultuuris levivaid käitumisnorme, väärtusi, nende tekkepõhjuseid ning analüüsitakse iseenda käitumist, võrreldakse seda teiste käitumisega. (Quist, 2013) Õpetamisel ja teadmiste edasiandmisel toetume varasematele teadmistele, mida oleme saanud enda vanematelt ja nemad enda vanematelt. Need kanduvad kultuuris edasi seetõttu, et neid väärtustatakse.

Astrid Erll väidab, et inimese harimine seostub **kultuurimäluga**, mis kujutab endast ühes kultuuris elavate inimeste arusaamasid, väärtusi ja mälestusi sellest, mis on ajaloos juhtunud, mida peetakse oma ühiskonna ajaloos tähtsaks ning millistel põhjustel see tähtis on. Kultuurimällu talletatud ja edasi antud mälestuste ning kogemuste põhjal kujuneb selles kultuuris

elavate inimeste arusaam maailmast. (ErlI, 2011) Ka Juri Lotman ja Boriss Uspenski on seisukohal, et kultuur on mingi inimeste kogumi ühine mälu. Nende jaoks on just mälu see, mis identiteedi püsivust muutuvas maailmas toetab ning kultuuril säilida ja areneda aitab (Lotman & Uspenski, 2013).

Õppeprotsesside ja õpitegevuse käigus leiab aset kultuurilise identiteedi kujunemine. Selle peamiseks mõjutajateks on kodune kasvatus, kooliharidus, inimese tarbitav meedia, riigi valitsusvorm ja ideoloogia ning käibelolev usund ja selle olulisus ühiskonnas. (Valk, 2010) Osa kultuurilise identiteedi loomest toimub aktiivselt ja teadvustatuna, inimene teab, et just selles kohas ja sel ajahetkel on ta tegutsemas enda paigutamise kindlasse kultuurisüsteemi, üldjuhul teiste kultuuri kuulujatega suhtlemise teel; teine osa kultuurilise identiteedi loomest toimub iseeneslikult, mitteverbaalsel teel (Ehala, 2018).

Kultuuril on mitmeid külgi, mis ei ole alati kõigile nähtavad. Horta on võrrelnud kultuuri jäämäega, kus osa sellest on nähtav nii välismaailmale kui ka selles kultuuris olijatele, kuid teine osa on siiski nähtamatu. Seda viimast võivad kultuuri kuulujad kogeda ja nad on selle olemasolust teadlikud, aga et see nende teadvusesse jääks, peavad nad selle kohta õppima, väärtusi mõistma ja oma hinnangu andma. (Horta, 2016) Morrise järgi on kultuur kommunikatsioon ja selle käigus antakse edasi teatud hoiakud, arusaamad ja väärtused. Ajalooliselt on see arusaam tuntud ka ütlusena, kus miski on veres. Kellelegi mingite kindlate väärtuste omistamine võrdub nende iseloomustamisega, näiteks öeldakse, et hunnidel oli veres vallutamine ja rüüstamine, juutidel on veres kauplemine ja ahnus. (Morris, 2014)

Niisiis levivad kultuuris teatud arusaamad selle kohta, mis omab suuremat tähtsust ning mis vähem. Asjadele ja nähtustele omistatakse **väärtus**. Sellise seletusega kattub teinegi arusaam: kultuuri peetakse millekski, mis väljendab inimeste elu, olgu selleks siis esemed, sõnad, käitumine või ideed, millele elades tuginetakse (Griswold, 2013).

Siinses magistritöös lähtutaksegi kultuuri puhul selgitusest, mis hõlmab endas ühiskonna väärtusi, norme, inimeste hoiakuid ja suhtumist ning mõtlemist ja käitumist.

1.2.2. Väärtus

Elu on täis otsuseid ja valikuid ning nende otsuste tegemisel võtab inimene arvesse seda, mis on tema jaoks oluline. Millelegi väärtuse andmine näitab seda, et inimese või inimrühma jaoks on maailmas mõned asjad suurema tähtsusega kui teised. Nii nagu identiteet kujuneb kultuuri mõjul ühele indiviidile, kujunevad ka selle indiviidi hoiakud ja arusaamad sellest, mis on

rohkem oluline ja mis vähem oluline (Dyczewski & Sławik, 2016; Rämmer, Ainsaar, & Realo, 2019).

Väärtus on kõige kitsama seletuse järgi ühe kultuuri tuumarusaam sellest, mis on õige ja mis vale. Igal etnilisel rühmal on teatud väärtused, mis on kultuuris niivõrd olulisel kohal ja millest sõltub sellesse kultuuri kuulujate identiteet. Neid nimetatakse pühadeks väärtuseks ning neid ei saa ühiskond mitte millegi vastu vahetada. (Ehala, 2018: 25) See, mis on elus suurema ja mis väiksema tähtsusega, on suhteline. Ka väärtused on suhtelised, sõltudes kultuuri ajaloolisest taustast, selle liikmete seas levivatest arusaamadest ning hoiakutest (Sutrop, Harro-Loit, & Jung, *s.a.*). Erinevad ühiskonnad ja inimesed seavad esikohale erinevaid nähtusi, asju ja suhteid.

Väärtused on ideaalid, mille poole elus püüeldakse. Need on seega piisavalt olulised, et inimeste elus ja ühiskonnas rolli mängida. Igas ühiskonnas on väärtused, mis on põhilised, n-ö kultuurideülesed alusväärtused: tarkus, tervis, abivalmidus, jõukus, vaprus, sõprus, austus, vastupidavus ja vabadus. Kultuurideülesed on need seetõttu, et need on vastuseks inimeste baasvajadustele. (Li, 2008) Kultuur tervikuna on väärtuste kogu, mis juhib inimest otsuste tegemisel (Dyczewski & Sławik, 2016).

Kuid elus on ka väärtusi, mis on subjektiivsed. On neid inimesi, kes väärtustavad teadmisi, neile meeldib õppida ja maailma mõista. Tavaliselt on seda nende käitumisest näha. Koolides torkavad õpilased, kes tahavad õppida, positiivsel viisil silma. Mõni inimene naudib kunsti ja veedab seetõttu aega muuseumides – kunst tekitab temas mingi emotsiooni, see on talle oluline. Väärtus on seega psühholoogiline aspekt, mis on osake inimesest. Väärtuse kaudu saab inimene end identifitseerida. Siit ka seos identiteedi ja väärtuste vahel: inimene määratleb end selle järgi, mida ta elus väärtustab. (Lehtsaar, 2011)

Tavaliselt sõnastavad erinevad organisatsioonid, asutused, koolid oma väärtuspõhimõtted kindlates dokumentides ning nende liikmetelt eeldatakse mõistmist ja vastavat käitumist. Eesmärk on rühmaliikmete vaheline jagatud arusaam (Schihalejev, 2011). Kuna ühiskond koosneb väga paljudest erinevatest inimestest, kellel on erinev taust ja erinevad tõekspidamised, seega ka suuresti lahknevad väärtused, tekivad mõnikord inimeste vahel väärtuskonfliktid (Lehtsaar, 2011). Eesti ühiskond on võrdlemisi mitmekesine: 2021. aasta rahvaloenduse andmetel elab Eestis 211 eri rahvusest inimest (Lass, Vassiljeva & Randoja, 2023). Seega elab ja õpib Eestis palju inimesi, kelle arusaam maailmast ja õpitud väärtushoiakud erinevad. Kooliõpetuses võib teinekord õppesisu ja õpilase arusaamade vahel tekkida väärtuskonflikt. Sellisel juhul on õpetajal oluline ülesanne arusaamatus lahti rääkida ning püüda panna õpilast mõlemat poolt mõistma.

Samas tuleb kooliõpetuses meeles pidada, et õpetaja ei ütle õpilastele, mis on õige ja mis vale, vaid paneb nad mõtlema sellele, et iga inimene teeb otsuseid oma väärtustest lähtudes (Harland & Pickering, 2010) Eneseteadlikkus ja sellele mõtlemine on osa Eesti üldhariduskoolides õpetatavatest pädevustest. See kuulub väärtuskasvatuse valdkonda, mille eesmärk ja ülesanne ongi panna õpilased väärtuste üle mõtlema ja edendada nende kõlbelist arengut (Schihalejev, 2011). Peale selle sellele suunatakse õpilasi hindama enda ja Eesti ühiskonna, aga ka teiste ühiskondade väärtusi. (GRÕK, 2023)

Eesti gümnaasiumihariduses lähtutakse väärtuste õpetamisel Eesti Vabariigi põhiseadusest, ÜRO inimõiguste deklaratsioonist, lapse õiguste konventsioonist ja Euroopa Liidu alusdokumentidest. Nende põhjal on sätestatud, et gümnaasiumiastmes läbitava õppeprogrammi käigus käsitletavat „üldinimlikud alusväärtused on ausus, hoolivus, aukartus elu vastu, õiglus, inimväärikus, lugupidamine enda ja teiste vastu, ning ühiskondlikud väärtused, nagu vabadus, demokraatia, austus emakeele ja kultuuri vastu, patriotism, kultuuriline mitmekesisus, sallivus, keskkonna jätkusuutlikkus, õiguspõhisus, solidaarsus, vastutustundlikkus ja sooline võrdõiguslikkus“. (GRÕK, 2023) Erinevate õppetegevuste kaudu pannakse õpilased olukorda hindama ning mõtlema sellele, kuidas on mingis olukorras kohane käituda ning miks see nii on. Teisisõnu, õppetöö käigus hakkab õpilane teadvustatult mõtlema oma väärtustele ning neid teiste väärtustega võrdlema (Pöder, Sutrop, & Valk, 2009). Peale selle õpetab kool õpilast mõistma, et väärtused ei jää elu lõpuni samaks, vaid muutuvad (Lehtsaar, 2011). Kogu väärtuskasvatust puudutav tegevus peab olema läbimõeldud nii õppetöös kui ka koolikeskkonnas (Schihalejev, 2011).

Olga Sepp (2008) võrdles oma magistritöös, kuidas suhtuvad eesti ja vene õppekeele koolide gümnaasistid Eesti riiki, rahvasse ja kultuuri. Töös küsis Sepp õpilastelt, millised on nende arvates üldinimlikud väärtused. Tulemustes tõid nii eesti kui vene gümnaasistid kõige enam välja aususe, sallivuse, viisakuse, iseseisvuse ja otsusekindluse. (Sepp, 2008) Õpilaste jaoks olulised väärtused kattuvad Eesti haridussüsteemi alusdokumentides nimetatud väärtustega. Seega võib öelda, et koolides õpetatu kinnistub õpilaste teadmistes ning arusaamades ja väärtuskasvatuse tulemusi võib näha õpilaste omandatud hoiakutes.

Millelegi väärtuse andmine ehk väärtustamine on mitmeosaline protsess. Osa teadlasi jaotab selle kolmeks (Schihalejev, 2011), mõne jaoks on see veelgi rohkemate osisest koosnev protsess (Lehtsaar, 2011). Väärtustamine algab äratundmisest, mille käigus inimene saab ise aru, et miski on tema jaoks oluline, seejärel teadvustab ta seda endale ja oma käitumise kaudu ka teistele. Kui inimene on seda endale teadvustanud, tekib tal oma väärtustega emotsionaalne

side: see, mis on talle oluline, tekitab temas emotsioone. Nende protsesside käigus teeb inimene teatud valikuid ja samme, pidades silmas seda, mis on tema jaoks rohkem, mis aga vähem oluline. Sellist käitumist nimetatakse väärtuskäitumiseks. (Lehtsaar, 2011; Schihalejev, 2011)

Hariduses on vaieldud selle üle, kas ja kuidas koolis väärtuskasvatusega tegeleda. On selleks vaja eraldi õppeainet, mis tegeleks ainult väärtuste ja kõlbluse õpetamisega, või peab väärtuskasvatus olema ainetelene ning puudutama ka huviharidust ja koolivälisest tegevust. (Pöder, Sutrop & Valk, 2009) Tavaliselt tegeleb väärtuskasvatuse küsimustega emakeele ja kirjanduse või ka ühiskonnaõpetuse õpetaja. Tegelikult tuleks neid teemasid käsitleda võimalikult paljudes ainetes. (Schihalejev, 2011) Väärtuskäitumise õpetamine üldhariduskoolis on vajalik tegevus, mis toetab õpilase arengut täisväärtuslikuks kodanikuks ning paneb teda mõtlema iseendale, maailmale ja oma kultuurile (GRÕK, 2023).

1.3. Kultuurilisest identiteedist õppekava kontekstis

Kultuuriline identiteet on omane kindlale grupile, mille liikmed saavad ühtmoodi maailmast aru ja väärtustavad samu asju. Kuigi kultuurilise identiteedi teket ja arengut soodustavaid komponente on palju, tekib grupi ühistunnetus kodukasvatuse, koolihariduse ja ühiskonna-liikmete omavahelise suhtluse käigus. (Ehala, 2018; Org, Talviste, 2024; Valk, 2010) Kooli-haridus omab selles protsessis kindlat rolli ning õpetajatel on oma osa õpilaste kuuluvuse mõtestamisel (Pöder, Sutrop & Valk, 2009). Selleks, et toetada õpetajaid ja õpilasi kultuurilise identiteediga tegelemisel ja lahtimõtestamisel, on riiklikus õppekavas selgitatud, mida peaksid õpilased teadma ja millises suunas arenema, ning õpetajatele ette antud suund, mille poole õppetegevustes püüelda või kuhu siht seada.

Ehkki kogu haridussüsteemi eesmärk on valmistada õpilast ette iseseisvaks eluks, on gümnaasium justkui rohkem suunatud sellele, et abituriendist saaks gümnaasiumiastme läbimise järel maailmakodanik, kes väärtustab enda kultuuri ja on huvitatud teda ümbritsevast maailmast ja kultuuride paljususest. Eesti kooli eesmärk on seista eesti kultuur, rahvuse ja keele püsimise ja säilimise eest (GRÕK, 2023).

1.3.1. Kultuuriline identiteet GRÕKi üldosas

Gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa sihiseades (2023) tuuakse välja, et gümnaasiumi-hariduse aluseks on eesti kultuuri traditsioonid, Euroopa ühiväärtused ning maailma kultuuri

ja teaduse saavutused. Kultuur, nii eesti kui ka maailma, on seega Eesti hariduses kindla koha leidnud. Veel soovitakse, et gümnaasiumi lõpetanud õpilane kannaks ja edendaks eesti kultuuri (*ibid*). Õppetegevuste kaudu toetatakse õpilase arengut selles suunas ning aidatakse tal enda ja maailma mõtestamiseni jõuda. Mainitakse, et õpilase väärtuste kujundamisel ja arengu toetamisel on tähtis töötada koos kodu ja õpilase endaga.

Õppekava üldosas välja toodud üldpädevuste all, milles selgitatakse gümnaasiumiastmes õppe-tegevuse käigus õpilases arendatavaid pädevusi, on esimesena välja toodud kultuuri- ja väärtus-pädevus (GRÕK, 2023). Nimetatud pädevuse alla toodud selgituses peaks peegelduma eesti hariduses ja kultuuris esinevad väärtused. Õppetegevuste kaudu taotletakse, et õpilane suudab hinnata inimsuhteid ja -tegevusi, lähtudes ühiskonnas levivatest moraalinormidest ning eetilistest tõekspidamistest. Selleks, et õpilane oleks suuteline inimsuhete ja -tegevuste hindamisel neid põhimõtteid arvestama, on oluline, et ta on teadlik moraalinormidest ning eetilistest tõekspidamistest.

Veel peab õpilane olema suutlik analüüsima ja väärtustama „oma seotust teiste inimestega, ühiskonnaga, loodusega, oma ja teiste maade ning rahvaste kultuuripärandi ja nüüdis-kultuuriga“ ning hindama väärtusi, mida maailmas ja ühiskonnas oluliseks peetakse (*ibid*). Tagamaks õpilase võimekuse ja oskuse väärtustada ja analüüsida enda seotust oma ja maailma kultuuridega, tuleb õppetöö käigus tuua näiteid, mis peegeldaksid eesti kultuuri eripärasid, annaksid õpilasele võimaluse tutvuda maailma eri kultuuridega ning paneksid teda kultuuride erinevustele süvitsi mõtlema. Kultuuriliste erinevuste õpetamiseks on hea lasta õpilastel isekeskis arutleda enda seisukohtade ja arusaamade üle ning teha seda avatult. Sellist lähenemist nimetatakse ratsionalistlikuks kõlbluskasvatuseks (Parder, Hirsnik, 2020). Tihti surutakse teatud teemad suletud uste taha, mis ei anna õpilastele võimalust mõista ning oma arvamust avaldada (Johnson, 2015). Õpetaja peab siin tegema kõik, et õpilased tunneksid end tema aines piisavalt vabalt ja oleksid valmis oma mõtteid avama. (Johnson, 2015) Kuna Eesti ühiskond on muutumas üha mitmekesisemaks, tekib arusaamade ja väärtuste paljusus ning nendest väärtustest ja arusaamadest rääkimine mõjutab õpilaste omavahelist suhtlust ja üksteisega suhestumist. (Nummert, Harro-Loit & Parder, 2022)

Peale inimsuhete ja kultuuride väärtustamise nimetatakse GRÕKis (2023) õpilase suutlikkust väärtustada kunstiloomet ja kujundada ilumeelt. Kunstiõpetuses põimuvad mitmed osaoskused, mida õpilastes arendada. Lisaks osaoskuste arendamisele on vaja suunata õpilasi kunsti üle mõtlema ja arutlema, väärtusi märkama. (Arov, Porri, Vahter & Löfström, 2024) Kunstki on osa kultuurist ning õpilane õpib ajalugu paremini tundma ja mõistma, kui näeb, miks ja kuidas on

kunst muutunud, kuidas kunst ajalugu peegeldab ning mida saab sealt välja lugeda. Kunsti all ei peeta silmas ainult kujutatavat kunsti, vaid ka kirjandusel, muusikal, teatril ja filmil on oma väärtus ning ka neis žanrides peegeldub kultuuri, rahva ja inimese ajalugu. (Marshall, 2007) Õpilastele on oluline tutvustada eri kultuuride kunstiliike ja nende ajalugu, et nad mõistaksid, miks on kunstikäsitlus erinev ja kuidas see peegeldab teatud ühiskonda. Selle kaudu hakkavad nad ka enda ühiskonda lahti mõtestama ja oma kunstilist identiteeti määratlema. (Sinclair, 2015) Eelnevad põlvkonnad on kunsti kaudu andnud edasi oma väärtusi ning järeltulevad põlvkonnad tajuvad selle kaudu kultuuris oluliseks peetavat (Muldma & Nõmm, 2011).

Kultuuri- ja väärtuspädevuste all on nimetatud ka mitmekesisust, mille all peetakse silmas inimlikku, kultuurilist ja looduslikku paljusust (GRÕK, 2023). Nii nagu enamik tänapäeva ühiskondi, on ka Eesti ühiskond mitmekultuuriline. See mitmekultuurilisus mõjutab ka haridust, sest koolides ei käi mitte ainult eesti päritolu õpilased, vaid ka siia rännanud või siin kasvanud muudest rahvustest õpilased, kellel on teistsugune taust ja sellest tulenev maailmapilt. Koolis toimub õpilastevaheline sotsialiseerumine, mille käigus nad suhtlevad üksteisega ning õpivad tundma enda kultuuri erisusi ja teiste kultuuride omapärasid. Selle suhtluse käigus kujundavad nad ka arusaama iseendast ja ümbritsevast. Inimesed on dialoogilised olendid ning seetõttu on vastastikune mõju alati olemas. Koolikeskkonnas toimub samuti kultuuridevaheline suhtlus ning maailmavaadete ja -tunnetuste avardamine. (Muldma, Nõmm, 2011)

1.3.2. Kultuuriline identiteet „Keele ja kirjanduse“ valdkonnakavas

Enda paigutamine mingi kultuuri keskmesse ja identifitseerimine kellenagi on inimeste jaoks loomulik ja olulise tähtsusega protsess, mis on aset leidnud kogu ajaloo jooksul (Ehala, 2018: 27). Sellega näitame, et meil on vaba tahe ja eelistus näidata end teistele ühiskonnaliikmetele täpselt sellisel moel, nagu meile mugav on. GRÕKi (2023) „Keele ja kirjanduse“ ainevaldkonna pädevustena taotletakse õpilase kujunemist keele- ja kultuuriteadlikuks inimeseks, kes mõistab, et keel ja kultuur on rahvusliku, riikliku ja iseenda identiteedi aluseks. Selle tulemusena on õpilane teadlik oma kultuuriväärtustest, sellest, et keel ja kultuur kannavad rahvuslikku identiteeti, ning oskab neid ära tunda ja neist lugu pidada.

Õpilane peab keele- ja kirjandusaineid läbides jõudma arusaamisele, et keelel ja kultuuril on tema arengus oluline roll ja kultuurisiseselt oluline ajalooline väärtus. Keele ja kirjanduse valdkonnasiseses lõiminguks peetakse oluliseks, et õpilane mõistab, missugune on keele roll sotsialiseerumisel, ning paneb rõhku sellele, kuidas suhelda. Suhtlemisoskus eeldab teadmist,

et suhtluspartner on teistsuguse tausta, hoiakute ja hinnangutega iseseisev isik, kelle puhul tuleb arvestada ka tema eetilisi tõekspidamisi. (GRÕK Lisa 1 „Keel ja kirjandus“, 2023) Suhtlemis- oskuse arendamine on seotud õpilase lugemisharjumustega: õpetaja suunamisel valib ta lugemiseks tekste, mis on kultuuris üldiselt väärtustatud või kannavad endas olulist ajaloolist tähtsust.

Väärtushoiakute ja eetiliste arusaamade kujundamisega tegeleb gümnaasiumiastmes olulisel määral kirjandusõpetus, mille ülesanne on erinevate tekstide lugemise ja käsitlemise kaudu panna õpilast mõtlema tähenduslikele suhtlussituatsioonidele. Õppetöö käigus tuleb ette olukordi, milles mõni õpilane tunneb, et talle on ülekohtu tehtud, ning sellistel puhkudel on õpetajal oluline roll näidata, suunata ja panna õpilane mõtlema sellele, milline käitumine on vastuvõetav, mida peaks tegema ning mida kindlasti vältima. Lisaks elulistele näidetele on oma osa ka ilukirjanduslikel tekstidel, mida õpilased loevad. Sealt leiab näiteid tegelaste käitumise kohta ning õpilase ülesanne on enda jaoks mõtestada, miks käitus tegelane selles olukorras just nii ja mitte teisiti. Õpetaja kaasabil toimub õpilaste peas mõttetöö ning selle käigus leiab õpilases aset mõistmine, arusaamine väärtustest ja hoiakutest, aga ka vastandamine.

Lisaks suhtlusolukordadele tegeletakse lugemistekstide kaudu ka ajastute (epohhide, voolude) võrdlemisega: eesmärk on panna õpilast analüüsima mineviku kultuurilist keskkonda, suunata ta nägema kultuurinähtuste põhjuseid ja eripärasid ning võrrelda kunagist ühiskonda tänapäevaga (Yoder, 2001). Õpilane peab suutma märgata kultuuri arengut, selle eripära ja muutumist ajaloo vältel, et paremini mõista end ümbritsevat olevikulist maailma ning panustada kultuuri tarbimisse ja loomisse. (GRÕK Lisa 1 „Keel ja kirjandus“, 2023)

Ühtse identiteeditunnetuse kujundamine toimub gümnaasiumi kirjandusõpetuses tekstipõhiselt. Selleks, et areneks ühtne rühma- ja põlvkonnaidentiteet, loetakse ja käsitletakse tundides eri liiki ja tüüpi tekste, ilmtingimata ka tüvitekste. Tüvitekstid aitavad hoida kultuurilist järjepidevust ning kujundada põlvkondlikku ja rahvuslikku ühisteadvust. Eesti kirjanduse tüvitekstide, st kultuurilist identiteeti, aga ka kirjanduskaanonit loovate teoste lülitamine ainekavadesse on tõhus samm sellise ühisteadvuse kujundamise suunas (Org & Aruvee, 2023: 63).

Kirjandustekstide käsitlemisel soovitatakse GRÕKis (2023) toetuda ühelt poolt poetilisele, st tekstikesksele lähenemisele, teiselt poolt aga laiemale kultuurilisele alusele (nagu ajastu, vool, žanr), mille raames käsitletakse ka ühiskonda ja selles toimunud muutusi. Oluline pole mitte ainult mõista, kuidas teksti lugeda ja analüüsida, vaid kujundada õpilases arusaam teost

ümbritsevast ajaloolisest, kultuurilisest ja ühiskondlikust taustast. Nii kujuneb õpilase jaoks tekstist tervikpilt. Niisiis on kirjandusõpetus õppeaine, mis kujundab laiemat arusaama ühiskonnast ja kultuurist (Yoder, 2001).

Peale selle, et õpilane paigutab end mingi kultuuri keskmesse ning identifitseerib end selle kultuuri liikmena, tunneb ta mingit tugevamat sidet mõne kindla kohaga. Eesti kultuuri õpetamise juures on oluline, et väärtustataks kodupaiga aja- ja kultuurilugu (Allas, 2022). Selle käigus mõistab õpilane enda kultuurilist tausta ning adub keskkonda, mis teda ümbritseb. Ühtlasi aitab see õpilasel end maailmas teiste kultuuride sekka paigutada, andes mõista seda, et miski maailmas ei ole teistest isoleeritud ning neid ei saa mõista, ilma et nad oleks olnud kontaktis teiste kultuurifenomenidega (Skulj, 2000). Eesti koolide kirjandusõpetuses on levinud tava käsitleda kõrvuti nii eesti kui maailmakirjanduse autorite teoseid ning seeläbi rikastada õpilaste lugemust, avardada silmaringi ning panna neid mõtlema sellele, kus asub eesti kultuur teiste maailma kultuuridega võrreldes.

Kuna Eestiski esineb üha enam teiste kultuuride esindajaid, tuleb igapäevaelus võrdlusmomente ette üha sagedamini. Selleks, et suudaksime mõista, miks on teiste kultuuride tavad sellised, nagu nad on, ning kuidas need on taolisteks kujunenud, peame koolis kultuuride tagamaadest rääkima. Üldjuhul on see roll kirjandusõpetajal, sest niikuinii käsitletakse erinevate autorite teoseid, nendes esinevad tegelaskujud on väga eriilmelised ning tegutsedes lähtuvad nad oma kultuurilisest taustast. Kirjandusteose analüüsi puhul tuleb neid aspekte silmas pidada. Tahes- tahtmata tekivad nende arutelude ja analüüside käigus võrdlusmomendid eestlastega, meie käitumisviiside, kultuurihoiakute ning omapäradega. Igal õpilasel tekivad mingid paralleelid ja vastuseisud. Nii jõutakse päevakajaliste teemadeni, näiteks kultuuride paljususeni. Et analüüsi veel sügavamaks muuta, on oluline suunata õpilasi mõtlema kultuurilisest mitmekesisusest ning lasta neil sellel teemal arutleda ja oma mõtteid avaldada. Üksikisiku käitumismotiivide analüüsi tagajärjel jõutakse laiemale arusaamale kultuuride eripäradest ning kultuurilise identiteedi ja identiteedi mõisteteni.

Kultuuride paljususe temalt saab liikuda kitsama teemani ning võtta fookusesse näiteks eesti keele ja kultuuri püsijäämise teema. Päevakajaline teema on õpilaste meeli aktiveeriv ning soodustab eriilmelisi arutelusid. Rände- ja pagulaskriiside tõttu on eesti keele ja kultuuri püsijäämist ka meedias kajastatud ning õpilased räägivad nendel teemadel ka omavahel palju, argumenteerides ning jagades erinevaid seisukohti. Õpilaste omavahelised arutelud on hea viis teema käsitlemiseks, et neid aktiveerida, tekitada sõbralikku argumenteeritud

diskussiooni ja õpetada neile eluks vajalikku oskust – avada enda mõtteid teistele sellisel moel, kus kedagi ei solvata ning kõik tunnevad, et neid kuulatakse ja neil on võimalus rääkida päriselt seda, mida nad mõtlevad. Konstruktivistliku õpikäsitluse kohaselt muudab kaasõpilastega diskuteerimine õpilase uudishimulikumaks ja julgustab neid olulist informatsiooni ise avastama (King, 1993).

Kultuurilise identiteedi juurest saab õpilane liikuda enda identiteedi juurde ning näha endas neid külgi, mida ta võib-olla varem märganud polnud. Seejuures õpib ta avastama enda võimeid ja planeerima oma tulevikku. Gümnaasiumiastme õpilaste jaoks on oluline teada, et nemad ise saavad otsustada selle üle, milliseks nad tahavad oma elu kujundada. Õpilasi suunatakse mõtlema sellele, mis ja miks on nende jaoks oluline ning kust üks või teine arvamus nende ellu tulnud on (GRÕK, 2023). Õpingute jooksul hakkab õpilane tähelepanu pöörama sellele, mis on talle oluline ja mis ei oma niivõrd palju tähtsust: kujunevad väärtushinnangud ja -hoiakud iseenda, teiste inimeste, ümbritseva kultuuri ning teiste kultuuride suhtes.

Õppeaine fookus on tekstide lugemisel ja analüüsimisel. Tekstikäsitluse käigus arendatakse õpilaste kultuuritunnetust ning kultuurilisel foonil ka arusaama iseendast. Kirjandusõpetuse fookus on arendada lugejaoskusi: õpilane saavutab tekstimõistmise vilumuse, teadvustades samas enda ainulaadsust lugejana ja kujundades oma lugemisharjumusi enda huvidest ja väärtustest lähtuvalt. Kirjanduskursuste eesmärk on toetada õpilast nii kultuuriteadmiste kui ka süsteemsete kirjandusalaste teadmiste kujunemisel. (GRÕK Lisa 1 „Keel ja kirjandus“, 2023) Põhjalikumalt tegeleb identiteediküsimuse ja -loomega kirjanduskursus „Identiteet ja eesti kirjandus“.

1.3.3. Kursus „Identiteet ja eesti kirjandus“

Gümnaasiumi kirjanduse ainekavas on kirjas, et kirjandus on üks keskseid kultuuri- ja kunstiaineid, mis aitab õpilasel kujundada oma esteetilisi hoiakuid ja eetilisi tõekspidamisi, rikastab tema suhtluskultuuri ja väljendusoskust. Ühtlasi võimaldab kirjandus märgata kultuuri eripära ja mitmekesisust ning mõtestada ühiskonna- ja kultuurinähtusi sügavamalt. Kirjandus kui õppeaine suunab õpilast mõistma ja väärtustama nii varasema kui ka praeguse aja kultuuri ning panustama ka ise kultuuri tarbimisse ja loomisse. (GRÕK Lisa 1 „Keel ja kirjandus“, 2023)

Ühtlasi on õppeaine kirjelduse all sõnastatud kõnealuse kursuse lühike iseloomustus: „Kursus „Identiteet ja eesti kirjandus“ keskendub identiteediloomele, eeskätt sotsiaalse, rahvusliku ja

kultuurilise identiteedi kujutamisele eesti kirjanduse näitel. Kursus aitab õpilasel mõista kirjanduse rolli identiteetide peegeldaja ja kujundajana, ühtlasi näidata, kuidas identiteetid ajas ja ruumis dünaamilise ja dialoogilise protsessi käigus muutuvad, samastumist ja eristumist võimaldavad. Kursuse fookuses on rahvusliku identiteediga – eeskätt eestlusega – seotud teemad ja probleemid nii ajaloo kui ka tänapäeva vaatenurgast. Laiemalt käsitletakse mitmesuguseid rahvuskultuurilisi identiteete, mille tuumväärtused avanevad kirjanduslike narratiivide (lugude) ja kujundite (sümbolite) kaudu. Teoste valik suunab õpilast lugema Eesti autorite loomingut ja väärtustama seda kui rahvuskultuurilist identiteeti vahendavat lugemisvara.“ (Kursus "Identiteet ja eesti kirjandus", 2023)

Kursuse „Identiteet ja eesti kirjandus“ läbimise järel jõuab õpilane järgmiste õpitulemusteni. Ta on:

- 1) lugenud läbi vähemalt kolm proosa- või draamateost, ühe luulekogu ning arutlenud oma lugemis- ja kultuurikogemuse üle nii individuaalselt kui rühmaarutelus;
- 2) analüüsinud ja tõlgendanud erinevate identiteedivormide kujutamist mitmete ajajärgude kirjandusteostes, kirjutanud ühe loetud teose põhjal arutluse;
- 3) kirjeldanud ja võrrelnud eestlaste kultuurimälu ja väärtusmaailma muutumist ajaloo vältel;
- 4) arutlenud kirjandusteose või tekstikatkendi toel ühiskondlike ja kultuuriliste teemade, probleemide ja sündmuste üle, kasutades näiteid loetust;
- 5) analüüsinud proosa-, draama- ja luuleteoste sisu ja vormi: sõnastanud teema, toonud välja probleemi, iseloomustanud tegevusaega ja -kohta, tegelasi ja nendevahelisi suhteid, sündmustikku ja ülesehitust;
- 6) analüüsinud ning mõtestanud luuletekstide sisu ja vormi: nimetanud teema ja motiivid, iseloomustanud tekstide aega ja ruumi, tundnud ära ning mõtestanud kujundid, kirjeldanud luuletuste meeleolu ja avanud nende tähendust;
- 7) omandanud kirjandusteose analüüsiks vajalikud põhimõisted ning kirjandusteose lugemise kaudu laiendanud oma sõnavara (Kursus "Identiteet ja eesti kirjandus", 2023).

Kursuse õppesisus on välja toodud soovituslikud teemad, mida õppetöös käsitleda: kirjandus eesti rahvusliku identiteedi kujundaja ja peegeldajana; eestlase ja eestluse kujutamine kirjanduses; mälu- ja traumakirjandus; kollektiivsete identiteetide kujutamine kirjanduses; loodus ja keskkond identiteedi kujundajana (Kursus "Identiteet ja eesti kirjandus", 2023). Nende teemade käsitlemise kaudu saab õpilane ettekujutuse identiteedi olemusest, mõistab eesti

kirjandust lugedes identiteedi avaldumisvormi nii personaalsel kui ka kultuurilisel tasandil, mõtiskleb ja arutleb põhjendatult enda maailmavaate ja väärtushoiakute üle. Iga teema juurde on kursuse kirjelduses lisatud Eesti autorite ja nende teoste soovituslik loetelu, mida vastava teema käsitlemisel vaatluse alla võiks võtta.

Kursuse eesmärk on erinevate tervikteoste ja tekstikatkendite lugemise kaudu panna õpilasi märkama seda, kuidas kujutatakse identiteeti (olgu see rahvuslik, kultuuriline või sotsiaalne, personaalne või kollektiivne) ja sellega seotud probleeme kirjandusteoste kaudu. Õpetaja suunamisel lugemistekste valides, neid lugedes ja käsitledes mõistab õpilane paremini inimeste käitumist ning laiemalt ühiskonna ja kultuuri toimimist. Eeldatavalt annab ka kursus õpilasele võrdleva konteksti, suunates ta kõrvutama eri ajajärgude, nii mineviku kui ka tänapäeva ühiskondi ning varem ja praegu elavate inimeste eesmärke, motiive ja väärtushoiakuid. (Kursus "Identiteet ja eesti kirjandus", 2023)

2. KULTUURILISE IDENTITEEDI KUJUNDAMINE KIRJANDUSÕPETUSES

2.1. Tegevused ja meetodid

Kultuurilise identiteedi käsitlemisel gümnaasiumi kirjandusõpetuses on õpetajal oluline teada, millised tegevused ja meetodid on õppija jaoks tulemuslikud. Oluline on silmas pidada, milliseid eesmärke kultuurilise identiteedi käsitlemisele seatakse. „Keele ja kirjanduse“ valdkonnakava kohaselt taotletakse, et õpilane kujuneks kultuuriteadlikuks inimeseks, a) kes mõistab kultuuri osa inimeste mõtte- ja käitumistaadi kujundajana, b) kes omandab ettekujutuse kultuuride mitmekesisusest ja kultuuriga seotud elupraktikate eripärast ning c) kes väärtustab omakultuuri ja kultuurilist mitmekesisust ning on kultuuriliselt salliv ja koostööaldis (GRÕK Lisa 1 „Keel ja kirjandus“, 2023) Ainuüksi need eesmärgid seavad õpetajale suured ootused, aga ka kohustuse leida erinevaid võimalusi kultuurilise identiteediga tegelemiseks.

Eesti koolide kirjandusõpetuse fookus on nüüdisajal muutunud. Varasema kirjandusõpetuse keskne lähenemisviis oli autorikeskne, kuid tänapäeval on õpetuslik kese liikunud loojalt loomingule. Kirjandusõpetus on muutunud tekstikeskseks: oluline õpetada õpilastele teksti analüüsimist, tõlgendamist ja mõistmist. (Mälksoo, 2010) Tekstikeskse kirjandusõpetuse kasuteguritena on nähtud õpilaste lugemisoskuse paranemist, tekstianalüüsivõime arengut, keelekasutuse paranemist, kriitilise mõtlemise arengut, analüüsi- ja sünteesioskuse paranemist, lisaks on leitud, et tekstikeskne kirjandusõpetus aktiveerib õpilasi ning toetab nende isiklikku arengut (Kapanadze, 2018) Õpetajatel on oluline roll, loomaks õpilaste ja teksti vahel tähenduslikku suhtlust (Green, 2022).

Õppematerjalide koostamisel on oluline järgida esitatud nõudeid. Materjalide loomisel tuleb toetuda kas põhikooli või gümnaasiumi riiklikule õppekavale, kuid tähtis on silmas pidada ülesannete ea- ja jõukohasust, mitmekesisust ning meetodilist otstarbekust, et need toetaksid õpilase kõlblist, sotsiaalset ja füüsilist arengut ning ühtlasi aitaksid kaasa tervikliku maailmapildi ja iseseisva õppimisvõime kujunemisele. Õppelemendis peavad sisalduma ülesanded, millega arendatakse õpilase kõrgemaid mõtlemisoskusi, nende hulgas on loov-, probleem- ja uurimisülesanded, mis suunavad kasutama mitmekesisest meetodikat, ka aktiivõppemeetodeid, mis võimaldavad õppe läbiviimist erinevates keskkondades, sealhulgas digitaalses, ning mida õpetaja saab vastavalt õpilase võimetele ja erivajadustele kohandada. (Õppekirjandusele esitatavad... – Riigi Teataja, 2016)

Õpetaja koostatud õppematerjal ei ole lihtsalt viis tunni sisustamise eesmärgil juhuslikke tegevusi tekitada, vaid õppematerjal peab õpilastel võimaldama mõista, mida ja miks on tal kasulik õppida. Protsess, kuidas õppematerjali koostada, võib olla järgmine. Õpetaja 1) analüüsib, mis on õppematerjali eesmärk ja kes on sihtrühm; 2) valib õppematerjali formaadi ja edastusviisi; 3) koostab eelnevatele etappidele toetudes õppematerjali; 4) katsetab ja kasutab õppematerjali; 5) kasutuse põhjal hindab õppematerjali sobivust sihtrühmale ning vastavust eesmärkidele, seejärel teeb materjalis vajalikud muudatused. (Tuul, Johnson, 2021)

2.2. Kultuurilist identiteeti käsitlev õppematerjal

Magistritöö praktilise osana valmis õppematerjal gümnaasiumi kirjandusõpetuse kursuse „Identiteet ja eesti kirjandus“ tarbeks. Selleks analüüsiti 16 eesti nüüdiskirjanduse autori teoseid kas terviku või katkendina. Analüüsi käigus kirjutati välja magistritöö teemaga haakuvad tekstilõigud Google'i dokumenti, kuhu kogunes 68 lehekülge tekstikatkendeid. Kolme autori teostest õppematerjali koostamiseks sobivaid katkendeid ei leitud. Seejärel koostati Wordi dokumenti salvestatud katkendite põhjal töölehed. Valiku tegemisel lähtuti tekstide teemakohasusest, aga ka võimalustest koostada sobivaid, ea- ja jõukohaseid, võimalikult mitmekülgeid ülesandeid. Kokku loodi 50 töölehte.

Kuigi töölehed on koostatud kursuse „Identiteet ja eesti kirjandus“ tarbeks, on neid võimalik kasutada ka teistes õppeainetes, kus on vaatluse all kultuuriline identiteet, sh eestluse teema. Näiteks võivad need materjalid sobida ajaloo ja ühiskonnaõpetuse, aga ka muusika ja kunstiõpetuse ning miks mitte ka psühholoogia tundidesse. Töölehtede koostamisel on silmas peetud, et neid on võimalik kasutada nii komplektide kui ka iseseisvate ülesannetena, õpetajale jääb vabadus otsustada, kuidas on tema arvates parem neid töölehti enda tunnitegevusse lõimida.

2.3. Õppelemendis sisalduvate töölehtede metoodika

Õppelemendi koostamisel peeti silmas, et töölehed oleksid võimalikult eriilmelised, sisaldaksid teemakohaseid küsimusi teksti sisu ja kultuurilise identiteedi kohta ning võimaldaksid õpilasel oma arvamust avaldada, loovust väljendada ning kasutada ülesannete lahendamisel erinevaid võtteid ja keskkondi. Teiseks koostati töölehed lähtuvalt gümnaasiumi kirjanduskursuse „Identiteet ja eesti kirjandus“ õppesisus välja toodud soovituslikest teemadest. Õppelemendi ülesanded toetavad gümnaasiumi riiklikus õppekava lisas „Keele ja kirjanduse“ valdkonnakavas (2023) nimetatud õppe- ja kasvatusesmärkide saavutamist.

Kõik 50 töölehte jagunevad seitsme alateema alla: 1) identiteedi eri vormid; 2) eestlus ja eestlaste enesekuvand; 3) eesti kultuur ja ajalugu; 4) põlvkondadevahelised suhted; 5) eesti kultuur ja teised; 6) Eesti ja eestlased teiste silme läbi; 7) eestlaste seotus kindla paigaga. Magistritöö lisas on töölehed esitatud just nende teemade kaupa. Peale töölehtede valmimist jagati neid kolme kogunud eesti keele ja kirjanduse õpetajaga, kes õppematerjali kommenteerisid ja muudatusi soovitasid. Seejärel korrigeeriti ja viimistleti nende soovitustest lähtuvalt töölehtede sisu, ülesehitust ja kujundust.

Töölehtedele antud soovitustes tõid õpetajad välja ülesannete sõnastusega seotud muudatusi, soovitades sõnastust täpsustada, küsimused alaküsimusteks jaotada ning jagasid nõuandeid, kuidas muuta töölehed ülesannetelt variatiivsemateks. Õpetajad soovitasid lisada tööülesandesse *kas*-küsimuste järele sõna *põhjenda*, et õpilane oskaks leida oma seisukohale toetuspunkte ning analüüsida enda kultuuri- ja lugemiskogemust sügavamalt. Kogunud õpetajatena andsid nad nõu ülesannete parema järjestuse osas, et kogu tööleht moodustaks teema- ja teadmispõhise terviku käsitledes üht kindlat teemat. Toodi välja ka arutlust sisaldavate ülesannete lisamist, et kuulda teiste arvamust ning jagada enda mõtteid, soodustades diskussiooni ja elavat mõttetööd.

Õppeelemendis sisalduvad töölehed on suunatud õpilaste erinevate oskuste arendamisele. Iga tööleht tegeleb tekstiga – mõni terviktekstiga (enamasti töölehed, mis sisaldavad luuletust) ning teised tekstikatkendiga mõnest tervikteosest. Tööülesanded suunavad õpilased aktiivselt tegutsema: need võimaldavad interaktiivset lugemist, infootsingut, diskussiooni, arutluste kirjutamist, info graafilist esitamist, omaloomingulist tegevust nii sõnas kui ka pildis, nii käsitsi kui ka digivahendite abil.

Suur osa õppetööst põhineb **tekstide lugemisel** ja **loetust arusaamisel**. Seetõttu on oluline mis tahes tunnis tekstidega töötada ja arendada õpilastes funktsionaalse lugemise oskust. Lugemistegevus keskendub esmajoones tähendusloomele – teksti lugedes pannakse lugeja peas kokku uus tähendus, suunatakse ta mõistma sõnumit. Tähenduse loomisel mängivad rolli lugeja varasemad teadmised, sest ükski inimene ei asu ühtki teksti lugema eelteadmisteta. Kaasa mängivad ka teksti omadused, näiteks žanr, väljenduslaad ja ülesehitus. Olulised on veel õppijat / lugejat ümbritsev keskkond, kus lugemine aset leiab, samuti õpetaja ootused ülesande lahendamise protsessile ning strateegiad, mida õpilane loetule tähenduse andmiseks kasutab. (Buehl, 2001: 11) Magistritöö õppelementi kuuluvate töölehtede loomisel valiti tekstikatkendid, mis ei koorma õpilast, kuid on piisavalt ilmekad, harjutamaks teksti mõistmist ja tööd tekstiga.

Lisaks lugemisele arendatakse koolis **kirjutamispädevust**. Gümnaasiumi riikliku õppekava lisa 1 „Keele ja kirjanduse“ (2023) valdkonnakava eesti keele ainekirjelduses on mainitud, et õpilane harjutab eritüübiliste ja -laadiliste tekstide loomist. Tekstiliikidest tuuakse näidetena välja arutlus, kirjeldus, kiri, kõne, essee ja dialoog. Kirjandusõpetuseski on oluline arendada õpilaste kirjalikku eneseväljendust, näiteks eri žanris tekstikirjutust katsetades. Kuna kirjandustundides tegeletakse eeskätt tekstidega, nii nende lugemise kui ka loomisega, saab õpetaja lähtuda kirjutamisülesannete andmisel parasjagu käsitletavast tekstitüübist või žanrist.

Siinse töö õppelemendi osasse koondatud töölehtede koostamisel toetuti Haridus- ja Teadusministeeriumi määrusele „Õppekirjandusele esitatavad nõuded...“, gümnaasiumi riikliku õppekava üldosale, „Keele ja kirjanduse“ valdkonnakavale ja kirjanduskursuste ainekavadele, aga ka aktiivõppe metoodikale. Küsimuste ja ülesannete koostamisel lähtuti pedagoogikas enim kasutatavat B. S. Bloomi **õpetamise kognitiivsete eesmärkide taksonoomiast**, millele toetudes koostati eri tüüpi küsimusi.

- 1) **Teadmisi** kontrollivad küsimused – õpilane meenutab varem õpitut, tunneb info ära, taastab seda. Sellistele küsimustele on olemas õiged ja valed vastused. Teadmisi kontrollivaid küsimusi kohtab kooli õppevaras kõige enam. Tavaliselt sisaldavad need küsisõnu *kes, mis, millal, kus, kuidas*.
- 2) **Arusaamist** kontrollivad küsimused – õpilane saab aru talle edastatud infost, kinnistab selle ja ennustab saadud teabe põhjal edasist tegevust, avastab seoseid esitatud uurimislake andmete vahel, teisendab infot, arvestab mõistmisel enda kogemust. Küsimused, mis kontrollivad arusaamist, nt *Mida autor mõtles...? Selgita, kuidas mõistad...*
- 3) **Rakendamisele** suunatud küsimused – küsimused annavad õpilasele võimaluse leida probleemi põhjused, ise edasi uurida ja mõtlemise käigus tekkinud probleemidele lahendusi pakkuda, üldistada. Probleemid seostatakse ainesisuga, nt *Milliseid teisi teoseid oskad nimetada...?*
- 4) **Analüüsi** nõudvad küsimused – õpilane tekitab materjali osadeks jaotamise kaudu seoseid eri osade vahel teeb üldistusi. Analüüsi käigus oletatakse midagi ja vastandatakse varasemalt tuttava või sama tegevuse käigus avastatuga. Analüüs on mõistmise kõrgeim aste, nt *Miks võib väita, et....?*
- 5) **Sünteesile** orienteeritud küsimused – õpilasel on eesmärk osad tervikuks ühendada, luua uus stsenaarium, seisund või olukord, nt *Mida saaksid sina teha, et...? Paku välja lahendus, mis aitaks....*

6) **Hinnangut** vajavad küsimused – õpilane saab väljendada enda arvamust mingi otsuse, olukorra, tegevuse kohta, teha enda väärtustes lähtuvaid otsuseid, nt *Mida arvad sina...?*.

(Krull, 2001; Steele, Meredith, Temple, & Walter, 1999)

Koostatud töölehed võimaldavad lõimida õppetöösse **aktiivõppe meetodeid** (*active learning*). Aktiivõppe eesmärk on muuta õpilased õppetöös innukateks osalejateks, oma õppimise juhtijateks. Õppijal on siin teadmiste omandamisel suurem roll, õpetaja on pigem suunaja ja juhendaja. Aktiivõppe käigus mõtestab õpilane õpitavat ja seostab omandatud teadmisi oma kogemuse ja reaalse eluga. Lisaks õpitava omandamisele aitavad aktiivõppe meetodid arendada ka igapäevaelus toimetulekuoskusi ja toetavad kasvatuslike eesmärkide saavutamist. Veel toetab aktiivõppe meeskonnatöösuste arengut. (Salumaa, Talvik & Saarniit, 2006: 7)

Haridusteadlased on pidanud aktiivõpet passiivõppest tõhusamaks. Aktiivõpet ise-loomustavateks märksõnadeks on õppija uudishimu, vabadus ja loomingulisus, avastamisrõõm, iseseisev ja kriitiline mõtlemine, suhtlemine ja koostöö, situatsioonipõhine tegutsemine, elulise sisuga ülesanded, enda ja teiste töö tagasisidestamine. (Wankat & Oreovicz, 2015; Mahmood, Tariq, & Javed, 2011)

Õppematerjali töölehtede koostamisel võeti arvesse järgmisi põhimõtteid:

- ülesanded võimaldavad õpilasel toetuda oma varasemale kogemusele, seostuvad õpituga;
- küsimustele vastamisel ja ülesannete täitmisel selguvad õpilase eelnevad teadmised;
- töölehed haaravad õpilase tähelepanu, vastavad nende huvidele ja ootustele;
- ülesanded võimaldavad kasutada digi- ja nutiseadmeid, arendamaks digipädevust;
- õpitavat saab oma sõnadega selgitada ja oma arvamust väljendada;
- töölehtedes on vaja otsida ja kasutada uut infot;
- töölehel tervikuna ei ole üht ja õiget lahenduskäiku;
- ülesanded õpetavad mõtlema eri tasanditel ja viisidel;
- õpilast suunatakse teksti lugema ning pööratakse tähelepanu teksti eesmärgile;
- ülesannete lahendamine nõuab koostööd, võimaldab koos õppida;
- ülesandeid on võimalik rakendada ka teistes ainetes ja väljaspool koolitunde.

Õppeelemendi koostamisel järgiti muu hulgas **ülesandekeskse õppimise** (*task-centered learning*) põhimõtteid. Ülesandekeskse õppimise eesmärk on tuua õpilasteni võimalikult palju elulisi ülesandeid ja autentseid probleeme, milles kirjeldatud olukorrad võivad juhtuda ka väljaspool õppetööd. Kuna ligipääs eri liiki teabele kasvab päev-päevalt, on oluline õpetada, kuidas varasemaid teadmisi uutes olukordades kasutada, teha tähendusliku sisuga ülesandeid ja

lahendada probleeme. Ülesandele keskenduv õpe taotleb õppija iseseisvumist, tema teadmiste ja oskuste arengut. Õppeprotsessi käigus omandab õpilane omakorda teadmisi, mida ta peab oskama mõnes teises kontekstis rakendada. (Francom & Gardner, 2014)

Et muuta õppeelemendis esitatud töölehed õpilasele mõttekaks ja tulemuslikuks, õpetajale aga kasutussõbralikuks, on nende koostamisel arvestatud Marriner David Merrilli (2007) nn kivike tiigis (*pebble-in-the-pond*) mudelit. See mudel võimaldab traditsioonilistest viisidest erinevat lähenemist sisuanalüüsile. Alguses on õpilaste ette seatud mingi eluline probleem (töölehtedes tekstikatkend), teiseks peavad õpilased kasutama oma teadmisi ja asuma probleemile lahendust otsima (töölehtede puhul on tegemist küsimustele vastamisega, mille käigus kasutavad õpilased kas tekstis esitatud teavet või varem tuttavat informatsiooni). Mitmed ülesanded seostuvad reaalse olukordade ja eluliste probleemidega. Tekstis esitatud probleemile peab õpilane lahedusi pakkuma või andma hinnangu loetule ja kogetule, tooma näiteid enda elust, oma kogemustest. Siinse magistritöö õppeelemendi tarbeks koostatud töölehed ei järgi Merrilli mudelit tervikuna, kuid sisaldavad selle osiseid.

Kuna GRÕKis (2023) on õpilase ühe olulise pädevusena välja toodud iseseisvuse arendamine ja oma õpioskuste juhtimine, toetavad õppeelemendis sisalduvad töölehed õppija individuaalset panustamist ja ennastjuhtivat lähenemist. Õpetaja ei pea nende ülesannete puhul õpilast otsast lõpuni juhendama, tema roll on suunata. Õpilane on töölehtede täitmisel n-ö agentne – ta võtab vastu otsuseid oma õpiprotsessi korraldamise osas (Põlda, Roosalu, Karu, Teder & Lepik, 2021), näiteks ei pea töölehtede ülesandeid täitma sellises järjekorras, milles need on esitatud.

Kui õpetaja soovib töölehti tunnitöös kasutada ning panna õpilasi loetu üle rohkem arutlema, pakuvad õppeelemendi töölehed talle tuge. Tekstikatkendid on valitud teemadel, mis sobivad aruteludeks, sest neis esinevad situatsioonid on elulised ja arutelu soosivad. Arutelude käigus töötatakse õpitav materjal põhjalikumalt läbi, toetades õpilase iseseisvat mõtlemist ja tema arvamuste kujundamist. Kõik klassi õpilasi hõlmavate ehk frontaalsete arutelude ning ühise analüüsi käigus areneb õpilase suulise eneseväljenduse oskus, samuti õpib ta arvestama teistega, kuulates nende arvamusi ja aktsepteerides neid. Lisaks tekib õpilasel arutlemise käigus arusaam, kuidas tulla toime erimeelsustega ja kuidas viisakalt eriarvamustele jääda. Arutelu ehk diskussioon aitab:

- mõista ja meelde jätta õpitavat materjali;
- arendada oskust analüüsida, teavet sünteesida ning seoseid luua;
- teada saada nii enda kui ka teiste hoiakutest;

- mõista probleemi kõiki tahke;
- arendada oskust hinnata kõikide osapoolte seisukohti;
- aidata kaasa suulisele eneseväljendusoskusele;
- õppida koos teistega töötama (nt rühmaarutelude puhul). (Karm, 2013)

Arutelupõhised kirjandustunnid aitavad kaasa õpilase identiteeditunnetuse ja väärtushoiakute kujundamisele, mis on kirjanduse kui õppeaine üks olulisi eesmärke (Org, 2010). Diskussioonide käigus tuleb õpilastel kaitsta oma seisukohti ning leida veenvaid põhjendusi, nii kujuneb õpilase ja tema hoiakute vahel tugevam side (Karm, 2013).

Igapäevaelu tegevustesse ja tänapäeva õppetöösse on väga suurel määral kaasatud digivahendid ja nutiseadmed. Seda suundumust on arvestatud ka siinse õppelemendi koostamisel. Töölehed võimaldavad õpilastel kasutada nutiseadet, otsida selle abil informatsiooni või tegeleda sisuloomega (nt digikunstiga). Sellised ülesanded arendavad gümnaasiumi riiklikus õppekavas ühe pädevusena nimetatud digipädevust, mis hõlmab endas õpilase suutlikkust kasutada uuenevat digitehnoloogiat nii õppimiseks kui ka õppetööväliseks tegevusteks, samuti oskust leida ja säilitada digivahendeid kasutades infot ning suhtuda sellesse kriitiliselt. Digipädevuse oluliseks tahuks on ka õpilase võimekus luua digitaalset sisu tekstide, piltide ja muude multimeediumide näol, samuti oskus kasutada digivahendit probleemide lahendamiseks ja valida selleks sobivaid võtteid. Digipädevus tähendab veel oskust suhelda ja töötada koos teistega erinevates digikeskkondades, kaitsta oma privaatsust ja varjata digitaalset identiteeti, käituda digikeskkondades samade väärtus- ja moraalipõhimõtete järgi nagu tavaeluski (Gümnaasiumi riiklik õppekava, 2023).

2.4. Õppelemendi tarbeks kasutatud alustekstid

Magistritöö praktilise osana valmis 50 töölehest koosnev õppelement, milles on kasutatud eesti nüüdiskirjanduse autorite tekste. Terviktekstid või nende katkendid valiti järgmistest teostest:

Aareleid, K. (2016). Linnade põletamine. Tallinn: Varrak.

Grigorjeva, S. (2018). American Beauty. Tallinn: Suur Rida.

Grigorjeva, S. (2020). kes kardab sveta grigorjevat. Tartu: MTÜ Värske Rõhk.

Kaare, A. (2021). ИнтеГрация. Tallinn: Kultuurileht.

Kasemaa, A. (2008). Poedirahu. Tartu: Ilmamaa.

- Kasemaa, A. (2017). olla luuletaja. Tallinn: Tuum.
- Kasemaa, A. (2019). Vanapoiss. Tallinn: Kultuurileht.
- Kasemaa, A. (2024). Au kolhoosikorra! Tallinn: Varrak.
- Kotjuh, I. (2007). Teises keeles. Tallinn: Tuum.
- Maran, T. (2015). Las ma ümisen. Lelle: Allikaäärne.
- Mihkelson, E. (2007). Katkuhaud. Tallinn: Varrak.
- Mikita, V. (2008). Metsik lingvistika. Tallinn: Grenader Grupp OÜ.
- Mikita, V. (2013). Lingvistiline mets. Tallinn: Grenader Grupp OÜ.
- Mikita, V. (2015). Lindvistika ehk metsa see lingvistika. Välgil: Välgil metsad.
- Mikita, V. (2017). Kukesene kuulamise kunst. Välgil: Välgil metsad.
- Mikita, V. (2018). Eesti looduse kannatuse aastad. Välgil: Välgil metsad.
- Petrone, J. (2009). Minu Eesti. Kas lubate elada? 1. osa. Tartu: Petrone Print.
- Petrone, J. (2011). Minu Eesti. Mida sa tahad? 2. osa. Tartu: Petrone Print.
- Petrone, J. (2015). Minu Eesti. Mis juhtus? 3. osa. Tartu: Petrone Print.
- Rooste, J. (2005). Ilusaks inimeseks. Kiili: Verb.
- Rooste, J. (2012). Higgsi Boson. Tallinn: Näo Kirik.
- Rooste, J. (2015). Ideaalne abikaasa. Tartu: Jumalikud Ilmutused.
- Rooste, J. (2017). Onerva ja Eino Leino igavene armastus läbi seinasisaliku läbi kodutu kassi silma. Tartu: Jumalikud Ilmutused.
- Sommer, L. (2016). Lugusid lõunast. Tallinn: Menu Meedia.
- Taska, I. (2016). Pobeda 1946. Tallinn: Varrak.
- Valton, A. (2023). Maskide ajastul. Tallinn: Kirjastuskeskus OÜ.

2. 5. Õppelement kultuurilise identiteedi käsitlemiseks gümnaasiumi kirjandusõpetuses

Õppelemendis sisalduvad töölehed on mõeldud kasutamiseks gümnaasiumi kirjandusõpetuse kursuse „Identiteet ja eesti kirjandus“ raames. Kursus keskendub identiteediloomele ning võtab

fookusesse identiteedi sotsiaalse, rahvusliku ja kultuurilise suuna, püüdes neid eri tahke vaadelda eesti kirjanduse näitel (Kursus "Identiteet ja eesti kirjandus", 2023).

Töölehtede tekstivalik on vastavuses kooliõpetuses kehtiva aja ja koha läheduse seadusega, mille järgi paelub õpilasi rohkem sündmus või nähtus, mis on värskem ja talle lähemal (Õunapuu, 2003). Nimetatud alustekstide ilmumisajad jäävad vahemikku 2005–2024. Kasutatud on nii proosa- kui ka luuletekste, samuti meediatekste. Koostatud töölehed on tugevalt seotud kultuuri ja ühiskonnaga, aktuaalsete teemadega, aga ka väärtuste ja inimeste mõttelaadi pideva muutumisega.

Töölehtede koostamisel on arvestatud sellega, et need toetaksid kursuse „Identiteet ja eesti kirjandus“ õpitulemuste saavutamist. Näiteks areneb kursuse käigus õpilase oskus ennast nii kirjalikult kui ka suuliselt väljendada, tegutseda nii individuaalselt kui ka rühmas. Samuti arutleb õpilane käsitletavate kirjandusteoste põhjal eesti ühiskonnas ja kultuuriruumis esinevate probleemide üle ning oskab oma väiteid tekstinäidetega ilmentada. Lisaks omandab õpilane nii proosa- kui ka luuletekstide analüüsioskusi, kasutades selleks kirjanduse põhimõisteid. Tekstide lugemine võimaldab õpilasel aru saada oma lugemiseelistustest ja kujundada lugemisharjumusi. (Kursus "Identiteet ja eesti kirjandus", 2023) Õppelemendi tekstivalik ja nende põhjal koostatud ülesanded annavad oma panuse kursuse õpitulemuste saavutamisse.

Õppematerjal on seotud magistritöö teoreetilises osas esitatud seisukohtade ja põhimõtetega, millest olulisimad on järgmised:

- inimese identiteet areneb koosmõjus keskkonnaga ning inimene annab oma käitumise ja hoiakute kaudu teistele teada, millisena ta end määratleb ning mida väärtustab; inimene mõistab, kes ja milline ta on, kultuuris kogetu kaudu;
- kultuuri kuulumise juures tuleb arvesse võtta seda, et inimesi ning nende arusaamu maailmast on palju; kuigi ühiskonnas kehtivad sarnased väärtushoiakud, tajub iga inimene kasvatus- ja hariduse tulemusel neid erinevalt;
- kool ja sealsed õppetegevused toetavad õpilase arusaamu kultuurist ja annavad edasi teadmisi kultuurimäluna, mis aitab õpilast iseenda ja end ümbritseva mõtestamise teekonnal.

Õpilaste õpi- ja õpetajate õpetamistavade paljususe tõttu ei ole ülesannete selgituses laskutud detailidesse (nt tööülesandes ei ole alati määratletud, kas seda tuleb täita individuaalselt või rühmas). Üldjuhul peaks õpetaja lähtuma oma klassist ning korraldama õppetöö töölehtedega vastavalt õpilaste akadeemilisele võimekusele, võttes arvesse õpilaste eripärasid ja ajalisi

ressursse. Ülesandeid saab vastavalt vajadusele muuta, täiendada ning õppetegevusest välja jätta – see on õpetaja kui õppetegevuse juhi vabadus töölehtede kasutamisel.

Töölehed on sisu alusel jaotatavad seitsmesse kategooriasse: identiteedi eri vorme käsitlevad töölehed; eestlust ja eestlaste enesekuvandit käsitlevad töölehed; eesti kultuuri ja ajalugu käsitlevad töölehed; põlvkondadevahelisi erinevusi käsitlevad töölehed; Eesti ja teiste kultuuride kontakte käsitlevad töölehed; Eesti kuvandit käsitlevad töölehed; eestlase seotust kindla paigaga käsitlevad töölehed. Töölehtede kasutamisel ei pea temaatilist jaotust järgima, materjal tervikuna paigutub kultuurilise identiteedi kui katusmõiste alla. Kõik töölehed on magistritöö lisas nummerdatud.

1. Identiteeti ja selle eri vorme käsitlevad töölehed on tähistatud numbritega 1, 1 (II), 3, 24, 25, 25 (II), 26 ja 34. Töölehtede tekstid ja nende põhjal koostatud ülesanded suunavad õpilast mõtlema enda minapildile, sellega seotud sotsiaalsetele ja psühholoogilistele teguritele ning reflekteerima väärtuste üle, mida ta enesele omistab või tahab omistada ja millest soovib, et ka teised seda tunnustaks.

2. Eestluse ja eestlaste enesekuvandit puudutavad töölehed on märgitud numbritega 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 14, 15, 16, 20, 24, 25, 25 (II), 29, 33, 34. Töölehtede tekstides on juttu eestlastest, rahvuslikust identiteedist, eestluse olemusest. Materjal võimaldab õpilasel arutleda eestluse üle, mõelda sellele, kuidas ta end ise eestlasena mõtestab ning eestlust määratleb.

3. Eesti kultuuri ja ajalugu käsitlevad töölehed on nummerdatud järgmiselt: 6, 7, 8, 12, 13, 14, 17, 18, 19, 23, 26, 31, 32, 39, 41, 44, 46, 49, 50. Töölehtedesse valitud tekstid puudutavad eesti kultuur ja ajalugu mitte dokumentaalsel viisil, vaid kirjanduslike tõlgenduste (nt loo tegelaste või sündmuste kujutamise) kaudu. Neid katkendeid lugedes ja nende põhjal ülesandeid täites saab õpilane meenutada ajalootunnis õpitud ning võrrelda eestlaste elu eri ajajärgudel.

4. Põlvkondadevahelisi erinevusi käsitlevad töölehed on 17, 19, 26, 43, 45 ja 47. Valitud tekstid puudutavad põlvkondlikku identiteeti, mis hõlmab eri põlvkondade esindajaid, nende omavahelisi suhteid, mõtte- ja tundemaailma, tõekspidamisi ja väärtushoiakuid. Ülesanded pakuvad õpilasele võimaluse leida erinevusi ja sarnasusi enda ning tekstis kujutatud tegelaste hoiakute ja käitumise vahel.

5. Eesti ja teiste kultuuride kontakte käsitlevad töölehed 21, 22, 27, 28 ja 30. Valitud tekstides võrreldakse eesti kultuuri mõne teise kultuuriga kas eestlase või mõne teise rahvuse esindaja vaatenurgast. Tekstide lugemine ning nende põhjal ülesannete lahendamine annab õpilasele

võimaluse panna end olukorda, kus ta seab eesti kultuuri kõrvale teiste kultuuride kombeid ja tavasid ning arvestab kultuurikontaktide kõigus ette tulevaid arusaamatusi ja probleeme.

6. Eesti ja eestlaste kuvandit käitlevad töölehed on tähistatud numbritega 28, 29, 31, 32, 35, 36, 37, 38, 39 ja 40. Tekstides vaadeldakse seda, kuidas näevad Eestit ja eestlast teiste rahvuste esindajad, n-ö võõrad. Ülesandeid täites arutleb õpilane selle üle, kuidas võivad teised Eestit ja eestlasi näha, anda oma hinnang sellele, miks see nii on ja mõelda, kuidas rahvused oma kuvandit loovad. Õpilane asetab end olukorda, kus ta näeb eestlasi kellegi teise silme läbi ning võrdleb enda ja teiste arusaamu eestlaseks olemisest.

7. Eestlase seotust kindla paigaga käsitlevad töölehed 3, 7, 13, 18, 22, 31, 34, 37, 39, 42 ja 48. Valitud tekstides on juttu sellest, kuidas inimene on seotud konkreetse paigaga, mis kujundab tema identiteeti. Nende töölehtede täitmise käigus mõtleb õpilane endale olulistele paikadele ning kujundab oma arvamuse rändeteemadel.

KOKKUVÕTE

Siinne magistritöö keskendub kultuurilise identiteedi käsitlemisele gümnaasiumi riikliku õppekava ja kirjanduse ainekava kontekstis.

Kõige üldisemalt võib identiteeti käsitleda kui iseloomulike tunnuste, väärtushoiakute ja -hinnangute, tõekspidamiste ja muu sellise kogumit, mida inimene enesele omistab või tahab omistada ja millest soovib, et ka teised seda tunnustaks. Inimese identiteet ehk enesekuvand tähistab indiviidi ettekujutust iseendast, teda iseloomustavate psüühiliste, sotsiaalsete, füüsiliste ja muude omaduste summat. Identiteet luuakse teistega suhtlemise kaudu, mõistes erinevusi ja sarnasusi ning defineerides enda jaoks olulist. Oma identiteeti teadvustatakse väga erinevalt.

Kultuurilise identiteedi aluseks on keel, aga ka ühised tavad ja kombed, mida väärtustatakse ja järgitakse ajaloolise järjepidevuse tõttu ning mis omandatakse kodukasvatuse ja koolihariduse kaudu. Kultuur on suuresti vaadeldav väärtuste ja hoiakute kaudu, mis kujundavad iga indiviidi arusaamu maailmast. Samas on igal mis tahes kultuuri kandjal oma arusaam sellest, milliste omaduste või tunnuste kaudu ta sellesse kultuurisüsteemi sobitub. Erinevused indiviidide vahel tulenevad kasvatusest ja haridusest, elu jooksul omandatud teadmised ja kogemused maailmas toimuva kohta. Ümbritsevast kultuuriruumist pärinevad signaalid ja sisendid annavad inimesele aimu, milline on ta ise ning kuidas näevad teda teised.

Koolihariduse eesmärk on arendada ja kujundada õpilast, suunata teda iseennast avastama ja oma tegevusi mõtestama. Selle protsessi käigus muutub õpilase enesekuvand, teadevolek endast ja end ümbritsevast maailmast, sealhulgas kultuuriruumist. Gümnaasiumi aineõpetuse üks eesmärke on kujundada õpilastes kultuurilist identiteeti: see tähendab kultuuriteadlikku inimest, kes mõistab kultuuri osa inimeste mõtte- ja käitumislaidi kujundajana ning kultuuride muutumist ajaloo vältel, kellel on ettekujutus kultuuride mitmekesisusest ja kultuuriga määratud elupraktikate eripärast ning kes väärtustab omakultuuri ja kultuurilist mitmekesisust ning on kultuuriliselt salliv ja koostööaldis, kellele on oluline rahvuskultuur, maailmakultuur ning kes on leidnud oma koha maailmas. (GRÕK, 2023)

Aineõpetuse eesmärk on arendada õpilases võimet mõista eesti kultuuri kandvaid kombeid ja tavasid, aga ka nendega seotud moraali- ja käitumisnorme, millele vastavalt tuleb tegutseda ja käituda, et saada väärtuslikuks ühiskonnaliikmeks. Selleks on gümnaasiumi riiklikus õppekavas sätestatud alusväärtused, üldpädevused ja läbivad teemad, aga ka valdkonna- ja ainekavad. Suure panuse õpilase enesekuvandi ja kultuurilise identiteedi kujunemisse annavad eesti keele

ja kirjanduse õpetajad. Selleks on õpetajal vaja toetavat õppematerjali, mis aitaks kultuurilise identiteedi teemat õpilastega käsitleda, pakkuda näiteid ilukirjandusteostest ja meediatekstidest, mis võimaldavad arutleda kultuuriga seotud teemade üle. Sellised temaatilise fookusega tekstid aitavad õpilasel selgusele jõuda, mida ta elus väärtustab, kuidas need väärtused peegelduvad tema käitumises ning millised kultuurilised ja ühiskondlikud tegurid on tema väärtuskäitumist ja -hoiakuid mõjutanud.

Kultuurilist identiteeti aitavad kujundada nii klassikalised kui ka tänapäevased tekstid. Eesti nüüdiskirjandusest leiab selle teema käsitlemiseks hulgaliselt näiteid, mistõttu õpetajal tuleb valida teemakäsitluseks sobivad tekstid. Tekstianalüüsi käigus mõistavad õpilased paremini kultuuride pärandit ja eripära, suhtuvad lugupidavalt teiste kultuuride esindajatesse, nende tavadesse ja loominguusse ning taunivad diskrimineerimist. Kuna kultuuriline identiteet kujuneb dialoogis, siis on oluline õppetöö käigus võrrelda eri kultuuride esindajate seisukohti ja vaatepunkte, selleks et õpilane suudaks tõhusamalt reflekteerida ka iseenda üle.

Magistritöö praktilise osa moodustab 50 töölehega õppelement. Töölehed on peamiselt mõeldud gümnaasiumi kirjanduskursuse „Identiteet ja eesti kirjandus“ käsitlemise hõlbustamiseks, abimaterjalina õpetajale. Neis on kasutatud nii lühemaid terviktekste kui ka tekstikatkendeid, peamiselt proosa- ja luuletekste, aga ka meediatekste, mille põhjal on koostatud tööülesanded. Ülesannete eesmärk on panna õpilast mõtlema ja arutlema nii identiteedi kui ka kultuuri, kuid esmajoonel kultuurilise identiteedi üle, suunata teda enda identiteeti teadvustama. Samas annavad need töölehed võimaluse tutvuda eesti nüüdiskirjandusega, aidates sel moel kaasa õpilaste lugemisharjumuste kujunemisele.

Töölehtedes sisalduvate ülesannete koostamisel lähtuti pedagoogilisest metoodikast, mis toetab õppijat ning aitab tal kujuneda iseseisvaks õppijaks. Ülesannetes on arvestatud B. S. Bloomi õpetamise kognitiivsete eesmärkide taksonoomiat, mis aitab õpilasi aktiivsemalt kaasata kõigil tasanditel, milleks on teadmine, mõistmine, rakendamine, analüüs, süntees ja hindamine. Materjali koostamisel peeti silmas veel seda, et ülesanded oleksid õpilasele võimalikult ea- ja jõukohased ning aitaksid kaasa kirjanduse ainekavas sõnastatud õpitulemuste saavutamisele. Selleks koostati ülesandeid, mis võimaldavad avaldada oma arvamust ja diskuteerida kaasõpilastega, väljendada oma loovust nii sõnas kui pildis, kasutades selleks ka digivahendeid ja -keskkondi. Tööülesanded sisaldavad ka interaktiivseid lugemis- ja infootsinguülesandeid.

Õppeelemendi koostamisel on rakendatud ülesandekeskse õppimise põhimõtteid. Selle lähenemisviisi põhirõhk lasub ülesannete elulisusel ning aktuaalsete probleemide lahendamisel. Valitud alustekstid võimaldavad tõstatada üldnimilikke ja ühiskondlike probleeme, mis

lähtuvad tegelikust elust ning millega võib igaüks kokku puutuda. Õpilase ülesanne on mõista probleemi ja pakkuda sellele enda vaatepunktist võimalikke lahendusi, jagada enda arvamusi ja seisukohti. Sellised ülesanded soodustavad õpilastevahelist diskussiooni, aktiveerivad mõtteprotsesse ning aitavad toetada arusaamist kultuurilisest identiteedist. Ülesanded aktiveerivad õppijat, panevad teda tähenduslikult tegutsema ning oma õpitegevust juhtima. Õpetajale jääb töölehtede kasutamisel pigem suunav ja toetav roll.

Kuna kirjandusõpetus on tekstikeskne, võeti ülesannete koostamisel arvesse ka õpilaste tekstianalüüsi ja -mõistmise oskusi. Iga tööleht sisaldab üht või mitut alusteksti, mille põhjal tuleb lahendada ülesanded: seega peab õpilane esmalt teksti lugema, selle sisu mõistma ning alles siis saab ta küsimustele vastata. Sel viisil tekivad õpilases teksti suhtes tähenduslikud toimingud, mis panevad teda mõtlema teksti tähendustele ja suunavad teda tegelema teemadega, mis seostuvad kultuurilise identiteedi, kultuuris ringlevat väärtuste, tavade ja kommetega.

Õppematerjalis sisalduvad töölehed toetavad gümnaasiumi kirjanduskursuse „Identiteet ja eesti kirjandus“ soovituslikus õppesisus nimetatud teemade õpetamist. Materjali kasutades on võimalik õpetada järgmisi teemasid: identiteet ja selle eri vormid; eestlus ja eestlaste enesekuvand; eesti kultuur ja ajalugu; põlvkondadevahelised erinevused; Eesti ja eestlaste kuvand; eestlaste seotus kindla paigaga.

Õpetajale jääb töölehtede kasutamise käigus palju vabadust: võimalus valida sobiv tekstikatkend, muuta tööülesandeid ja -juhiseid ning kasutada töölehti sobivas mahus ja formaadis. Töölehed võimaldavad identiteedi käsitlemist ka teistes õppeainetes, kuna puudutavad teemasid, mis sobivad näiteks ajaloo-, ühiskonna-, kunsti- ja muusikaõpetusse, aga psühholoogia või filosoofia valikainesse.

KIRJANDUS

- Allas, T. (2022). Miks ja kuidas õpetada kohta? Kultuurilise identiteedi kujundamine võru keele ja kirjanduse õpetamise kaudu Vana-Võrumaa üldhariduskoolides. Tartu.
- Armstrong, A. K., Krasny, M. E., & Schuldt, P. J. (2018). *IDENTITY. In Communicating Climate Change: A Guide For Educators*. Ithaca: Cornell University Press. Allikas: <http://www.jstor.org/stable/10.7591/j.ctv941wjn.10>
- Arov, H., Porri, A., Vahter, E., & Löfström, E. (2024). Aine- ja üldpädevuste arengut toetava kunstiõppe metoodilise juhendmaterjali edasiarendus. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri*, 12(1), 230-259. doi:10.12697/eha.2024.12.1.10
- Blumenthal, A. (1940). A New Definition of Culture. *American Anthropologist*, 42(4), 571-586. Allikas: <http://www.jstor.org/stable/663653>
- Buehl, D. (2001). *Interaktiivõppe strateegiad klassiruumis. 2. väljaanne*. (K. Kalamees, Toim., & T. Nurm, Tõlk.) SA Omanäolise Kooli Arenduskeskus.
- Castells, M. (2011). *The Power of Identity*. John Wiley & Sons. Allikas: https://books.google.fi/books?hl=en&lr=&id=I9asXV40MegC&oi=fnd&pg=PA1997&dq=what+is+identity&ots=nhg0lw6E1O&sig=CBKmZq5OVnghXDIJv-ZloexZSjo&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
- Common European Framework of Reference for Languages*. (2001). Allikas: Council of Europe: <https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages>
- Dyczewski, L., & Sławik, Z. (2016). Values - the Core of Culture. *Politeja*, 44, 143-170. Allikas: <http://www.jstor.org/stable/24920299>
- Edensor, T. (2020). *National Identity, Popular Culture and Everyday Life*. London: Routledge. doi:<https://doi.org/10.4324/9781003086178>
- Ehala, M. (2018). *Identiteedimärgid. Ühtekuuluvuse anatoomia*. Tallinn: Künnimees.
- Erl, A. (2011). Locating Family in Cultural Memory Studies. *Journal of Comparative Family Studies*, 42(3), 303-318. Allikas: <http://www.jstor.org/stable/41604447>
- Fearon, J. D. (1999). *What is identity (as we now use the word)?* Department of Political Science. Stanford: Stanford University. Allikas: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://web.stanford.edu/group/fearon-research/cgi-bin/wordpress/wp-content/uploads/2013/10/What-is-Identity-as-we-now-use-the-word-.pdf>
- Francom, G., & Gardner, J. (2014). What is task-centered learning? *TechTrends*, 58(5), 27-35.
- Green, G. R. (2022). Text Based Discussions: An Approach to Teaching Reading Comprehension. *Culminating Experience Projects*, 166. Allikas: <https://scholarworks.gvsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1193&context=gradprojects>

- Griswold, W. (2013). *Cultures and societies in a changing world* (4 tr.). California: SAGE Publications. Allikas:
https://books.google.ee/books?hl=en&lr=&id=dwQPS4H3aVcC&oi=fnd&pg=PP1&dq=value+s+in+changing+world&ots=BH2mDRDrUM&sig=7ZfEKXGO08W-8TIuaAeAz6xnLUU&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
- Gümnaasiumi riiklik õppekava. (2023). Allikas: Riigi Teataja:
<https://www.riigiteataja.ee/akt/123042021011>
- Harland, T., & Pickering, N. (2010). *Values in Higher Education Teaching*. London: Routledge.
 doi:<https://doi.org/10.4324/9780203842003>
- Harper, D. (2024). *culture* (n.). Allikas: Online Etymology Dictionary:
<https://www.etymonline.com/word/culture>
- Horta, R. P. (3. May 2016. a.). *Reflections, Videos & Vignettes to Promote Cultural Awareness*. Allikas: Cultural Awareness: <https://sphweb.bumc.bu.edu/otlt/mph-modules/PH/CulturalAwareness/CulturalAwareness5.html>
- Johnson, B. C. (2015). Guidelines for Teaching Diversity. *Counterpoints*, 474, 11-20. Allikas:
<http://www.jstor.org/stable/45178402>
- Kapanadze, D. Ü. (2018). The Effect of Using Discourse Analysis Method On Improving Cognitive and Affective Skills in Language and Literature Teaching. *European Journal of Education Studies*. Allikas: <https://oapub.org/edu/index.php/ejes/article/view/1586>
- Karm, M. (2013). *Õppemeetodid kõrgkoolis*. (R. Valgmaa, & N. Erle, Toim-d) Tartu: SA Archimedes. Allikas: <https://epale.ec.europa.eu/sites/default/files/oppemeetodid.pdf>
- King, A. (1993). From Sage on the Stage to Guide on the Side. *College Teaching*, 41(1), 30-35.
 doi:<https://doi.org/10.1080/87567555.1993.9926781>
- Krull, E. (2001). *Pedagoogilise psühholoogia käsiraamat*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Kursus "Identiteet ja eesti kirjandus"*. (2023). Allikas: Õppekava materjalide veeb:
<https://projektid.edu.ee/pages/viewpage.action?pageId=211453991>
- Lang, K., & Lang, G. E. (2009). Mass society, mass culture and mass communication: The meanings of mass. *International Journal of Communication*, 3, 998-1024. Allikas:
<https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/597>
- Langemets, M., Tiits, M., Valdre, T., Veski, L., Viks, Ü., & Voll, P. (Toim-d). (2009). *Eesti keele seletav sõnaraamat*. (Eesti Keele Instituut) Allikas: <https://www.eki.ee/dict/ekss/ekss.html>
- Lass, H., Vassiljeva, T., & Randoja, K. (10. Mai 2023. a.). Eesti rahvastik on tunduvalt mitmekesisem kui 10 aastat tagasi. Statistikaamet. Allikas: <https://rahvaloendus.ee/et/uudised/eesti-rahvastik-tunduvalt-mitmekesisem-kui-10-aastat-tagasi>
- Lehtsaar, T. (2011). Väärtused loovad inimese. *Haridus*, 3, 7-10.
- Li, C. (2008). Cultural Configurations Of Values. *World Affairs: The Journal of International Issues*, 12(2), 28-49. Allikas: <https://www.jstor.org/stable/48505168>

- Lotman, J., & Uspenski, B. (2013 [1971]). Kultuuri semiootilisest mehhanismist. rmt: B. Uspenski, *Vene kultuuri jõujooni: valik artikleid* (lk 207-239). Allikas: <https://jurilotman.ee/mottelugu/kultuurimalu/>
- Mahmood, M. A., Tariq, M., & Javed, S. (2011). Strategies for Active Learning: An Alternative To Passive Learning. *Academic Research International*, 1(3), 193-198. Allikas: [http://www.savap.org.pk/journals/ARInt./Vol.1\(3\)/2011\(1.3-20\).pdf](http://www.savap.org.pk/journals/ARInt./Vol.1(3)/2011(1.3-20).pdf)
- Marshall, C. M. (2007). Cultural identity, creative processes, and imagination: Creating cultural connections through art making. *Journal of Cultural Research in Art Education*, 1. Allikas: https://www.researchgate.net/publication/238113603_Cultural_Identity_Creative_Processes_and_Imagination_Creating_Cultural_Connections_Through_Art_Making
- Merrill, M. D. (2007). A Task-Centered Instructional Strategy. *Journal of Research on Technology in Education*, 40(1), 5-22.
- Morris, M. W. (2014). Values as the Essence of Culture: Foundation or Fallacy? *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 45(1), 14-24. doi:10.1177/0022022113513400
- Muldma, M., & Nõmm, J. (2011). Õppimine ja õpetamine mitmekultuurilises keskkonnas. (A. Kuk, Koostaja) Allikas: <http://hdl.handle.net/10062/40601>
- Mälksoo, E.-L. (2010). August Gailiti loomingu käsitlemise võimalusi koolis. *Metoodika ja õppematerjalid*. doi:<http://hdl.handle.net/10062/51634>
- Nizhnikov, S., & Grebeshev, I. (2019). Philosophical Comprehension of Culture and Human Essence. *In 2nd International Conference on Contemporary Education, Social Sciences and Ecological Studies (CESSSES 2019)*, 1177-1180. doi:10.2991/cesses-19.2019.262
- Nummert, M.-L., Harro-Loit, H., & Parder, M.-L. (2022). Õpetajate arusaamad väärtustele keskenduvast dialoogilisest kommunikatsioonist mitmekultuurilises õpikeskkonnas. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri*, 10(2), 48-75. doi:<https://doi.org/10.12697/eha.2022.10.2.03>
- Org, A. (2010). Kirjandusõpetuse lõiminguid põhikoolis. rmt: J. Jaani, & L. Aru (Toim-d), *Lõiming. Lõimingu võimalusi põhikooli õppekavas*. Allikas: http://kool.kng.edu.ee/kooli_failid/Materjalid_opetajatele/L6imingukogumik/l6imingukogumik.pdf
- Org, A., & Aruvee, M. (2023). Kas siis selle maa keel ja selle rahva kirjandus...? *Oma Keel*, 46, 56-66. Allikas: https://www.emakeeleselts.ee/wp-content/uploads/2023/04/Org_ok_2023_1-1.pdf
- Org, A., & Talviste, K. (2024). Üleriigiline eesti kirjanduse olümpiaad 2024/25 õa. Allikas: Tartu Ülikooli Teaduskool: https://teaduskool.ut.ee/sites/default/files/2024-02/Juhend_0.pdf
- Org, A., Kell, A., & Hein, I. (2020). *Kirjanduse valikkursus - Identiteet ja eesti kirjandus*. Allikas: Õppekava infoportaal: <https://oppekava.ee/wp-content/uploads/2020/02/Kirjanduse-valikkursus-Identiteet-ja-eesti-kirjandus.pdf>

- Parder, M.-L., & Hirsnik, H. (2020). Väärtuskasvatust toetavad tegevused ja nende enesehinnanguline tulemuslikkus Eesti üldhariduskoolide näitel. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri*, 8(2), 245-271. doi:<https://doi.org/10.12697/eha.2020.8.2.10>
- Pöder, M., Sutrop, M., & Valk, P. (2009). *Väärtused, iseloom ja kool. Väärtuskasvatuse lugemik*. Tartu: Eesti Keele Sihtasutus.
- Põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava*. (2002). Allikas: Riigi Teataja: <https://www.riigiteataja.ee/akt/162998>
- Põlda, H., Roosalu, T., Karu, K., Teder, L., & Lepik, M. (2021). Üldpädevuste kujundamine ja osaline agentsus mitteformaalõppes. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri*, 9(1), 60-87. doi:<https://doi.org/10.12697/eha.2021.9.1.03>
- Pärtel, K. (2014). Eesti rahvusliku identiteedi ja rahvuslike väärtuste käsitlemise võimalusi gümnaasiumi kirjanduskursuse "Uuem kirjandus" näitel. *Magistritöö*. Tartu. Allikas: <http://hdl.handle.net/10062/44059>
- Quist, G. (2013). Culture Pedagogy: Some Theoretical Considerations. rmt: G. Quist, *Reading with My Eyes Open: Embracing the Critical and the Personal in Language Pedagogy* (lk 21-46). Ubiquity Press. Allikas: <http://www.jstor.org/stable/j.ctv3t5r5q.6>
- Rämmer, A., Ainsaar, M., & Realo, A. (2019). Väärtuse mõiste ja muutus. *Väärtused kui inimvara ja nende seos ühiskonna arenguga*. (M. Ainsaar, & T. Strenze, Toim-d) Tallinn: Arenguseire Keskus. Allikas: https://www.riigikogu.ee/wpcms/wp-content/uploads/2019/02/Arenguseire-Keskus_Vaartused-kui-inimvara_2019.pdf
- Salumaa, T., Talvik, M., & Saarniit, A. (2006). *Aktiivõppe meetodid*. Tallinn: Merlekons ja Ko OÜ.
- Schein, E. H. (1991). *What is culture* (Kd. 313). Newbury Park, CA: Sage. Allikas: https://books.google.fi/books?hl=en&lr=&id=acHnScKqPGIC&oi=fnd&pg=PA311&dq=what+is+high+culture&ots=3UaIAaz3GU&sig=Knhv1s2CpMS9B0jX_nUZUoCJGzA&redir_esc=y#v=onepage&q=what%20is%20high%20culture&f=false
- Schihalejev, O. (2011). *Väärtuskasvatus õpetajakoolituses*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus. Allikas: https://www.academia.edu/83332037/V%C3%A4%C3%A4rtuskasvatus_%C3%B5petajakoolituses?uc-sb-sw=94497850
- Sepp, O. (2008). Gümnasisti väärtushinnangud ja kodanikuhoiak. *Haridus*, 5(6), 38-41. Allikas: <https://www.digar.ee/arhiiv/et/download/147932>
- Siebenhütter, S. (2023). The multilingual profile and its impact on identity: Approaching the difference between multilingualism and multilingual identity or linguistic identity. *Ampersand*, 10, 100-123. Allikas: Science Direct: <https://doi.org/10.1016/j.amper.2023.100123>
- Sinclair, M. (2015). *Structuring Multicultural Art Education to Encourage Positive Cultural Identity: Recommendations for Secondary Art Teachers*. University of Oregon. doi:<http://hdl.handle.net/1794/19377>

- Skulj, J. (2000). Comparative literature and cultural identity. *CLCWeb: Comparative Literature and Culture*, 2-7. doi:<https://doi.org/10.7771/1481-4374.1088>
- Spencer-Oatey, H., & Franklin, P. (2012). What is culture? A compilation of quotations. *GlobalPAD Core Concepts*, 1(22), 1-21. Allikas: https://www.academia.edu/download/40397043/Spencer-Oatey_2012_What_is_Culture.pdf
- Steele, J. L., Meredith, K. S., Temple, C., & Walter, S. (1999). *Lugemine ja kirjutamine iseseisva mõtleja kujundamiseks. Käsiraamat II*. (M. M. Feldschmidt, M. Karm, A. Loodus, & E. Raav, Toim-d) Omanäolise Kooli Arenduskeskus, Avatud Meele Instituut.
- Sutrop, M., Harro-Loit, H., & Jung, N. (kuupäev puudub). *Väärtused ja väärtuskasvatus*. Allikas: Tartu Ülikool eetikaveeb: <https://eetika.ee/et/vaartused-ja-vaartuskasvatus>
- Tuul, V., & Johnson, M. (2021). Kuidas luua õppimist toetav õppematerjal? Allikas: <https://innowise.ee/blogi/kuidas-luua-oppimist-toetav-oppematerjal>
- Usborne, E., & Sablonnière, R. (2014). Understanding My Culture Means Understanding Myself: The Function of Cultural Identity Clarity for Personal Identity Clarity and Personal Psychological Well-Being. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 44(4), 436-458. doi:<https://doi.org/10.1111/jtsb.12061>
- Valgma, L. (2017). Kultuurilise identiteedi käsitlemise võimalusi gümnaasiumi kirjanduskursuse "Uuem kirjandus" näitel. Tartu. Allikas: <http://hdl.handle.net/10062/56795>
- Valk, A. (2010). *Kultuurilise identiteedi kujunemisest koolis*. Allikas: Õppekava infoportaal: <https://oppekava.ee/kultuurilise-identiteedi-kujunemisest-koolis/>
- Vooglaid, Ü., & Paal, I. (2019). *Elanikust kodanikuks. Käsiraamat isemõttelejale*. (V. Aitsam, Toim.) Ülo Vooglaiu Kirjastus. Allikas: <https://vooglaid.org/raamatud/elanikust-kodanikuks/>
- Wankat, P. C., & Oreovicz, F. S. (2015). ACTIVE LEARNING. rmt: *Teaching Engineering* (lk 145-184). Purdue University Press. doi:<https://doi.org/10.2307/j.ctv15wxqn9.11>
- Westin, C. (2010). *Identity and inter-ethnic relations*. In C. Westin, J. Bastos, J. Dahinden, & P. Góis (Eds.), *Identity Processes and Dynamics in Multi-Ethnic Europe*. Amsterdam: Amsterdam University Press. Allikas: <http://www.jstor.org/stable/j.ctt46mvd1.4>
- Õppekirjandusele esitatavad nõuded, õppekirjanduseretsenseerimisele ja retsensentidele esitatavad miimumnõuded ning riigi poolt tagatava minimaalse õppekirjanduse liigid klassiti ja õppeaineti. (2016). *Riigi Teataja*. Allikas: <https://www.riigiteataja.ee/akt/129032016001>
- Õunapuu, T. (2003). *Õpetamiskunsti viidad. Kogenud koolimehe 25 päästerõngast*. Tallinn: Kirjastus Koolibri.
- Yoder, L. (2001). Benefits and Adaptations of Discussion Use in the Reading Classroom. *Michigan Reading Journal*, 34(1), 33-39. Allikas: <https://scholarworks.gvsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1714&context=mrj>

Developing Cultural Identity in Upper Secondary School Literature Lessons

Summary

This master's thesis focuses on the teaching of cultural identity in the context of the national curriculum for upper secondary schools and the literature syllabus.

Most generally, identity can be understood as a collection of characteristic features, values, attitudes, beliefs, and other such attributes that a person ascribes to themselves or wants to ascribe and wishes others to recognize as well. A person's identity or self-image represents the individual's perception of themselves, encompassing the sum of their psychological, social, physical, and other traits. Identity is created through interaction with others, by understanding differences and similarities, and defining what is important for oneself. Awareness of one's identity varies greatly.

The foundation of cultural identity is language, but also shared customs and traditions that are valued and followed due to historical continuity and are acquired through upbringing and education. Culture is largely observable through values and attitudes that shape each individual's understanding of the world. At the same time, each bearer of any culture has their own understanding of how they fit into this cultural system based on certain attributes or characteristics. Differences between individuals stem from upbringing and education, as well as the knowledge and experiences acquired throughout life regarding the world. Signals and inputs from the surrounding cultural environment give a person an idea of who they are and how others perceive them.

The goal of school education is to develop and shape the student, guiding them to discover themselves and make sense of their actions. During this process, the student's self-image, self-awareness, and understanding of the surrounding world, including the cultural sphere, change. One of the objectives of upper secondary school subject teaching is to shape students' cultural identity: this means creating a culturally aware person who understands the role of culture in shaping people's thoughts and behaviors and the transformation of cultures throughout history, who has an understanding of cultural diversity and the uniqueness of life practices determined by culture, and who values their own culture and cultural diversity, and is culturally tolerant

and cooperative, who considers national culture, world culture important, and who has found their place in the world. (GRÕK, 2023)

The objective of subject teaching is to develop the student's ability to understand the customs and traditions that uphold Estonian culture, as well as the associated moral and behavioral norms that one must adhere to in order to become a valuable member of society. To this end, the national upper secondary school curriculum stipulates foundational values, general competences, cross-curricular themes, as well as subject-specific and domain-specific syllabi. Estonian language and literature teachers significantly contribute to shaping the student's self-image and cultural identity. For this purpose, teachers need supportive learning materials that help address the topic of cultural identity with students, providing examples from literary works and media texts that facilitate discussions on cultural issues. Such texts with a thematic focus help students clarify what they value in life, how these values are reflected in their behavior, and which cultural and societal factors have influenced their value-driven behavior and attitudes.

Both classical and contemporary texts help shape cultural identity. Estonian contemporary literature provides numerous examples for addressing this topic, so teachers need to select appropriate texts for thematic discussion. Through text analysis, students gain a better understanding of cultural heritage and distinctiveness, develop respect for representatives of other cultures, their customs and creations, and reject discrimination. Since cultural identity is formed through dialogue, it is important during lessons to compare the perspectives and viewpoints of representatives of different cultures, enabling students to reflect more effectively on themselves as well.

The practical part of the master's thesis consists of an educational module with 50 worksheets. These worksheets are primarily intended to facilitate the teaching of the upper secondary school literature course 'Identity and Estonian Literature' and serve as supplementary material for teachers. They include both shorter complete texts and excerpts, mainly from prose and poetry, as well as media texts, which form the basis for the tasks. The purpose of the tasks is to encourage students to think and discuss identity and culture, particularly cultural identity, guiding them to become aware of their own identity. Additionally, these worksheets provide an opportunity to become familiar with contemporary Estonian literature, thereby helping to develop students' reading habits.

The tasks in the worksheets were designed based on pedagogical methodology that supports the learner and helps them become an independent learner. The tasks take into account B. S. Bloom's taxonomy of educational objectives, which engages students more actively at all levels: knowledge, comprehension, application, analysis, synthesis, and evaluation. In creating the material, it was also ensured that the tasks are age-appropriate and manageable for the student, contributing to the achievement of the learning outcomes specified in the literature syllabus. To this end, tasks were created that allow students to express their opinions and discuss with their peers, express their creativity both in words and pictures, and use digital tools and environments. The tasks also include interactive reading and information retrieval activities.

The development of the educational module applies the principles of task-based learning. This approach emphasizes the vitality of tasks and solving real-life problems. The selected base texts allow for raising universal and societal issues rooted in real life and encountered by everyone. The student's task is to understand the problem and offer possible solutions from their own perspective, share their opinions and viewpoints. Such tasks promote inter-student discussion, activate thought processes, and help support understanding of cultural identity. The tasks engage learners, prompt meaningful action, and empower them to manage their learning activities. The teacher's role in using the worksheets is more guiding and supportive.

Since literature teaching is text-centered, the development of tasks also took into account students' skills in text analysis and comprehension. Each worksheet contains one or more base texts, based on which tasks must be solved: thus, the student must first read the text, understand its content, and only then can they answer the questions. This way, meaningful actions towards the text are created in the student, prompting them to think about the meanings of the text and guiding them to engage with topics related to cultural identity, values circulating in culture, customs, and traditions.

The worksheets included in the teaching material support the teaching of the themes mentioned in the recommended curriculum for the upper secondary school literature course 'Identity and Estonian Literature.' Using the material, it is possible to teach the following topics: identity and its various forms; Estonian identity and self-image; Estonian culture and history; intergenerational differences; the image of Estonia and Estonians; the connection of Estonians with a specific place.

During the use of the worksheets, teachers have a lot of freedom: the opportunity to choose suitable text excerpts, modify tasks and instructions, and use worksheets in appropriate volume and format. The worksheets allow for the discussion of identity in other subjects as well, as they address topics that are suitable, for example, for history, social studies, art, and music education, as well as elective courses in psychology or philosophy.

LISAD

Tööleht 1

Loe Sveta Grigorjeva ja Igor Kotjuhi luuletusi. Seejärel täida ülesanded.

svetlana jevgenjevna grigorjeva

romeo ja julia oli köömes
selle kõrval

(no good on elu lõpuni lemmiklugu
see läheb aastatega ainult paremaks)

siis kui eestlased ja venelased olid tõelised
capuletid ja montecchid
ja sa pidid valima kummaga sa ühes mestis
oled

me olime nii väiksed
ja juba nii kiired ja
vihased

ning sa valisid venelased sest neid oli
oluliselt rohkem
(vene poisid olid ilusamad)

kus sa küll nüüd oled
see kellega
sai hommikust õhtuni mängitud
kes esimesena silma pilgutab on kaotanud

kui sina ja su sõbranjed olid üks neist viiest
vürtsitüdrukust laulmas paraadna ees
keelest millest tollal veel aru ei saanud
(trepikoda öeldakse mitte paraadna
parandab sind vene nimega taksojuht
pahaselt
15 aastat hiljem lasnamäel kodu ette maha
pannes)

kumbki meist ei pilgutanud
kumbki meist kunagi ei kaotanud
ja see ongi tõeline
sajandiarmastus
(romeo ja julja olid köömes me kõrval)

mind ristiti mel c-ks sest käisin tol ajal
ringi värvilistes
nabapluusides juuksed üles panduna eriti
kõrgesse hobusesabasse
täpselt nagu "sporty spice" bändi
algusaegadel

ja kuigi biitlid on tõesti ägedad
ei ole nad prodigy see minu klassika
las me lapsed naeravad siis tulevikus ka
meid välja
nagu meie naersime omi vanemaid

kui su isa lasi sulle makist biitleid
ja sa naersid isa ja biitlid välja
eriti seda kui ta ütles et sa oled alles laps
sa ei saa veel aru
mis on klassika

ainus surematu klassika on ehk see et
kuigi romeo ja julia on juba ammu surnd
mängivad eestlased ja venelased
endiselt tõsimeelselt capulette ja
montecche
huvitav kas kunagi ka seda välja naerma
hakatakse

ja siis sa vuhisesid hoopis
oma poisi jalgratta tagaistmel
mööda lasnamäge
kuulamas pleierist kõrvulukustavat
prodigyt

(ja kes on need lodevad traditsioonini
mitteküündijad
häbi neil olgu
juba ette)

Igor Kotjuh

VALIKU PROBLEEM

Vaatad ja valid:
kahest kurjast – väiksema,
kahest tõest – parema,
sõbrannade seast – naise,
sõprade seast – isa.

Üksnes Ivani ja Jaaniga on häda,
Kalevipoja ja Dobrõnja Nikititšiga.
Kui oled lusti täis – laulad tšastuškasid,
kui kurb – mediteerid setu leelode saatel.

Kõige sagedamini aga
resoneerid

kuskil vahepeal.

ENESEMÄÄRATLEMISE KATSE

Arvata ennast eestlaste hulka – emakeel on
vene keel.

Arvata ennast venelaste hulka – pole õige
temperament.

Nimetada ennast eurooplaseks – valitud isikute
privileeg.

Maaailma kodanikuks – liiga abstraktne.

Tuleb olla lihtsalt inimene.

Kas seda mõistetakse?

1. Millistest valikutest autorid räägivad? Millele toetudes nad otsuseid langetavad?

.....
.....

2. Milliste kirjanduslike tegelastega eestlasi ja venelasi võrreldakse? Miks? Põhjenda võrdluse
sobivust.

.....
.....

3. Mida saaksid eestlased teha, et teisest rahvusest inimestel Eestis kohanemine lihtsamalt
kulgeks? Mida saaksid teha eestivenelased ise?

.....
.....

4. Milliseid valikuid on olnud sinu elus ja millele tuginedes sa valikuid teed?

.....
.....

5. S. Grigorjeva luuletuses on autor toonud välja vastandusi nii rahvuste kui põlvkondade
vahel. Nimeta neid vastandusi.

.....
.....

6. Milliseid vastandusi oled sina nii põlvkondade kui rahvuste vahel tähele pannud? Kirjuta
luuletusele juurde 4-8 rida, milles tood välja enda põlvkonna eripärad ning iseloomulikud
jooned.

.....
.....

7. Jälgi luuletuste keelelist poolt. Jooni võõrtaunet alla. Kuivõrd on põhjendatud tekstides
esinevad võõrtaunet, tsitaatsõnad? Kas need annavad luuletuste sisule midagi juurde? Mida?
Võrdle pinginaabri/klassikaaslasega oma vastuseid.

Tööleht 1 (variant II)

Loe Sveta Grigorjeva ja Igor Kotjuhi luuletusi. Seejärel täida ülesanded.

Sveta Grigorjeva

miks vene nimega tüdruk

seega

luuletab

ma olen venelane

eesti

ei

keeles

venelastele olin kuratka

sest vene keeles

seega alati vaid

oskab ta ainult

ropendada

pooltühi

eestlane

emme on eesti tüdruk raplast

pooltäis

issi on vene poiss ufaast

venelane

seega

kui küsite mult

ma olen eestlane

eesti-vene jalgpallimatšil

ei

kellele põialt hoian

vastan alati et

eestlastele olin russ

iseendale

Igor Kotjuh

ENESEMÄÄRATLEMISE KATSE

Arvata ennast eestlaste hulka – emakeel on vene keel.

Arvata ennast venelaste hulka – pole õige temperament.

Nimetada ennast eurooplaseks – valitud isikute privileeg.

Maailma kodanikuks – liiga abstraktne.

Tuleb olla lihtsalt inimene.

Kas seda mõistetakse?

1. Miks on autoritel raske valida, kuhu kuuluda?

.....
.....
.....

2. Milliseid omadusi on autorid kaalunud end eestlaste või venelaste hulka määratlemisel? Kas sinu arvates on need vajalikud? Millele peaks inimene mõtlema, kui end kellenagi identifitseerida soovib?

.....
.....
.....

3. Kirjuta, mis mulje loetu jättis.

Mulle meeldis...

Mulle ei meeldinud...

Loetu puhul oli huvitav...

Minu jaoks on kummaline/vastuoluline...

4. Kujutle, et autor on sinu hea sõber, kellel on raske end identifitseerida. Millist nõu annaksid?

.....
.....
.....
.....
.....

5. Millistes olukordades on sul endal olnud raske end ühte või teise gruppi määrata? Kes või mis aitab otsustada?

.....
.....

Tööleht 2

Loe Jürgen Rooste luuletust luulekogust „Ilusaks inimeseks“ ning vasta küsimustele.

milleks on vaja luulet
ma küsin – milleks

kas luule lepibab
meie lahkuläinud vanemad
tipa-tapa käekestest kinni
ilusti jälle kokku
nii nagu see alati on läind
nagu see ikka on käind
linnulaul ja päikesepaiste

milleks on meile vaja luulet

kas ta aitab kuidagi
alkoholist loobuda
jumalperse küll
ma ütlesin “alkoholist loobuda”
milleks sellest loobuda
see on meie rahvuslik eripära
trademark kõvem kui “welcome to estonia”
i will motherfuckin' phone ya
siis läeme baari

juba hemingway teadis
et igas maailma sadamas
on üks eestlane
end põhja joonud
end ankruks joonud

milleks on meil vaja luulet

kui me emad stardivad
alkonautidena öhe
või sumbuvad tõhe
meie ja nende vahele
jäab lõhe
ja antidepressandid ruulivad
kastreeritud universumis

milleks on vaja luulet

kasse kotib kedagi
kui persetais idioote
kirjutab ilusaid hämaraid sõnu
et sõda on paha
ärge pidage sõda
jäab siis keegi tapmata
et raha on paha
jätan täna sürreaalses superhüpermegamarketis
käimata

milleks on vaja luulet

kas ta maksab mu üüri

ja käib minu eest töööl
ja mõtleb välja
kuidas ma saaks
oma naisesse taas armuda
kas ta peletab nälja
ja hoiab mind purjus ööl
linna pääl
ja mil ma olen maas
ja löödud
ja möödujad ei peatu
kas ta aitab mind jalule

teisalt

milleks on vaja eesti riiki
eesti riik on nagu grafomaani luule
tuulemaa jah tänan-palun aidaa
puhuge mind siit minemaa

ja pangad on nagu klassikute
kuldväärt luule ja
teadlased nokitsevad oma riimide kallal
sotsioloog otsib
allitereeruvaid sõnu et
uduuuringusse hinge
puhuda
jah ja seks on nagu luule
korralikus kepis on kõvasti
neljajalgset trohheust
profisporti kirjutatakse
eleegilises distihhonis

ma küsin milleks
milleks
on meile vaja luulet

ma küsin seda endalt ja sellelt tüübilt
kes tööks peseb autosid
ja sellelt ilusalt
välismaise kultuuriinstituudi tibatalt
kes luuletajaid maale toob
ja homotelediktorilt ilusas ööklubis
neoontulede valgel
ma helistan erotikatelefonile ja
lukuabisse
ja küsin, milleks on meile vaja

luuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuulet

kuulake mis nad mulle vastavad
kuulake ise
see on juba peaaegu luule
see on peaaegu underi stroofide vääriline

jah tõesti
milleks

1. Millisena näeb Jürgen Rooste selles luuletuses eestlasi? Tooge välja 5 omadust. Kas nõustute selle kirjeldusega? Miks?

.....
.....
.....
.....

2. Jooni luuletuses alla need kohad, mis sind kõnetavad. Võrdle klassikaaslase/pinginaabriga ja põhjenda, mis neis kohtades kõnetab.

3. Loe tekstikatkendit Ernest Hemingway 1937. aastal ilmunud romaanist „Kellel on ja kellel pole“ (*To Have and Have Not*). Kas teadsite varem, et Hemingway on eestlastest nii kirjutanud? Miks võis ta seda teha? Kas teie arvates mõtles ta eestlaste all Eestist pärit inimesi või kedagi teist? Keda?

Neljanda kai ääres seisab 34 jala pikkune jaulitaglases jaht, pardal kaks kolmesaja kahekümne neljast eestlasest, kes purjetavad 28 ja 36 jala pikkuste paatidega maailma eri paigus ringi ja saadavad artikleid koju eestikeelsetele ajalehtedele. Need kirjutised on Eestis väga populaarsed ja toovad kirjutajale dollari kuni dollar kolmkümmend viis senti veerust. Neil on Eesti lehtedes täita sama funktsioon mis Ameerika lehtedes pesapalli- või jalgpallireportaažidel ja nad ilmuvad pealkirja all “Meie kartmatute meresõitjate saagad”. Ükski Lõunavete korralik jahisadam ei ole täielik ilma vähemalt kahe päevitunud ning soolastest meretuultest pleekunud peaga eestlaseta, kes ootavad oma viimase kirjutise eest tšekki. Kui see saabub, purjetavad nad järgmisse sadamasse ja kirjutavad järgmise saaga. Ka nemad on väga õnnelikud. Peaaegu niisama õnnelikud kui inimesed Alzira III pardal. Vahva on olla Kartmatu Meresõitja.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

4. Kasuta juturobotit (AI) ning palu, et ta kirjeldaks sulle, missugune on üks eestlane. Võta tema kirjeldus kokku ning selgita, kas nõustud AIga või mitte.

.....
.....
.....
.....

5. Kas eestlased on teie arvates pigem luulelembene rahvas? Kui eestlane ei ole luulelembene, siis mis on eestlastele omasem? Põhjenda.

.....
.....

Tööleht 3

Loe Igor Kotjuhi esseed „Ühe Eesti venelase lugu“ ja täida seejärel tööülesanded.

ÜHE EESTI VENELASE LUGU

/.../ Lapsena elasin isa lapsepõlvkodu lähedal, rohelises ja hubases Võrus. Vene ajal oli siin sõjaväebaas, mis oli peaaegu niisama tähtis kui Kreutzwaldi majamuuseum või piirkonna agraarsed saavutused. Kirjandusklassika, ulatuslik põllumajandustegevus, militaarne esteetika, kaks eesti keelt ja vene keel moodustasid mu lapsepõlvemaailmas omapärase segu, mida oli tarvis manustada ja omaks võtta.

/.../ Väljas oli imetore maiõhtu ja me läksime isa-emaga jalutama. Isa oli kuidagi eriti heas tujus: muudkui jutustas, naljatas ja esitas kavalaid küsimusi. Ühele nendest vastasin inertsist eesti keeles. Isa üllatus, kuid otsustas mind toetada, minnes üle “oma” eesti keelele ehk võru murdele. Nüüd oli minu kord imestada – see polnud ju “päris” eesti keel! Ema kuulas meie vaidlust ning naeris.

Sel ajal tekkis mul soov õppida selgeks “tõeline” eesti keel, mida mõistetakse igas Eestimaa nurgas, mida poleks häbi pruukida Tartus või Tallinnas.

/.../ Eesti keel oli saanud minu jaoks kinnisideeks, ma olin alustanud võitlust ega tahtnud taganeda. Samal ajal avanesid mulle keele uued tahud.

/.../ Lisandusid esimesed katsed tõlkida vene keelde Henrik Visnapuu, Viivi Luige, Doris Kareva luuletusi. Need kogemused aitasid mind eelkõige vaimselt ja emotsionaalselt ning alles seejärel tehniliselt. Ma tundsin järjest enam, et minus kasvab huvi nii vene kui eesti kultuuri ja traditsioonide vastu. Venemaa paelus oma avarustega ja tohutu arengupotentsiaaliga, aga Eesti oma lakoonilisusega. /.../ Õppides viis aastat ülikoolis, suheldes eri päritolu inimestega, saades pidevalt kokku eesti ja vene kirjanikega, sõites häälega läbi Eesti, tehes mitu aastat kaastööd vene raadiojaamale, tutvudes iga päev eesti- ja venekeelse meediaga võib märgata mõndagi, mida eestlased ja venelased teevad küll koos, kuid erinevalt.

Noored kasutavad aktiivselt internetti ning muuhulgas ka online-suhtlemisteenuseid. Sealjuures eelistavad eestlased MSNi, venelased on harjunud rohkem ICQga. Kord tahtsin natuke noomida ühte tuttavat eestikeelsete tekstide toimetajat: “Pole sind ammu arvuti taga näinud!” - “Kuidas nii, ma olen iga päev MSNis olnud.” Me poleks kokku saanudki kui Kätlin poleks mõnikord ICQd kasutanud. Saan aru: enamik tema sõpradest suhtleb MSNi vahendusel, aga ICQ listis on “ainult venelased”, nagu ta kord märkis.

Eestlased lausa jumaldavad vene muusikat! Mäletan aega, mil eesti teismelised salvestasid selliste vene bändide hitte nagu Ruki Vvreh, Demo ja Virus – kui see muusika oli populaarne Venemaal. Keskealised jälle kuulavad mõnuga vene uut rokki: Zemfira, Bi-2, Splin. /.../

Kohalikud venelased seevastu eesti rokkmuusikasse kuigivõrd tõsiselt ei suutu – ehkki selles vallas on mitmeid huvitavaid projekt, ja mitte ainult eestikeelseid. Tundub, et siin on tegemist n-ö vene suurrahvusliku mentaliteediga, à la “juba üks Moskvas elab kümme korda rohkem inimesi kui terves Eestis”.

Küsimused ja ülesanded

1. Kas igal inimesel on oma eesti keel? Kuidas see nii saab olla? Mida see inimese kohta näitab?

.....
.....

2. Kuidas suhtub autor eesti keelde ja kultuuri? Kes või mis seda mõjutab?

.....
.....

3. Millisena näeb autor oma kodukohta? Kuidas ta seda kirjeldab?

.....
.....

4. Millised sarnasused ja erinevused eesti ja vene inimeste vahel toob autor välja? Mis on eestlaslik? Kas nõustud autoriga või mitte? Põhjenda.

.....
.....
.....
.....
.....

5. Miks on autor toonud välja kolm eesti luuletajat (Henrik Visnapuu, Viivi Luik, Doris Kareva)? Keda oleks autor võinud nende asemel nimetada?

.....
.....
.....
.....

6. Kes või mis mõjutab inimese arusaama kultuurist ja ümbritsevatest inimestest?

.....
.....
.....
.....

7. Miks on mõni inimene huvitatud teistest kultuuridest nii süvendatult, et on oma elu teise kultuuri järgi ümber korraldanud? Mis peab olema ühel kultuuril, et ta inimesi paeluks?

.....
.....
.....
.....
.....

8. Kujutle, et kultuuridel on oma tutvumisportaalid. Sina oled Eesti. Kuidas end tutvustad? Kes võiks sinust huvitatud olla? Miks? Kellest oled sina huvitatud? Võrdle kuulutusi paarilisega.

.....

Tööleht 4

Loe Jürgen Rooste luuletust ja täida ülesanded.

te lollakad arvasite et pärisorjus lõpeb
papa jannseni ja ta toreda liidi-tütrecesega
võta näpust: alles siis päriselt orjus algaski
teid mõisteti rassima ja rügama eestlastena
prassima ja pügama sel tillukesel soisel
maanukal
mille pääle moskoviidid alati hammast on
ihund
viletsa pajuki pooliku kõhutäie kahtlase
kauba pääle
mõisteti teid eestlasteks-orjapoegadeks läbi
oma keele
oleks õppind viletsasti mõnegi keele ära
saand poolsakslaseks
poolvenelasekski - ai kui uhke kui
poolinglaseks aga
isegi poolsoomlane on parem olla - aga ei -
oli vaja
teha rahvas siis sellele rahvale oma
vabadus ja riik ja
kruttida talle külge uue aja eesti keel
mäendset
keegi päriselt kunagi kuskil kõnelnd pole
noh - olge nüüd tänulikud ja naba paigast
selle eesti keele eest - sest midagi muud
teil ju

ka hinge taga pole eks ... või siis ikka ...
poolinimeseks
muusse ilma sest sääl on neid palju ees
säendsete sääs
ei hakka enam silma et eestlane - ei püüta
kinni ei
viida oma mõisa tagasi ei anta pingi pääl
rooska või
soolavitsu ei poodagi munepidi lakke -
maailm on mõisa-
ajast lohvkaks läind nii et - ära ole ori kui
tahad
a kui juba oled eestlane siis ära küsi vaid
tööta ja tõmble
hällist hauani oma kalli kodumaa nimel
sest eesti keel
on su neetud kodumaa mitte mingi
maalapp kuhu keegi
kunagi eksis nagu paljud eksisid kuskile ja
rahvaid sai palju
ja neil oli halb elada ja lebensraum oli
tilluke ja keel oli
kehvasti suus ja üldse polnud palju pihta
hakata kui
välja mõelda enesele asupaik - see kehvake
keelekodu
aamen

1. Millises valguses kujutab autor eestlaste elu? Milline on autori hoiak? Too näiteid.

.....
.....
.....
.....

2. Selgita autori mõtet „alles siis pärisorjus algaski“. Mida autor öelda tahab? Kas nõustud? Põhjenda.

.....
.....
.....
.....

3. Millised Eesti ajaloo sündmused tunned tekstis ära?

.....
.....
.....
.....

4. Milliseid etteheiteid teeb autor eestlastele? Kas need on sinu arvates põhjendatud? Miks?

.....
.....

5. Tekstis on viiteid teistele võimalikele kultuurilistele samastumistele. Mis mõtteid need sinus tekitavad? Kellega samastud sina?

.....
.....
.....

6. Analüüsi autori keelekasutust. Kuidas see mõjutas lugemist? Milline hoiak teksti ja autori suhtes tekkis? Mis sulle autori keelekasutuse juures meeldis? Millega sa nõus pole? Jooni värvikad väljendid alla.

.....
.....
.....
.....

7. Vali tekstist katkend (u 4 rida) ja kirjuta see ümber positiivses võtmes.

Tööleht 5

Loe Jürgen Rooste ja Arvo Valtoni luuletusi. Täida ülesanded.

Jürgen Rooste
ILUSA ELU LAULUKE

nii ilus on eestlase elu
kui ka kevadel lörtsituisk
ning udukardina tagant
siuhkab vikatimehe luisk

nii vaba on meie mets
nii vaba et raada kust tahad
me enesest jätame maha
rүүstet hiied ja raisatud rahad

nii pūha on eestlase olu
et valib ise kuis läeb
kas parema elu pääle
või enese külge seab käe

nii ilus on eestlase elu
kõis alati kõlkvel ta kuuris
ning molli võib külapeol saada
ka siis kui bänd mängib tuuris

Arvo Valton

Ei ma nurisenud ole
et nii väikse rahva
esindajaks tavaliseks
sündinud ma olen
eeliseid siin hinnata ma oskan
tunnen kõiki olulisi
rahvuskaslas
edu õnne saan neil soovida
osa võtta ühiselust
sõjardiks ei sattu
väike maa ei naabreid valluta
siin mu tegemised tühisedki
arvamusi pälvivad
tuuled iial siin ei lõõtsu
merelained sõbralikud
metsad palju raiumata
neli aastaaga toimekad

1. Mõlemas tekstis on kirjeldatud Eestit. Mida on kahe autori Eestis erinevat, mida sarnast?

ERINEV	SARNANE

2. Kumba autori tekst iseloomustab sinu arvates eestlasi paremini? Miks sa nii arvad?

.....
.....
.....

3. Uuri, millal on sündinud Jürgen Rooste ja Arvo Valton. Mida saab selle põhjal nende luuletuste kohta järeldada?

.....
.....
.....

4. Kas sinu arvates on autorid eestlaseks olemise kohalt iroonilised? Põhjenda. Kuidas väljendub iroonia Roostel, kuidas Valtonil?

.....
.....

5. Loe luuletusi veelkord ning mõtle, millise muusikapalaga need sinu jaoks seostuvad. Kuulake seda klassis ning vahetage muljeid.

6. Vali üks teema ning koosta sellekohane plakat/poster. Kui soovid, võid seda teha paberil, aga võid kasutada ka Canva keskkonda. 1. Eestlased peavad elama Eestis. 2. Kodumaa loodust tuleb hoida! 3. Elu Eestis on ilus! 4. Lõpetage lageraie Eesti metsades. 5. Eestlased on maailma rahumeelseim rahvas.

Tööleht 6

Loe Jürgen Rooste luuletust „Juhan Liivi pintsak“. Vasta küsimustele.

JUHAN LIIVI PINTSAK

kogu eesti kultuur ongi
Juhan Liivi pintsak
see viimane asi
seljast ära antud
südamest ja seljast
kulunud ja kantud
pintsak millest mitte mingit
kasu pole
pääle ta mõtte

kogu eesti kultuur ongi
Juhan Liivi pintsak
see tädi kes
annetusi korjas
viskas selle vana haisva hatuse
väsind vammuse
sinnasamma prügikasti

kes teist ei teeks sedasama
kes eestlastest ei teeks
Saga ainus põhjus ainus süü –
nii ütlevad soomlased –
on seesama kore kare ja kulunud
Juhan Liivi pintsak

sellest pintsakust ehitatakse
teater nimega Estonia
ehitatakse riik nimega Eesti
ja mingi see laev või põhja
rotid laulavad laevalael
(püha öö viisil)
must lagi on meie toal
ja meie ajal ka:
ta nagu ahelas väänleb
kui tema saaks kõnelda!

1. Juhan Liivi pintsak kui eesti kultuuriloo oluline sümbol. Mida võiks see tähendada?
Millised seosed sinul sellega tekivad?

.....
.....
.....
.....

2. Miks peetakse Juhan Liivi oluliseks autoriks? Kes tänapäeva kirjanikest võiks kanda olulise
autori rolli?

.....
.....
.....
.....

3. Milliseid Juhan Liivi luuleridu on selles tekstis kasutatud? Kuidas need mõjuvad?

.....
.....
.....
.....

4. Milliste esemete/asjade/nähtustega võrdleksid sina eesti kultuuri? Miks just sellega?

.....
.....
.....
.....

5. Tekstis on juttu kolmest ajaloolisest sündmusest nimeta need.

1.

2.

3.

6. Otsi internetist mõni pilt, mis illustreerib sinu jaoks seda luuletust kõige paremini.

Tööleht 7

Loe katkendit Valdur Mikita raamatust „Metsik lingvistika“ ja täida selle põhjal ülesanded.

Mõtlesin, kui palju on Eestis tegelikult inimesi, kelle esivanemad on elanud ühes paigas võib-olla järjepanu tuhat aastat. Metsaküladesse ei jõudnud isegi katk. Iga teine inimene, kes tänaval vastu tuleb, on pärit ennekuulmatust pärimusmuustrist. Iga neljas suudab selle taastada. Iga kaheksas on nõia järeltulija. Eesti on olnud kummaline koht – siin on inimesed elanud ühes paigas järjest sajandeid. Põhjused on olnud väga erinevad, kuid resultaat on olnud üks – talupojad on elanud ühes paigas loendamatu põlvkondi. Nii oli suuresti juba enne ristisõdasid, nii oli mõisaajal, oli tsaariajal, oli eesti ajal, oli vene ajal kuni kolhooside lagunemiseni välja. Muinasaeg läks üle feodaalajaks, feodaalaege otse LCD-ekraanide ajastuks. Kapitalism, mis inimesed Euroopas juba ammu liikuma ajas, säästis ometi Eestit. See tekitas ülitihedalt kokku pressitud pärimusmuustri, tänapäeva Euroopas harukordse paigamälu. Võib-olla on praegu Eestis toimumas viimase tuhande aasta ohtlikem murrang, kus see võib päriselt kaduda, sest inimesed on äkki läinud liikvele. Külad tühjaks ei jää, kuid neid asustavad juba uued, ilma mäleta inimesed. Võib-olla läheb aga ka seekord õnneks, sest inimeste geograafilise mälu tugevust ei tohi alahinnata. Seda enam, et kaalul on ei vähem ega rohkem kui maagiline sõna. Eesti pärimuse saatus otsustatakse ehk lähima paarikümne aasta jooksul.

1. Millisena kirjeldab Valdur Mikita oma tekstis eestlasi?

.....
.....
.....

2. Miks on eestlastest talupojad pikka aega ühes kohas elanud? Mis neid selle kohaga sidunud on?

.....
.....
.....

3. Mõttele enda perekonnale. Kas teil on tavaks pigem ühes kohas elada või on teie pere liikunud algsest elupaigast eemale? Mis seda liikumist põhjustab?

.....
.....
.....

4. Kuidas on sinu arvates arusaam kohakuuluvusest muutunud? Miks on inimesed läinud liikvele?

.....
.....
.....
.....

5. Nimeta põhjuseid, miks Eesti on kummaline koht. Leia tekstist ja mõtle ise.

.....
.....
.....
.....

6. Mille järgi jäädakse eestlasi mäletama? Millise jälje me maailma jätame? Mille järgi jäädakse sind mäletama?

.....
.....
.....
.....

7. Leia internetist üks laul/muusikapala, üks pilt, üks inimene ja üks koht, mis kirjeldavad sinu arvates Eestit kõige paremini. Esitle klassile ja põhjenda, miks nii arvad.

Laul/muusikapala:

Pilt:

Inimene:

Koht:

8. Millised Eesti kultuurile omased arusaamad tekstis esinevad? Võrdle neid enda arusaamadega.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Tööleht 8

Loe läbi tekstikatkend Valdur Mikita „Lingvistilisest metsast“. Täida seejärel ülesanded.

Ükskõik kuidas me oma ajalugu ka ei vaeks, jõuame ikka tõdemusele, et eesti rahvas on suuresti saksa parunite väljamõeldis. Niisiis – baltisakslased mõtlesid meid ühel mälestusväärusel hetkel lihtsalt välja. Me oleme ühel juhuslikul ajaloohetkel konstrueeritud rahvas, kuid sellest pole tegelikult kõige vähematki – suur osa rahvaid vist ongi niiviisi maailma sündinud. Nii Herderi kui ka Hurda nägemuse kohaselt oli iga rahvus iseenda keskpunkt. Sakslastel polnud selle idee najal enam vaja tingimata matkida võõrast prantsuse kultuuri ja eestlastel saksa kultuuri.

Teatud rakursi alt vaadates on eestlaste puhul tegemist lausa kahekordselt väljamõeldud rahvaga. Varasel pronksiajal mõtlesid meid välja lätlased, 19. sajandil baltisakslased. Kuid see pole sugugi rahvuslik tragöödia, nagu mõni ehk teinekord püüab näidata, vaid andis hoopiski mõlemal korral eesti kultuurile hädavajaliku kiirenduse. Verivorst, jõulukuusk, laulupidu ja isegi “Entel-tentel” pärinevad mõisatest; põlluharimine, metsmesindus, pronksitöö, Kalevi nimi, regilaul ja usutavasti sinised silmad aga balti hõimudelt. Samas näitab see vahest just soome-ugri hinguse vägevust – nii suurte asjade laenu oleksid nii mõnelgi rahval hoopiski jalad alt võtnud ja nad võinuks aja jooksul kergesti sulanduda kultuuriliselt paremal järjel olevate hõimude sekka.

1. Märgi ajateljele Eesti ajaloo olulisemad sündmused. Vali olulisemad. Kasuta Google’it.

2. Kuidas suhtud sina autori väitesse, et eesti rahvas on väljamõeldis? Argumenteeri selle poolt või vastu. Argumentatsiooni pikkus 80-100 sõna.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. Kuidas suhtub autor meie naabritesse ja baltisakslastesse?

.....

.....

.....

.....

4. Kui sinul oleks võimalik välja mõelda eesti rahvus, siis milliseks sa ta kujundaksid? Mis on tema head ja halvad küljed? Kus nad elavad? Milles nad head on? Kuidas välja näevad? Koosta siia selle rahvuse kohta joonis.

Tööleht 9

Loe katkendit Valdur Mikita teosest „Lindvistika ehk metsa see lingvistika“ ning täida selle põhjal ülesanded.

Eesti naine näib olevat muutuvus maailmas märksa paremini kohanenud kui eesti mees. Üldiselt on teada, et suured ühiskondlikud muutused rõhuvad mehi rängemalt kui naisi. Tundub, et see euroopaliku ja soomeugriliku maailma pörkumine, mis istub nii sügavasti sees meie kultuurigeneetilises koodis, avaldub nähtavasti ka sugude lõikes. Mehed on meil rohkem soomeugrilased, naised eurooplased.

Kui tahta paksude värvidega karikeerida meeste halbu iseloomujooni, siis võiks öelda, et Y-kromosoom on üks mõttetu roigas, milles on säilinud hulk arhailist geneetilist jampsi, millega pole tänapäeva maailmas suurt midagi peale hakata. Just siin avaldub kõige ilmekamalt küti viletsus: ta pole nõus metsast välja tulema isegi mitte siis, kui see mets on viimase kui puuni maha saetud ja ta on sunnitud selle lihtsalt välja mõtlema. Soomeugrilisus on nägemuslik Y-liitleline haigus.

1. Kuidas suhtub autor eesti naistesse? Kuidas eesti meestesse? Milliseid sõnu ta naiste kirjeldamiseks kasutab? Milliste sõnadega väljendab suhtumist meestesse?

.....
.....
.....
.....
.....

2. Mida arvad sina autori väitest „eesti naine on muutuvus maailmas paremini kohanenud kui eesti mees“?

.....
.....
.....
.....
.....

3. Kirjuta DNA joonisele iga värvi juurde eestlase omadus.

Tööleht 10

Loe Valdur Mikita „Lindvistika ehk metsa see lingvistika“ ja „Kukeseene kuulamise kunst“ katkendeid. Vasta lugemise järel küsimustele.

Eesti on suurepärane introvertide kaitseala. Hajakil asustus ning inimeste ettevaatlik loomus on säilitanud üht-teist vanast ja väarikast üksinduse kultuurist, mis maailmas on peaaegu hävinud. Üksindus ei tähenda sugugi üksildust: enamasti on introverdil välja aretatud ka n-ö sotsiaalne mina, mis on lõbus ja seltskondlik, kuid mille patareisid tuleb käia tihti üksinduses laadimas. Introvert otsekui klõpsib ennast kahe erineva mina vahel, tal on sünnipäraselt olemas mitmikisiksuse alged.

Eestlane on iseendasse sulguv olemisväli, mis ei anna välja mitte mingisugust infot. Võõral on sellega raske harjuda, ta hoiab suurt füüsilist distantsi, on suhtlusaktis liikumatu, tema näol ei peegeldu ainsatki tundeirvet. Selle üle kurtis juba Baer, et talupoja nägu on ühtlaselt tuim, hing jõuab siin harva keha pinnale. Soome-ugri keeled on teistest Euroopa keeltest tõesti väga erinevad, kuid kõige keerulisem on eestlase liikumatu kehakeel. Eestlane on nagu saunakeris: pealt kivist, sees aga hõõgub tuli (kui keegi muidugi üldse viitsib ahju küdema panna).

1. Too mõlemast tekstist üks näide, mis ilmestab eestlaste introvertsust. Kas nõustud autoriga? Põhjenda.

.....

.....

.....

.....

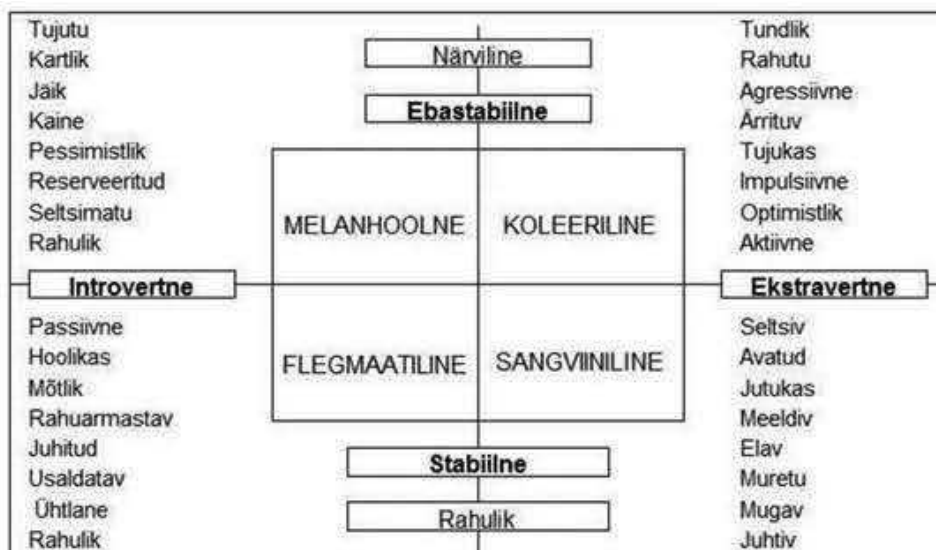
2. Kas sina oled pigem ekstravertne või introvertne? Kuidas sa end eestlaste seas tunnend? Kui sa ei tea, kumb sa oled, siis vaata joonist ja analüüsi end.

.....

.....

.....

.....

3. Mis on sinu arvates teisest kultuurist tulnute jaoks kõige raskem aspekt eestlastega suhtlemisel?

.....
.....
.....
.....

4. Kirjelda eri rahvaste temperamenti ning võrdle eestlastega.

.....
.....
.....
.....

5. Kes oli Karl Ernst von Baer? Mida ütles ta eestlaste kohta? Kas eestlased on muutunud? Põhjenda.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Tööleht 11

Loe katkendit Valdur Mikita „Kukeseene kuulamise kunstist“, kus ta kirjeldab eestlaste süütunnet. Vasta teksti järel olevatele küsimustele.

Eestlast närib lakkamatu süütunne. Ta on süüdi oma esivanemate, pärisvanemate, oma laste, suguvõsa ja kõige rohkem iseenda ees. Ta tunneb, et on süüdi sellepärast, et tal pole piisavalt aega, piisavalt raha, piisavalt nutikust, piisavalt ettevõtlikkust ja ilmaasjadest arusaamist. See kõik närib teda hullusti, tema elu möödub muremõtteis ja suure süükoorma all. Eestlane otsib oma süütundele lunastust, lunastust oma elamata elu pärast, mida ta ei hakkagi mitte kunagi elama (ta teab seda ise väga hästi). Seetõttu igatseb eestlane teinekord päris imelikke asju. Ta igatseb, et metsast tuleks ühel õhtul halli habemega vanamees, teeks pliidi alla tule ja ütleks: „Kõik on hästi!”

1. Autor kirjutab, et eestlast valdab süütunne. Milles võib eestlane sinu arvates süüdi olla?

.....
.....
.....
.....

2. Miks tunnevad inimesed vahel süüd ka siis, kui nad ei ole midagi teinud?

.....
.....
.....
.....

3. Katkendis on lause „Eestlane otsib oma süütundele lunastust“. Otsi, mida tähendab lunastus. Millistes kultuurides on lunastuse otsimine levinud? Kuidas sobitub lunastus eesti kultuurikonteksti? Milline võiks see lunastus olla? Kuidas lunastust otsitakse?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

4. Lunastus on seotud usuga. Kuidas on eestlastel usuga? Miks nimetatakse eestlasi usukaugeteks?

.....
.....
.....
.....

Tööleht 12

Loe katkendit Valdur Mikita teosest „Kukeseene kuulamise kunst“. Täida ülesanded.

Eestlase hing on nagu vana rehemaja kuppelmaastiku ja pankranniku vahel, kus elame kaunis jõukalt, aga samal ajal ka väga vaeselt, umbes nii nagu Juhan Liiv saja aasta eest. Meil on muldpõrand ja päikesepaneelid, head tulemused PISA testis, aga ka nõiavõimed. Mees töötab Pipedrive’is programmeerijana, aga oskab ka hobust rautada. Naisel on Gucci käekott, aga selles on lambakäärid ja väike purk pohlamoosi. Nõndaviisi askeldavad need ilusa näoga introverdid vanas taluõues, “Tõe ja õiguse” avatud köide rinnale surutud, ümberringi õide puhkenud sirelid. Õu on jaotatud mitmeks osaks. Õue keskel on saun. Ühel pool äestavad mulda mutid ja vesirotid, vohavad oblikad ja nõgesed, teine pool on tehismõistuse ala, kus toimetavad robotniidukid, droonid ja teised piiratud õigusega isikud. Esmaspäeviti kaevab vana Sauna-Madis labidaga tiiki, teisipäeviti kaevandab serveris *bitcoin*’e. Kaugelt metsajärvest kostab näkkide laulu. Kõik teavad, et tuleb hea seeneaasta.

1. Millega võrdleb autor eestlase hinge? Jooni võrdlus alla. Too ise veel 4 võrdlust.

.....
.....
.....
.....

2. Missugune pilt joonistub eestlastest, kui kirjeldust lugeda? Missugune on eestlane? Missugune on eestlane sinu arvates?

.....
.....
.....
.....

3. Millised tunded sul teksti lugedes tekkisid? Kui loed kõike seda, mis eestlastel on, mille poolest oleme tuntud, kas tunned uhkust? Põhjenda.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

4. Kujutle, et see tekst on kiri, mille üks eestlane on saatnud oma välismaalasest kirjasõbrale. Sina oled see kirjasõber ja saadad eestlasele kirja, küsides, miks on eestlased mainitu üle nii uhked. Miks on need eestlaste jaoks olulised.

Tööleht 13

Loe katkendit Valdur Mikita „Kukeseene kuulamise kunstist“ ning Andrus Kasemaa luuletust „Minu kodu“. Täida ülesanded.

Valdur Mikita

Oleme harjunud pidama eesti kultuuri keskpunktiks erinevaid asju, näiteks laulupidu, “Tõde ja õigust”, rehemaja. Kuid sisuliselt on meie kultuuri tegelik keskpunkt taluõu. Just siin sünnib eesti ruumi poetika. Mitte *maja*, vaid *õu*. Igatahes asub see “miski” väljas, lageda taeva all.

Miks just taluõu on sobiv eesti kultuuri miniatuurseks mudeliks? Siin on kõik olemas, mis eesti kultuuri iseloomustab: koduigatsus, inimese ja looduse loomupärane kokkukuuluvus, ilu- ja elutunne, kokkuvõtte Eesti ajaloo. Koduõu on “otsetee”.

Taluõu oma laiali asuvate hoonetega on justkui hajaastustuse tilluke mudel, mis kannab endas stihiat ja erinevate ajastute tükke. See meenutab jaapani *wabi-sabi* tunnetuslaadi, mis on ülemlaul metsikuvõitu lihvimata vormidele. See on omamoodi lagunemise ja mädanemise esteetika. Seda loodusega kokku sulavat maailma saab jagada tinglikult sõõrideks: taluõu, eluhoone ja kõrvalhooned, veidi kaugemal tiik ja saun, teises küljes sirelihekk ja suured õuepuud, siis õunapuuad, selle servas paar mesitaru, siis aiavili ja kartul, siis viljapõld, siis heinamaa, siis mets. Sellega sageli lõppeb tinglikult talu vormiline piir – kuid sugugi mitte tunnetuslik osa. Kusagil kaugemal ootavad inimest seene- ja marjakohad, metsa taga on kirik ja kalmistu, mis on vahel küla või kihelkonna piiriks, aga tegelikult ka elu ja surma piiriks. Kalmistu taga on teine ilm. Ainult kalastus- ja jahipaigad võivad jääda teisele poole surnuaeda.

Andrus Kasemaa

Minu kodu

Kehv maja
kaevu ei ole
kõrvalhoone, ilus ärklituba
laut, viltune saun
tuul puhub seintest läbi
heinaküün, tuules laperdav uks,
mis on alati lahti
pikk hein on kaugel
Ukse all lainetab rohi —
minu armastus
Vaene maa on see
kauge kolkaküla —
minu ilus Eestimaa

1. Millised eesti kirjanduse tekstid on sinu arvates olulised? Miks?

.....
.....
.....
.....

2. Valdur Mikita teeb taluõuest eesti kultuuri miniatuurse mudeli. Kas sinu arvates on see hea võtte? Põhjenda. Mida saaks taluõue asemel eesti kultuurina esitleda?

.....
.....
.....

3. Miks ütleb Mikita, et see „miski“ asub lageda taeva all? Kuidas sina seda mõistad?

.....
.....

4. Selgita, miks võis Valdur Mikita eesti kultuuri iseloomustada koduigatsuse, inimese ja looduse loomupärase kokkukuuluvuse, ilu- ja elutunde, kokkuvõttega Eesti ajaloost.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

5. Kuidas mõjub Andrus Kasemaa luuletus peale Valdur Mikita teksti lugemist? Millised seosed/mõtted tekivad?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

6. Milliste sõnadega kirjeldab A. Kasemaa oma tekstis koduhoovi? Kuidas sobitub see kirjeldus sinu kujutlusega Eestist?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

7. Joonista, missugune õu on sinu jaoks eesti kultuuri ilmestav.

Tööleht 14

Kuula või loe Valdur Mikita arvamust eestlaste maastikulisest kultuurist¹ (skaneeri nutiseadmega QR-kood) ning seejärel loe katkendit Valdur Mikita raamatust “Eesti looduse kannatuse aastad”. Vasta küsimustele.

Daniele Monticelli on tabavalt märkinud, et eestlastel on võrreldes itaallastega üks huvitav erijoon: nimelt peavad nad ennast kogu aeg uuesti leiutama. Me jääme alati iseendalt küsima, kes me oleme ja kust me tuleme, kas oleme mererahvas, talurahvas või metsarahvas, kas tuleme kalalt, heinalt või metsast. Ühelt poolt näitab see ühe väliskultuuri habrast minapilti tänapäeva keerulises maailmas, teisest küljest on selline loksuv identiteet selgelt määratlevate ajalooliste protsesside tulemus. Meie rahvuslik minapilt on tõepoolest seotud maa, maaelu ja maastikega. Kui neljakümnendatel vaba maailm sulgus, hävitas range piiritsoon kümmeaastaga eesti rannakultuuri. Viiekümne aasta pärast hävitas liberaalne majandusmudel eesti talupojakultuuri (mis kestis mingi ime läbi veel üheksakümnendate lõpuni). Kirves Eesti metsade kohal sunnib küsima, kas metsata metsamaal ikka saab endist viisi teostada metsarahvana? See on meie kolmas ja viimane maastikuline identiteet, mis seitsmekümne aasta jooksul hävineb. Meil on inimesi, kes kõik need kolm identiteedirüüstat oma hinges läbi on elanud. On suur küsimus, kas oleme nüüd võimelised oma hapra soome-ugri elutunde kibekiiresti tõlkima euroopaliku linnakultuuri terminitesse ja ilma suuremate rahvuslike traumadeta siin Läänemere serval edasi elama. Mina julgeks selles mõnevõrra kahelda. Kolmanda identiteedi äkiline ja traumeeriv kaotus võib olla kabelimats meie soome-ugri kultuurile.

1. Valdur Mikita sõnul kasutavad eestlased enda identifitseerimiseks metsapiltide asemel soode ja rabade pilte. Miks see nii olla võib?

.....
.....
.....

2. Kuidas on eestlaste suhtumine maastikku aja jooksul muutunud?

.....
.....
.....
.....

3. Miks on Daniele Monticelli öelnud, et eestlased peavad end kogu aeg „uuesti leiutama“? Kuidas sina seda mõistad?

.....
.....
.....
.....

¹ ERR Kultuuristuudio (24.11.2023): Mikita: eestlaste identiteet on väga maastikuline. <https://kultuur.err.ee/1609174648/mikita-estlase-identiteet-on-vaga-maastikuline>

4. Miks ei pea itaallased end sinu arvates pidevalt „uuesti leiutama“?

.....
.....
.....
.....

5. Kas Mikita on eestlaste maastikulise identiteedi säilimise suhtes positiivselt või negatiivselt meelestatud? Põhjenda.

.....
.....
.....
.....

6. Mida arvad Mikita väitest, et eestlaste metsarahvaks olemine hävineb järgneva seitsmekümne aasta jooksul? Selgita, mis arvad just nii.

.....
.....
.....
.....

7. Koostage klassiga plaan eestlaste identiteedi päästmiseks. Mõelge välja, milliseid tegevusi saaks hariduses teha, et see säiliks. Pange mõtted kirja A3 paberile.

Tööleht 15

Loe Valdur Mikita „Kukeseene kuulamise kunsti“ katkendid. Vasta küsimustele.

Eestlane ei tea kunagi päris täpselt, kes ta on (ta teab hädavaevu seda, kus ta on). Nii hulgub see nukrameelne rahvas vormitu massina mööda elu lõputuid lagendikke nagu katkiläinud muna, diagnoosiks ränk identiteedivaegus. Kerge on leida eestlast, kes on parajasti kurb või rõõmus, õnnelik või õnnetu, või sellist, kes parajasti magab. Ent eestlast, kes ei ole parasjagu suures ärevuses, kes ei tassiks seljas härjasuurust murekoormat – sellist ei ole! Kui niisugune tänaval vastu tuleks, me langeks tema ette põrmu. Vanajumala muretünn läks kogemata ümber Eesti kohal. Kõik, kes püüdsid siia elama asuda, kõngesid varem või hiljem mure kätte. Ainult eestlased pidasid vastu ja jäid, hakkasid muretaignast kakku küpsetama, muretsesid lapsi... Oh eestlane, murelaps, Mure-eide tütar! Seetõttu on kõige vastutustundetum asi, mida eestlasele võib öelda: “Muresemiseks pole mingit põhjust!” Selline mõtteavaldus kiilub ugrilases midagi lõplikult kinni, lööb tema seedimise rikki, tema keha jäigastub ja munades hakkab midagi pigistama. Mis mõttes? Muresemiseks on alati põhjust! Eestlast ei tohi mingil juhul lohutada, see on rumal indoeurooplase komme, kes ei taipa mõhkugi šamaanirahva ravimeetodeist. Mures inimese kõrval tuleb seista niikaua, kuni on tunda, et mure tuleb vaikselt sinu peale, ja siis sobival hetkel koormaga minema kõndida, et see järgmisele läänemeresoomlasele selga laduda.

1. Milline mulje eestlastest katkendi põhjal jääb?

.....
.....

2. Miks nimetab autor eestlasi nukrameelseteks?

.....
.....

3. Kirjuta välja omadussõnad, mida autor eestlaste kohta kasutab.

--

4. Kas teistele rahvustele võib tunduda, et eestlased on pidevalt mures? Põhjenda oma arvamust.

.....
.....

5. Autor nimetab eestlasi šamaanirahvaks. Kuidas sina sellega suhestud? Põhjenda.

.....
.....

6. Kuidas eestlased ise oma murelikkusesse suhtuvad?

.....
.....

7. Mida teed sina, kui sul on mure? Kellele oma murest räägid? Kas see on kerge või raske?

.....
.....

Tööleht 16

Loe Andrus Kasemaa luuletust „Tädile sünnipäevaks!“. Vasta küsimustele.

Tädile sünnipäevaks!

Armas E.V.
palju õnne sünnipäevaks
kuigi sa oled vastik vanamutt
ihnes pealekauba tujukas seniilne juba
ja ma olen väsinud sinu poole käimast
ja su tubade koristamisest ja su orjamisest ja
vahel
ma soovin juba miks sa ei sure
soovin siiski sulle palju õnne
sinu 99 aasta sünnipäeva puhul

pea ikka sajani vastu ja kauemgi veel kui
jaksad
sest ma tean kui sind pole
hakkan sind taga igatsema

pärast su surma tulevad pärijad
kes tahavad su maatükke ja metsa ja maja
ja tõuseb tüli su päranduse pärast tuleb
segadus ja rasked ajad

kui sind enam pole
oleme kõik siia kogunud
et sulle palju õnne soovida
tõstame klaasid su auks
sest kes veel toetaks meid nii heldelt kui
sina
kes veel annaks meile oma pensionist lisa
kes meid toidaks
lubaks veini osta su raha eest
kes annaks pensionipäeval vaestele
sugulastele raha
kes peaks meid ülal
kes veel
kui sina
pea vastu
sest peale sind ei tule enam midagi
nii head

1. Millist meeleolu luuletus loob?

.....
.....

2. Kas autor on aus või kasutab ta irooniat? Mille põhjal otsustad?

.....
.....

3. Milliseid kujundeid on autor kasutanud? Kuidas neid mõista?

.....
.....

4. Kellele on luuletus kirjutatud?

.....
.....

5. Kuivõrd eestlaslik on selline luuletus? Kas see peegeldab eestlaste tegelikke mõtteid/tundeid?

.....
.....
.....

6. Kirjuta luuletus „Minu kodu“, kus kirjeldad oma Eestit.

Tööleht 17

Loe Andrus Kasemaa luuletust ja vasta küsimustele.

Kuulasin popmuusikat
vanaema ütleb ajuterror
mu arust on see ilus
see annab mulle jõudu
uskuda endasse
aitab mul elada

mõne nädala pärast olen sellest tüdinud
siis meeldivad uued
uus rütm
uued käigud

aga neis uutes ongi
minu aeg

jakobsoni karjapoisil oleks olnud telo
ta oleks kuulanud kunileidi
nii et karjamaa oleks kajanud
jakobson oleks kuulanud kabinetis koidulat
ja mõisnikud oleks kuulanud brahmsi
keset dorpatit
oma telost

ja talleyrand india raagasid

ja vanaema kuulaks oi aegu ammuseid

muudkui käiaks
kolm päeva
bassiga
kõlaritega
nii et südame rütmihäired tulevad

ma olen nii kuulanud

see on minu aeg
minu muusika

ja mõni vanamutt mõisnik vana tante ikka õiendaks
viriseks
kuidas tema nooruse aja lood
olid need kõige ilusamad

ja need uuema aja lood
pole midagi

ise vist oleks ka selline
kui ma oleksin vana

noori ongi raske mõista

nutta taga ammuseid aegu
on seal vahe

1. Missugune on luuletuse keel? Kas sa liigitaksid selle pigem luuleliseks või argiseks või millekski muuks? Põhjenda oma arvamust.

.....
.....

2. Mida autor luuletusega öelda/välja tuua tahab?

.....
.....

3. Milliseid intertekstuaalseid seoseid luuletuses märkad?

.....
.....

4. Milliseid põlvkondlikke erinevusi tekstist leiad? Nimeta neli.

.....
.....

5. Kas sinu arvates on noori raske mõista? Põhjenda.

.....
.....

6. Mida saaks teha, et noori paremini mõista? Kas peab midagi tegema?

.....
.....

Tööleht 18

Loe katkendit Andrus Kasemaa romaanist „Vanapoiss“. Vasta küsimustele.

Veekraanid on mul ammu umbes, aga pump on niikuinii õhtal ja mul pole raha, et uut osta. Eesti on nii vaene maa. Ja ma olen ka vaene. Sama vaene kui Eesti. Aga mul on kodus hea olla. See on minu kodu ja lõpuks – keda see huvitab, kuidas keegi elab. Selline kole räämas maja lisab mu kodumaale vaid omapära: kui niisugust näed, saad kohe aru, et see on Ida-Euroopa.

Ma ei hooli kenadest vuntsitud kodudest, parkettpõrandatest ega titehällidest. Väikekoodanlik kodu ajab mu südame pahaks. Käisin viimati onu pool, nende maja oli nii korda tehtud, lisaks väike aiakene keset alevimajade öösel ulguvaid koeri (ma ei armasta ka koeri, eriti ajab närvi, kui nad öösel lõugavad) ja kõik on nii vastik, tundsin end seal nii pahasti, et oleks kohe tahtnud sealt ära joosta.

1. Millisena kirjeldab autor Eestit? Nimeta 3 tunnust.

.....
.....
.....
.....

2. Miks lisab autori arvates „kole räämas maja“ Eestile omapära?

.....
.....
.....

3. Mida võib tekstist välja lugeda eestlaste väärtushinnangute kohta?

.....
.....
.....

4. Milline on Eesti sinu jaoks? Kirjelda oma Eestit 5 lausega.

.....
.....
.....
.....
.....

5. Mis teeb kodust kodu?

.....
.....

6. Millest hoolid sina? Mis on sinu jaoks oluline?

Mina hoolin ...

Tööleht 19

Loe katkendit Andrus Kasemaa romaanist „Vanapoiss“. Vasta küsimustele.

Mu ema räägib, kuidas nõukogude ajal olid valimised suur püha. Inimesed olid rõõmsad ja tuttavad said poe ees kokku. Poed olid kaua lahti. Ma ei tea, kui kaua, kella 8-ni vast ikka. Muusikud mängisid. Mehed jorisesid ja rääkisid lõbusaid lugusid. Voh, kus Vene ajal olid ikka valimised, ütleb ema just valimiste eel. Ta silmad säravad. See oli aastatel 1940-1990. Pärast seda on ta valimisi vihanud. Valimised on nüüd liiga mõjutavad. E-valimine on saatanast, seda saab võltsida. Vastikud näod nagunii. Vahel, kui meie peaminister telekas on, siis ema sülitab ekraanile. Kui palju kordi tahaks sülitada teleka peale, aga ma ei oska nii hästi nagu ema ja pole mõtet ka. Nad ei kuule ju. Ja see tatt ei lenda mitte ministri peale, vaid ekraanile ja pärast seda peab ikka telku lapiga puhtaks tõmbama. Alati satuvad need, keda mina ei ole valinud ja keda ma jälestan. Ma ei tea, kas rahvas on tõesti nii loll, mõtlen ma juba aastaid.

Iga nelja aasta tagant mingid valimised. Ühed räägivad nii ja teised naa. Ma ise ka muudan meelt ega suuda otsustada. Mõned ei meeldi, sest on vastikud. Teised ei meeldi, sest näod on koledad. Millist tsirkust muidu pealtnäha normaalsed inimesed teevad, panevad FB-sse tobedaid lauseid. *Kolm musketäri isamaa eest. Isamaa on igavene.* Millised ebaseadlikud inimesed. Enne valimisi siis jagavad väikseid meepurke, teevad selvehallide parklates reklaami. Ah, kui väsinud. Edevad näod. Suure Prantsuse revolutsiooni ajal oleks nad enamik tapetud. Nad kõik oleks tapetud. Valetavad, et kodumaa, isamaa on ilus ja vajab kaitsmist. Isamaa on ilus, Eesti on ilus. Pole üldse. Kui kole on Eesti. Siin pole mitte midagi ilusat. Pole kunagi olnud. Oleks siis meepurgidki suuremad. Ma tahan suurt meepurki. Aga nad annavad väikse. Kaheliitrist tahan, siis ma valin. Mul on talv vaja üle elada, ega Ida-Euroopas on külmad talved. Ma tahan alati palju. Juba mu esivanemad tahtsid palju. Loomult olen ma ahne.

1. Millised olid valimised Nõukogude Eestis ja millised on need Eesti Vabariigis?

Nõukogude Eestis	Eesti Vabariigis

2. Mida imetleb minajutustaja ema juures?

.....
.....

3. Kas autor on sinu arvates irooniline? Milles see väljendub?

.....
.....

4. Millised teemad on eestlaste jaoks olulised jututeemad?

.....
.....

5. Milliseid põlvkondadevahelisi erinevusi tekstis märkad? Nimeta kolm.

.....
.....

6. Kuidas väljendub tekstikatkendis sinu jaoks eestlaslikkus? Too oma väidetele tekstist näiteid.

.....
.....

7. Millest lähtuvalt teevad inimesed otsuseid?

.....
.....

8. Mõtle välja loosung, mis kutsuks inimesi valima.

Tööleht 20

Loe katkendit Andrus Kasemaa romaanist „Vanapoiss“. Vasta küsimustele.

Keegi vanamees suri täna mu kodumaal ära. Mäletan, et lapsena nägin teda telekast. President avaldas kaastunnet. Ta lause, et aitäh, et aitasid lahti rääkida Eestit, kajab minus siiani, tekitab trotsi. Minu Eesti. Tahaks ka lahti rääkida oma kodumaad. Tahaks rääkida lahti seda, et mu kodumaa on võlts ja siin elavad koledad inimesed ja ma ei armasta neid. See pole minu kodumaa, millest nad jahvatavad ja nii vaimustuses on. See vanamees ei rääkinud midagi lahti mu Eestit, isegi mitte ühte osa sellest. Nad ei meeldi mulle keegi.

Venelased tuleks, ma rõõmustaks. Ei midagi erilist muidugi, aga oleksin õnnelik, nüüd on see aeg käes. Ma olen oodanud seda aega nii palju ja kaua. Ma olen väsinud sellest õnnelikust Eestist. Sellest edukast Eestist, mis on kole ja vaene. Olen väsinud lugemast neid ajalehti ja vaatamast saateid. Nägemast aina rohkem jahte merel või väikesadamates. Need kodumaised teleseriaalid...kui väsinud ma olen. Klantsitud, ülemaalitud Eesti.

1. Milline on minategelase kirjeldatud Eesti? Milliste sõnadega ta Eestit kirjeldab?

.....
.....
.....
.....

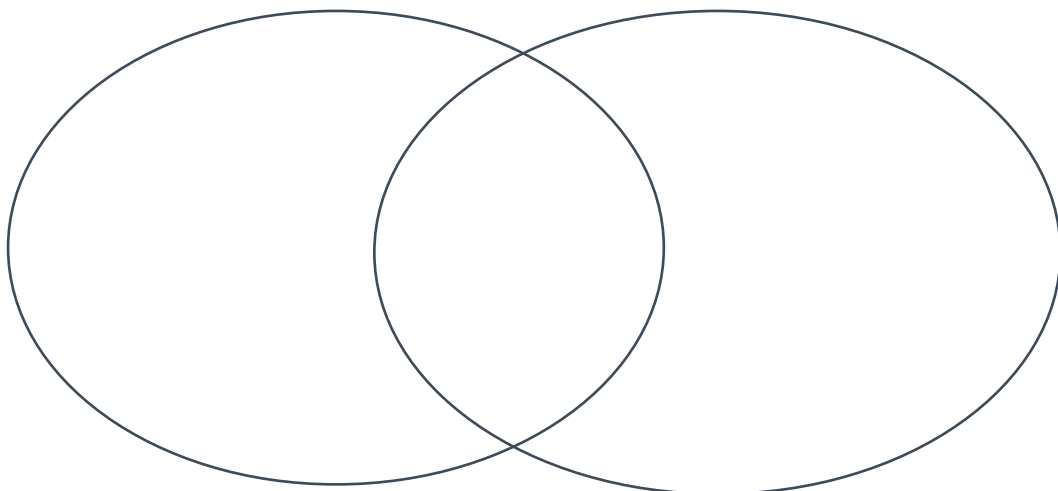
2. Milline on minategelase suhtumine? Miks võib see nii olla?

.....
.....
.....
.....

3. Miks võib inimene väsida „õnnelikust Eestist“?

.....
.....
.....
.....

4. Koosta Venn võrdlus selle kohta, kuidas näed sina ja kuidas mina tegelane Eestit. Mida on ühist?

Tööleht 21

Loe katkendit Andrus Kasemaa romaanist „Au kolhoosikorrale“. Vasta küsimustele.

Vahva, et meil on selline naaber nagu Soome. Nad tunduvad seal kõik nii andekad. Ja maailma õnnelikeim riik juba viiendat aastat järjest. Muidugi ma ei tea Soomest suurt midagi. Tean, et neil on kukeseened, palju järvi ja nende pealinn on väga ilus. Ja neil on Aleksander II ratsamonument keset linna. Meie pealinnas pole isegi Leninit, suurt poliitikut, mõned ütlevad ka *seltsimees* ta kohta, *kes andis meie riigile iseseisvuse*. Äkki tõesti on soomlased maailma andekaim rahvas, sest kui ma mõtlema hakkan, siis on Soomest nii palju häid asju tulnud. Nokia, naistekandmine (maailmatasemel võistlusi peetakse juba 1996. aastast), nüüd ka puudekallistamisvõistlus, kummiku loopimine... Kuigi seda kummikut muidugi loobiti juba kolhoosiajal. See on mingi ürgne ala, sama vana vist kui kummikud. Vanad kolhoosnikud ka ju loopisid kummikuid. Nad on mulle rääkinud, kui olen küsinud, millistel aladel nad kolhoosi jaanitulel või rajooni suvemängudel võistlesid.

Ei tea, mida vanad eestlased tsaariajal loopisid? Äkki pastlaid?! Või tee äärest leitud üksikuid mõisaprouade kingi. Muidugi ma sügavalt kahtlen selles. Vaevalt. Miks pidid mõisaprouad oma kingi kaotama. Või loobiti talurahva pastlaid. Pastlad on liiga kerged, need ei lenda eriti kaugele. No kui paned kivi pastla sisse, siis lendab. Täitsa teine dimensioon!

Eestlased on leiutanud näiteks kiikingu, aga polegi kuulnud, mis sellest alast on saanud, kas on läinud hingusele või mitte. Laiadesse massidesse pole see vist läinud. Kellele ikka meeldib kiige peal ringe teha. Ma vist oksendaks kõik pealtvaatajad täis, kui oleksin üks võistlejatest. Olen lapsest peale põdenud merehaigust.

1. Autor võrdleb Eestit ja Soomet. Kumba riiki ta eelistab? Milles see väljendub?

.....
.....

2. Kuidas suhtub autor Eestisse? Kuidas väljendub tema suhtumine keele-/sõnakasutuses?

.....
.....

3. Autor toob Eesti leiutisena välja kiikingu. Mis oleks parem, Eestile omasem „leiutis“, mis seab Eesti paremasse valgusesse?

.....
.....

4. Miks kiputakse end teistega võrdlema?

.....
.....

5. Kujutle, et sul on võimalus muuta Eestit ja parandada siinset õnnelikkuse taset. Milliseid samme astuksid? Pane kirja kava 5 punktiga.

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

Tööleht 22

Loe katkendit Andrus Kasemaa romaanist „Au kolhoosikorra!“. Vasta küsimustele.

Kui viimati oli lehes uudis, kuidas maailmas levivad vaikselt kuuldused Eestist kui gootimaast (ajaleheartikli osundus: *Päikesekiirte puudus ja lagunenu mõisad: maailmas on vaikselt levimas kuuldused Eestist kui gootimaast*), siis miks ei ole Eesti ka natuke mahajäetud kolhoosihoonete, vanade viljaveskite ja veneaegsete suurte tootmishoonete maa? Kolhoosikontorid ja endised rahvamajad, kus peeti kord rajooni ülevaatusi ja nääripidusi ja kus on mõnus nüüd kolada. Näiteks endise J. Laursitini nimelise kolhoosi mahajäetud rahvamaja. Viimati kolasin seal. Olin lausa hämmingus, kui suur lava ehitati kord sellise väikese keskuse jaoks. Kunagi oli see keskus muidugi suur, rahvarikas. Nüüd pole seal enam midagi. Isegi mitte sidekontorit. Maal on elu välja surnud või pausile pandud, see on seadnud ennast mingile Okasroosikese-laadsele unele ja ootab oma valget printsit valgel hobusel või vastupidi, kes teab. Uhked filmid ja sündmused võisid seal kord toimuda, nüüd on ukseid valla, astu vaid sisse ja imetle, ahmi seda õhustikku sisse, niikaua kuni seda veel on.

1. Miks võib Eestit gootimaaks pidada? Millised eeldused on Eestil, et olla gootimaa?

.....
.....
.....
.....

2. Miks on Eestis palju mahajäetud keskusi?

.....
.....
.....
.....

3. Kas oled ise mõnes mahajäetud rahvamajas, tootmishoones käinud? Miks neid alles hoitakse? Kuidas saaks neid kasutada?

.....
.....
.....
.....

4. Kas sinu arvates on maakohdades elu välja surnud või „pausile pandud“? Põhjenda, miks nii arvad.

.....
.....
.....
.....

5. Mille poolest võiks sinu arvates veel eestlasi ja Eestit ülemaailmselt tunda/tunnustada?

.....
.....
.....
.....

6. Otsi oma kodukohast, selle lähistelt mõni mahajäetud hoone ja püüa välja selgitada, mis selles kunagi asus. Räägi oma vanavanematega, kodukoha vanemate inimestega, kes sellest midagi teada võivad. Tee hoonest pilt ning tutvusta selle lugu klassikaaslastele.

7. Kuula YouTube'ist „Kolhoosilaulu“ Herbert Rappaporti 1951. aasta filmist „Valgus Koordis“, mis põhineb Hans Leberechti samanimelisel jutustusel. Kuidas suhtuvad inimesed stalinismi? Milline on see suhtumine võrreldes tekstikatkendis kirjeldatuga? Arutlege klassis, miks inimesed nii võisid arvata ning kuidas see nende elu mõjutas.

Tööleht 23

Loe katkendit Andrus Kasemaa romaanist „Au kolhoosikorrale“. Vasta küsimustele.

Mina olen kurb, et enam kolhoose pole. Usun, et sajandi pärast saadakse aru, et kolhooside aeg oli ju ka päris huvitav ajajärk meie riigi ajaloo.

Eks meil, eestlastel, on ikka veel trauma nende kolhoosidega, aga on võimalik, et saja aasta pärast taastame ise mõnes maakonnas kolhoosid. Inimesed kolivad sinna vabatahtlikult ja töötavad seal. Ühiskondlik majand, nagu ma ühes 1949. aasta kolhoosi asutamise avalduses nägin kirjutatavat. Kibuts. Kolhoos. Ühendus. Vahet pole, mis selle nimetus on. Töötegemise rõõm on ikka sama ju. Mõnes mõttes on kõik eestlased kolhoosnike järeltulijad nagu vist ka talupoegade järeltulijad, lugesin kord kuskilt. Mina küll olen ja ma olen uhke selle üle. Minu vaarvaarvanavanaisa oli kolhoosnik. Ja mina pole enam keegi. Pole mul isegi mitte maad ega põldu. Väike aiamaalapp on. Mina olen seega aiamaalapiklane!

1. Mis on kolhoos?

.....
.....

2. Miks ütleb minajutustaja „meil, eestlastel on ikka veel trauma nende kolhoosidega“?

.....
.....
.....

3. Kuidas suhtuda väitesse, et saja aasta pärast taastame ise mõnes maakonnas kolhoosid? Kas sinu arvates on see võimalik? Põhjenda, miks nii arvad.

.....
.....
.....
.....

4. Mida väärtustab minajutustaja?

.....
.....
.....
.....

5. Mõtle oma suguvõsa peale ja pane kirja, mille üle oled sina uhke.

.....
.....
.....
.....

6. Mille üle võivad tulevikus uhked olla sinu järeltulijad?

.....
.....
.....

Tööleht 24

Loe Andrus Kasemaa romaani „Au kolhoosikorrale“ katkendid. Vasta küsimustele.

Eestlasena ta ennast ei tunne. Ta on nii palju mujal riikides elanud, aastaid Indias, Rootsis, Belgias ja Hollandis, et kui aus olla, siis ta ei näegi enam eestlane välja. Kui ma teda ei tunneks ja teda kaugemalt näeksin, siis arvaksingi, et ta on pigem rootslane. Ta oligi just hiljuti tulnud Rootsist, Stockholmist LAVi saatkonnast. Ta oli oma viisatatluse sisse viinud. Kuna kulleriga oleks saatmine kallim olnud, siis odavam oli lennata Ryanairiga Rootsi, et taotlus ära viia. /.../

Ega minule ka siin Eestis ei meeldi – mis teha, olen sunnitud siin elama. Arvan, et paljud noored unistavad Eestist ära kolimisest, mõned võib-olla eluaeg. Aga kõigist pole minejaid. Ja kas tegelikult ikka tahakski? Kuigi tõsi, Itaalias näiteks oli väga ilus. Ilus on Rootsis, Poolas. Igal pool, kus on mäed. Neid ma armastan. Aga et vanemad elavad siin Eestis, siis ma pean jääma. Lisaks näen eestlase moodi välja. Kindlasti rohkem kui tema, kuigi ka tema on sündinud vene ajal.

/.../ Oled sa kindel, et sa seal LAVis ei hakka Eestist puudust tundma? Su vanemad? Mis neist saab? Sa ju oled vist ainukene laps neil? Kas sa nende pärast ei hakka muretsema? Eesti metsad? Kus veel on nii palju tühjust, rahu, kui siin, Eesti metsades! Vaevalt seal LAVis selliseid metsasid on. No ega meilgi pole enam palju kenasid metsasid alles. Ürgmetsasid, ma mõtlen, jne. Vähemalt seda rabade vaikust ei saa ära viia. Aga võib-olla on seal LAVis ka kenad metsad, mõtlesin ma ja tundsin, kui mõttetult mu küsimus on ja üldse...

1. Millistest aktuaalsetest teemadest on tekstis juttu? Nimeta kolm.

.....
.....
.....

2. Jutustaja räägib kellestki, kes ei tunne end enam eestlasena. Miks on see juhtunud?

.....
.....
.....

3. Millega üritab autor sõpra ümber veenda?

.....
.....
.....

4. Kas sinu arvates unistavad paljud noored Eestist ära kolimisest? Miks?

.....
.....
.....
.....

5. Millele mõtlevad inimesed enne kodumaalt lahkumist?

.....
.....
.....
.....

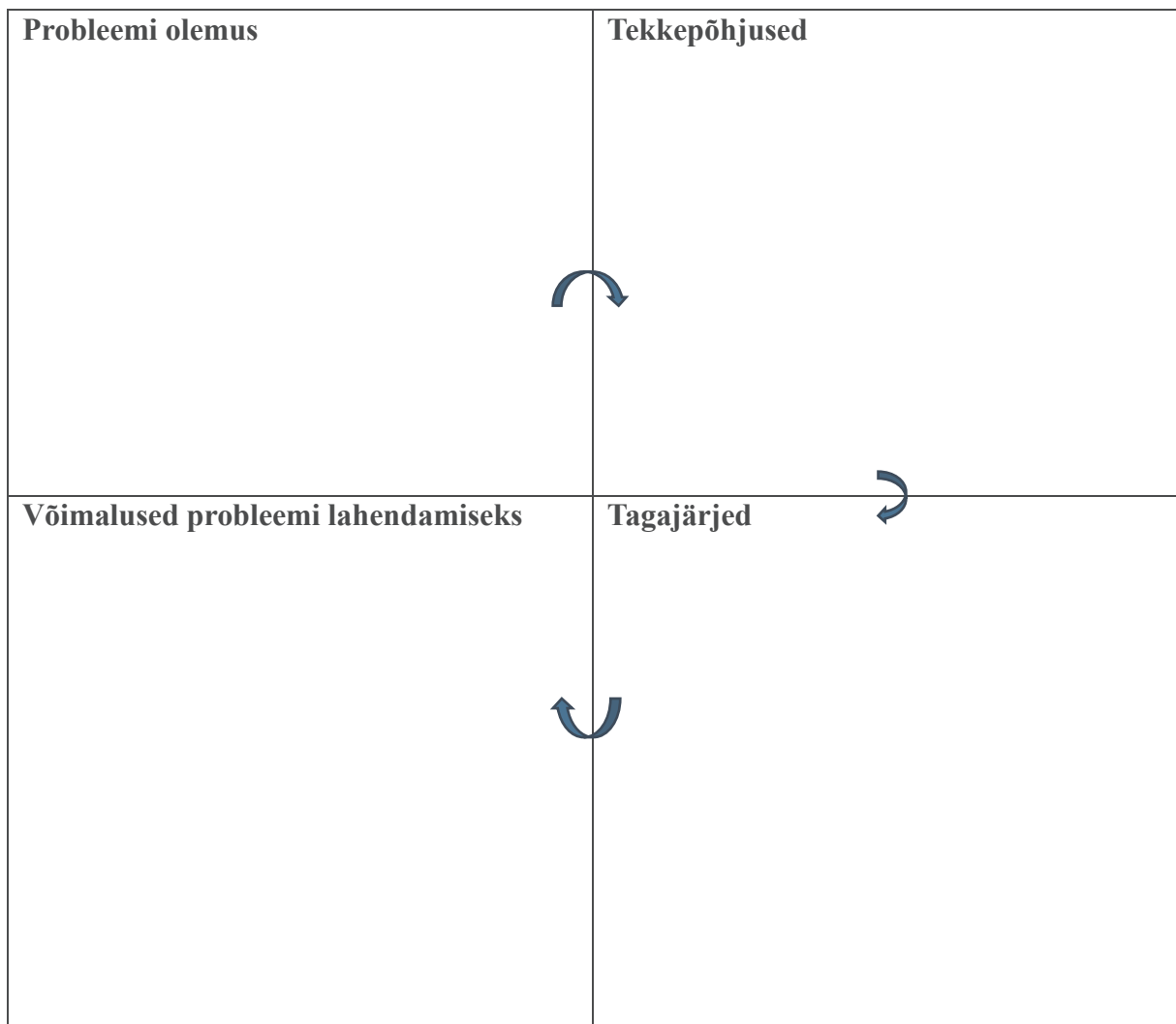
6. Kuidas suhtud lausesse „Aga et vanemad elavad siin Eestis, siis ma pean jääma“? Ava seda.

.....
.....
.....
.....

7. Kas kellegi teise pärast peaks tegema enda soovidele vastupidist? Põhjenda.

.....
.....
.....

8. Täida probleemi aken. Probleem „Noored lahkuvad üha enam Eestist“.

Tööleht 25

Loe Anna Kaare luuletust „rongkäik“ ja vasta küsimustele.

rongkäik

eesti eest
tõmban nina täis
nii et ikka ila suunurgast tilguks
pidupäev!
eesti eest
täidan ajaloolise vanalinna bensiinihaisuga
odavast hiina tõrvikust
sülitan lärtsti tänavale
ja kusen monumendi kõrvale
häda ei anna häbeneda
valge mees valgel maal
peremees
eesti eest
varjun viikingijumala nime taha
ehk ei panda tähele

karistusregistrit
õigekirjaoskuse puudusi
eluülikoolis seda sitta ei õpetata
kütan muulasele pasunasse
suures rõõmujoovastuses
küll senjäär andestab
sest eesti eest ikkagi
annan kodus naisele vastu hambaid
et vähem näägutaks
avan uue pudeli
homme viib punane laev üle lahe
on veidi aega patriootlikku pohmakat
ravida
....eile nägin minagi eestimaad
või noh, midagi ma igatahes nägin

1. Milline on luuletuse meeleolu?

.....
.....

2. Kelle või mille peale valab luulemina oma pahameelt välja?

.....
.....

3. Kuidas on luuletuses eestlasi kujutatud? Millised kujundid või sõnad sellele viitavad?

.....
.....

4. Kas luuletaja on teksti kirjutades olnud ironiline või aus? Mille põhjal otsustada?
Põhjenda.

.....
.....
.....
.....

5. Miks võib luuletus olla kirjutatud?

.....
.....
.....
.....

6. Joonista luuletusele illustratsioon.

Tööleht 25 (II variant)

Kasuta nutiseadet ning skaneeri QR-kood. Loe läbi ERRi intervjuu Anna Kaarega². Seejärel loe A. Kaare luuletust ja vasta mõlema teksti põhjal küsimustele.

rongkäik

eesti eest
tõmban nina täis
nii et ikka ila suunurgast tilguks
pidupäev!
eesti eest
täidan ajaloolise vanalinna bensiinihaisuga
odavast hiina tõrvikust
sülitan lärtsti tänavale
ja kusen monumendi kõrvale
häda ei anna häbeneda
valge mees valgel maal
peremees
eesti eest
varjun viikingijumala nime taha
ehk ei panda tähele
karistusregistrit

õigekirjaoskuse
puudusi
eluülikoolis seda sitta ei õpetata
kütan muulasele pasunasse
suures rõõmujoovastuses
küll senjäär andestab
sest eesti eest ikkagi
annan kodus naisele vastu hambaid
et vähem näägutaks
avan uue pudeli
homme viib punane laev üle lahe
on veidi aega patriootlikku pohmakat
ravida
....eile nägin minagi eestimaad
või noh, midagi ma igatahes nägin

1. Milline on Anna Kaare suhtumine oma luulesse?

.....
.....
.....
.....
.....

2. Milline on olnud inimeste vastuvõtt Anna Kaare luuletustele?

.....
.....
.....

3. Kuidas tuleb autor toime negatiivse tagasisidega?

.....
.....
.....

4. Mis võib olla negatiivse tagasiside põhjuseks?

.....
.....

² ERR 26.09.2021: Anna Kaare: tekstide kirjutamisel ja esitamisel ei taha ma kõigile meeldida.
<https://kultuur.err.ee/1608351263/anna-kaare-tekstide-kirjutamisel-ja-esitamisel-ei-taha-ma-koigile-meeldida>

5. Nimeta 3 teemat, millest autor oma luuletustes kirjutab.

.....
.....
.....

6. Mis tunne tekib luuletuse “rongisõit” lugemisel? Mis seda tekitab?

.....
.....
.....

7. Kas autor on püüdnud jätta luuletuses eestlaslikku üldmuljet? Kas see kirjeldus on kooskõlas sinu arusaamaga eestlaseks olemisest? Põhjenda.

.....
.....
.....
.....

8. Arutlege klassis, missugustel teemadel sobib luuletusi kirjutada ja missugustel teemadel see kõne alla ei tule. Tooge näiteid eesti kirjanike tekstidest.

Tööleht 26

Loe Anna Kaare luuletust ja vasta küsimustele.

minu vanavanaema elas üle blokaadi
sinu oma küüditati
25 grammi leiba ja külmunud mullused
kartulid
külma nälga õudus

istume õdusas kohvikus
oma kolmeeurose *caffè latte*'dega
räägime mineviku tragöödiatest
ja arvutame koogiviilu kaloreid
kas ikka tasub?

genotsiid ja dieedinipid
tüüfus ja kõhulahtistid
esivanemate mälestused ja ameerika
supermodell
pühadeks vormi
üleprivilegeeritud
uue ühiskonna naised

leib ajab meidki nutma
leib on vanem kui meie
leib on püha
aga...52 grammi süsivesikuid ikkagi

jah, nutamegi, raisk!
nutame ära kõik enda pisarad
enda emade pisarad
linda pisarad
maksame memme vaeva järelmaksuga
intress on kõrge
kord saab seegi makstud
kord saavad prioriteedid paika
võibolla
täna loeme kaloreid, mitte palukesi
nutame oma *latte*'de taga
ise ka täpselt teadmata
miks

1. Millistele probleemidele luuletuses viidatakse?

.....
.....

2. Mida tahab autor luuletusega öelda?

.....
.....

3. Analüüsi luuletuse keelt. Milliseid kujundeid autor kasutab? Milliste sõnadega väljendab emotsioone?

.....
.....

4. Võrdle uue ühiskonna ja vana ühiskonna inimesi.

uus ühiskond	vana ühiskond

5. Miks inimeste suhtumine maailma on muutunud?

.....
.....
.....
.....

6. Kas sinu arvates hoolivad inimesed tänapäeval rohkem iseendist või ümbritsevast keskkonnast? Põhjenda oma arvamust.

.....
.....

7. Millisena kujutad ette tuleviku Eestit?

.....
.....

Tööleht 27

Loe katkendit Lauri Sommeri romaanist „Lugusid lõunast“. Vasta küsimustele.

A tegelt ka – ma ei saa aru, mis teil meie vastu on. Iga rahva hulgas on igasuguseid, ega me venelased ei ole mingid äravalitud koletised. Me oleme teie iidseid naabrid ja yksteist me tunneme nii heas kui halvas. Oleks ju hea Lyybnitsas laadal oma kala, sibulat, kalja ja kyynelauku myymas ja teie asju ostmas käia. Ja teie tuleksite Oudovasse lelutama, nagu minu lapsepõlves eestlased seal palju käisid. Igast nalja on meil saand, oleme yksteise tydrukuid naiseks võtnud, kirikus koos palund ja matustel käind, aga on ka pyygikohtade pärast kiskumist olnud muidugi. /.../ Eks see teie presidentki ytles laulupidul hästi, et nii või naa tuleb meil kõigil yksteist puudutada, et yhe eestlase toiduks on teine eestlane ja kui rahvusi elab mitu koos, siis on see lõuna ju mitmekäiguline. Või noh, vähemalt nii ma tema jutust aru sain.

1. Mille üle väljendab kõneleja imestust?

.....
.....
.....

2. Kuidas on eestlased ja venelased läbi saanud?

.....
.....
.....

3. Kuidas mõista presidendi öeldut? Kas nõustud sellega? Põhjenda.

.....
.....
.....
.....

4. Miks öeldakse „eestlase (lemmik)toiduks on teine eestlane“?

.....
.....
.....

5. Kas nõustud selle ütlemisega? Põhjenda. Mõttele ise üks lause, mis ilmestaks eestlaseks olemist.

.....
.....
.....
.....

6. Kuidas suhtud sina teistesse Eestis elavatesse rahvastesse? Mis mõjutab sinu suhtumist nendesse?

.....
.....
.....

7. Koosta üleskutse aktsepteerimaks teisi Eestis elavaid rahvusi. Kujunda see.

Tööleht 28

Loe Justin Petrone „Minu Eesti. Kas lubate elada?“ katkendid. Vasta küsimustele.

Tekilt märkasin Tallinna, ent see ei näinud üldse idamaine välja. See oli hoopis samasugune kui Helsingi, Kopenhaagen või Reykjavik. Linna siluetti ilmestasid luteri kiriku valgeks vööbatud tornid. Vasakut kätt nägin kraanasid ning sädelevaid klaashotelle ja kontorihooneid.

“See näeb välja nagu Helsingi,” sõnasin üllatunult. “See näeb peaaegu välja nagu mõni Skandinaaviamaa.”

“Eesti ongi mõneti nagu Skandinaaviamaa,” ütles Epp. “Aga tal on lihtsalt vähem vedanud kui teistel.”

/.../ Ehkki Tallinna sadam oli kaugelt paistnud ilus ja moodne, sain kiiresti aru, et esmamulje võib olla petlik. Mõningad lähedalasuvad hooned olid tahmast mustad ning tuul või pätid olid aknad sisse pestud. Lähedalt meenutas see mulle Uus-Inglismaa hüljatud sadamalinnu.

Ümbritsev arhitektuur ajas veelgi enam segadusse. Vana õigeusu kirik siin, bensiinijaam seal ning nende vahel ööpäev läbi avatud alkoholipood, mille ees prüghunnikute vahel seisid mõned poolkiilakad Eesti punkarid, kes jõid kordamööda pudelist viina.

Edasi vanalinna poole kulgedes jäi räpane sadama-ala seljataha ning seda asendasid hotellid ja valuutavahetuspunktid. Vanalinna keskaegse värava juures jalutasime mööda kohvikutest, mis olid tuubil täis keskealisi Rootsi, Saksa ja Soome turiste. Ma oskasin neil vahet teha ainult nende keele kõla järgi, sest nad nägid täpselt ühesugused välja. Näha oli ka vanu vene naisi ning pisikesi itaallaste ja hispaanlaste salku. Näis, et kogu Euroopa oli üheleainsale tänavale kokku aetud.

1. Millisena kujutas autor Eestit ette?

.....
.....

2. Milline on autori esmamulje Tallinnast? Milles see väljendub?

.....
.....
.....

3. Kas Eesti on tema jaoks pigem Skandinaaviamaa või Ida-Euroopalik? Põhjenda.

.....
.....
.....

4. Milliste teiste linnadega võrdleb autor Tallinna? Hinda, kui kohane see võrdlus sinu arvates on.

.....
.....
.....

5. Milline on Tallinn sinu jaoks? Kuhu määratleksid Eesti sina – Lääne- või Ida-Euroopasse? Põhjenda.

.....
.....
.....

6. Kujutle, et tutvud välismaal kellegagi, kes pole Eestist kunagi kuulnud. Koosta ettekanne, milles tutvustad Eestit. Lisa pilte. Kandke need klassis ette ja arutlege, milline neist võib välismaalastele kõige ehtsama mulje jätta.

Tööleht 29

Loe Justin Petrone „Minu Eesti. Kas lubate elada? katkendit. Vasta küsimustele.

Jalutasin parajasti kooli tagasi, olles just hiilinud Stockmanni kaubamajja tummist ingverikanasuppi sööma, kui mulle helistas keeltekooli direktor.

“Kus te olete?” nõudis ta. “Teie õpilane on siin ja ootab.”

“Ärge muretsege, olen kohe kohal,” sõnasin rahulikult. “Viie minuti pärast.”

“Viie minuti pärast!” kostis vastuseks haugatus. “Olge kahe minuti pärast siin. Ta maksab raha!”

“Me teeme tunni siis natuke pikemaks,” ütlesin soravalt.

“Aga võib-olla on tal pärast meid järgmine kohtumine,” kähvas direktor ja pani toru ära.

Oeh! Miks need eestlased nii pinges on?

Kiirendasin sammu ning sisenenud kooli, palusin direktorilt vabandust, ehkki mu viha pedantlike eestlaste vastu kasvas iga sekundiga, kuni kohtusin oma õpilasega.

/.../ Kurtsin Epule oma muret Eesti “kellanatsidega”, ent tema selgitas, et Eestis ongi aeg täiesti paindumatu. 10.00 oli 10.00, mitte 10.06. Viimane tähendas kuut minutit hilinemist. “Hilinemine” paistis olevat ropp sõna. Kui keegi hilines, oli ta vastutustundetud. Inimene ei saanud korraga olla tore ja hilineda. Üks välistas teise.

1. Millised on eestlased selle katkendi põhjal?

.....
.....
.....

2. Mida väärtustab eestlane selles katkendis? Milles see väljendub?

.....
.....
.....
.....

3. Millised on peamised erinevused eestlaste ja välismaalaste vahel? Nimeta 4.

Eestlased	Välismaalased

4. Mis teeb välismaalastele Eesti eluga kohanemise raskeks?

.....
.....
.....
.....

5. Koosta Eestisse elama asuvatele välismaalastele mõeldud reeglistik, milles tood välja kõige olulisema, mille vastu nad Eestis elades kindlasti eksida ei tohi.

Tööleht 30

Loe Justin Petrone „Minu Eesti. Kas lubate elada?“ katkendit. Vasta küsimustele.

“Tere, mina olen Justin,” ütlesin ma kolmikule. Siirdusime koosolekusaali. “Ma olen pärit New Yorgist, aga mu naise perekond on pärit Viljandimaalt,” seletasin eesti keeles. Kolmik vaatas üksteisele umbusklikult otsa.

“Kui kaua sa oled siin olnud?” küsis Anu.

“Poolteist nädalat,” vastasin uhkelt.

“Ja juba räägid eesti keelt?” ajas Marko otsaesise kipra.

“Mõned inimesed on siin elanud 50 aastat,” ütles Anu, “ega oska üldse eesti keelt!”

Marko naeris. Kadri ei öelnud midagi.

Tänasin Anut komplimendi eest. Eestlastega on nii lihtne sõbruneda. Oli vaid vaja mõned laused meelde jätta.

1. Kuidas suhtuvad eestlased välismaalastesse, kes kõnelevad eesti keelt hästi? Miks?

.....
.....
.....
.....

2. Kas sinu arvates on eestlastega lihtne sõbruneda? Põhjenda oma arvamust.

.....
.....
.....
.....

3. Mida annab võõrkeele õppimine inimesele juurde?

.....
.....
.....
.....

4. Miks ei taheta eesti keelt õppida?

.....
.....
.....
.....

5. Pane kirja poolt ja vastuväited, miks peaksid inimesed eesti keelt õppima.

POOLT	VASTU

Tööleht 31

**Loe Justin Petrone „Minu Eesti. Kas lubate elada?“ ja „Minu Eesti. Mida sa tahad?“
katkendeid. Vasta küsimustele.**

185 km pikk bussisõit Tartusse kestiski peaaegu kolm tundi. Sõidu ajal rusus mind Eesti maastiku tühjus. Oli pakse metsi, valgeid lagendikke ja järvi, ent suurt mitte midagi muud. Hakkasin aduma, mida see tähendab kui Taanist suuremal maal elab umbes viis korda vähem inimesi kui seal.

“Kuhu jäävad külad?” küsisin Epult. “Kus on inimesed?”. Tema lugus mingit uskumatult igavat õppematerjali. Minul oli “Baltic Revolution” umbes poole peal.

“Me sõitsime just ühest külast läbi,” vastas ta.

“Kus? Ma ei näinud ühtegi küla.”

“Me olime just Anna-nimelises kohas.”

“Mingit küla ju polnud! Ainult kirik ja bensiinijaam.”

“Eesti külad ongi sellised,” ütles Epp. “Eestlasele meeldib, kui ta naaber elab nii kaugel, et tema korstna suitsu on vaevu näha.”

*

Siin-seal silmasin puude vahel maju. Niimoodi üksteisest eemal eestlased elasidki. Eestlastel polnud üleaedseid, sest aedugi polnud. Oli vaid vahemaa. Hea vedamise korral ei pidanud nad naabriga kunagi kohtumagi.

New York, kust ma äsja lahkusin, oli olnud võrreldamatult teistmoodi: suveõhtud täis kõrtsirallisid ja metroosõite tühjuse elektronsilmade lõksus, ümberringi igiliikurina kulgeva inimkonna kõrvulukustav mürin. New York. Ülilinn, metropol, kus massi hulka aheldatuna oled võimetu vabalt liikuma ja selgesti mõtlema, oled pidevas ärritusseisundis ning eksinud suurlinna kaosesse, kus sind kuulatakse alles siis, kui sa hakkad rõvedusi karjuma.

1. Millisena on tekstis eestlasi kirjeldatud?

.....
.....
.....
.....

2. Mida väärtustavad eestlased katkendi põhjal kõige rohkem? Nimeta veel kaks eestlastele omast väärtust.

.....
.....

3. Millise mulje jätab Eesti kellelegi, kes pole siin varem käinud?

.....
.....
.....
.....

4. Epp ütleb: „Eestlastele meeldib, kui ta naaber elab nii kaugel, et tema korstna suitsu on vaevu näha.“ Kas nõustud sellega? Põhjenda.

.....
.....

5. Millisena kirjeldab jutustaja New Yorki? Miks on see nii erinev?

.....
.....
.....
.....

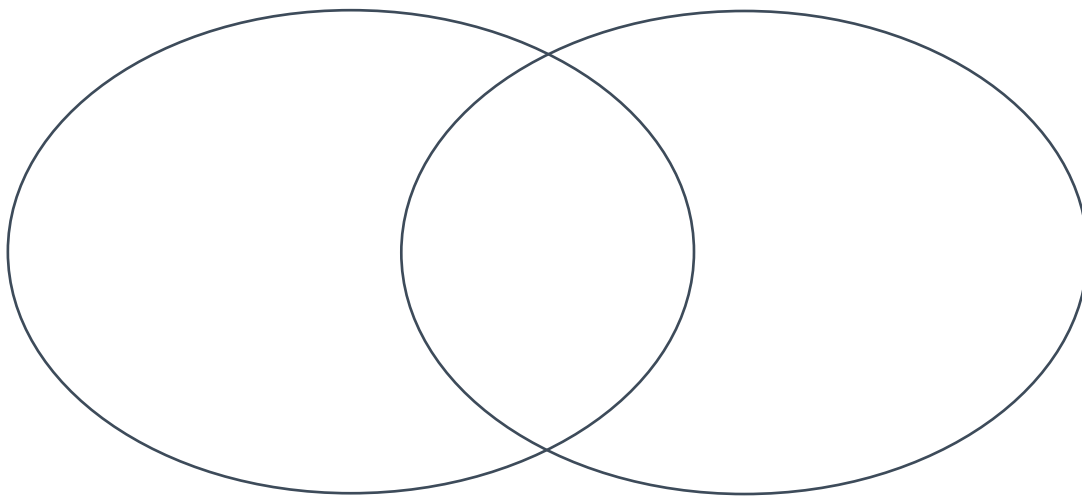
6. Mida on Eestis sellist, mida mujal maailmas ei leia?

.....
.....
.....
.....

7. Uuri, millise riigi territoorium on väiksem kui Eesti territoorium. Kui palju elab seal inimesi?

.....
.....
.....
.....
.....

8. Kas elaksid meelsamini New Yorgis või Eestis? Too välja mõlema koha eripärad ja ühisjooned.

Tööleht 32

Loe Justin Petrone „Minu Eesti. Kas lubate elada?“ katkendit. Vasta küsimustele.

Suures toas vilkus telekas. Selle valguses istus Eva kaasa ja Simona isa Peeter, keda maailm tundis kui Petsi. Petsil oli seljas T-särk ja dressid ning tundus, nagu poleks ta umbes nädala või kaks habet ajanud. Ta sirutas ja haigutas nagu ületoidetud lõvi, naeratas ning kutsus meid oma koopasse.

“Kohe algab,” ütles ta.

“Mis algab?” küsisin mina.

“Eurovisioon,” vastas Epp.

“Mis asi on Eurovisioon?”

“Sa pole kunagi Eurovisioonist kuulnud?!” hüüatas Epp. Eva ja Pets vaatasid mind umbusklikult. Raputasin häbiga pead.

Nad andsid mulle kiirelt ülevaate: et Euroopa riigid saatvat juba 1956. aastast peale laule Eurovisiooni lauluvõistlusele. 2001. aastal laulsid Tanel Padar ja Arubalt pärit eestimaalane Dave Benton seal loo “Everybody” ning tõid sellega Eestile esikoha, nagu Epp, Eva ja Pets üksteise võidu mulle teatasid.

“Te võtate seda üsna tõsiselt?” küsisin ma Epult.

“Kui me 2002. aastal ise võistlust korraldasime, oli see otsekui aperitiiv enne Euroopa Liiduga ühinemist,” seletas ta uhkusega. “Eesti muutus Euroopa jaoks sellega vähem kahtlaseks. Enne seda olid nad kuulnud vaid, et olime endine liiduvabariik. See aga tõestas, et Eesti on päris riik ja võimeline korraldama rahvusvahelist üritust.”

1. Mida väärtustavad eestlased selle katkendi põhjal?

.....
.....
.....

2. Kuidas suhtub jutustaja eestlastesse? Milles see väljendub? Too näiteid.

.....
.....
.....

3. Mis põhjusel võib Eesti teistele riikidele kahtlane tunduda?

.....
.....
.....

4. Millest tuleneb eestlaste Eurovisioonilembus? Miks see meile oluline on?

.....
.....

5. Mida väärtustad sina eestlaseks olemise juures? Nimeta 4 eripära.

.....
.....

6. Kirjuta eelmises harjutuses nimetatule veel kaks eripära. Pange klassis ühele lauale A3 paber, kirjutage selle keskele „Meie klassi väärtused“. Seejärel kirjutab igaüks paberile ühe oma väärtustest. Arutlege selle üle, millest tulenevad erinevused inimeste väärtushoiakutes.

Tööleht 33

Loe Justin Petrone „Minu Eesti. Kas lubate elada?“ katkendit. Vasta küsimustele.

“Ma ei saa siiani aru, mida sa minus näed. Mul pole kindlaid tulevikuplaane. Ma muretsen liiga palju.. Möödunud nädalal teenisin ainult 500 krooni.”

Epp naeratas, kui ma mainisin raha. See tundus vist väga ameerikalik. Läksime liftist välja ja väljusime majast.

“Aga sa pole selline nagu enamik eesti mehi,” ütles ta. “Sa ütled mulle iga päev, et sa armastad mind. Eesti naine ootab võib-olla terve elu, enne kui mees seda üheainsa korra ütleb. Terve elu ta kokkab ja küürib ja küpsetab kooke ja töötab aias ja peseb pesu ja siis ühel erilisel päeval tõmbab ta abikaasa nina täis ja ütleb, et armastab teda.”

“Miks nad siis sagedamini oma armastust ei avalda?”

“Sest eestlased juba on kord sellised,” kehtitas Epp õlgu. “Pea meeles, et samamoodi, nagu mina olen sinu jaoks eksootiline, oled sina eksootiline minu jaoks.”

1. Millisena on katkendis kirjeldatud eesti meest? Millisena eesti naist?

EESTI MEES	EESTI NAINE

2. Mida tähendab „eestlased juba on kord sellised“?

.....
.....

3. Miks ei avalda eesti mees sagedamini armastust?

.....
.....

4. Kas raha mainimine on ameerikalik? Põhjenda.

.....
.....

5. Millised kultuurilised erinevused tulevad tekstist välja?

.....
.....

6. Mis on sinu arvates eestlaslik, mis mitte? Nimeta 6 tunnust.

.....
.....

7. Miks otsivad inimesed midagi eksootilist?

.....
.....

8. Mida on Eestis eksootilist?

.....
.....

Tööleht 34

Loe Justin Petrone „Minu Eesti. Mida sa tahad?“ katkendit. Vasta küsimustele.

Lennujaamast sõitsime taksoga saare pealinna Kärdlasse. Taksojuht hoidis suuremalt jaolt omaette, keeras rooli ning mühatas aeg-ajalt midagi. Kui ta kuulis, et me räägime inglise keelet, pööras ta pead ja vaatas oma terashallide silmadega meie poole, vaikne muie suul.

“Esimest korda Hiiumaal?” küsis ta inglise keeles.

“Jah,” vastasin.

“Siis peate teadma, et maailma ajalugu tunneb kolme suurt merevõimu.” Panin tähele, et juhi vasak silm vaatas pisut kõõrdi, nii et ma ei saanud aru, kas ta vaatab mind või Eppu.

“Milliseid siis?”

“Arvake ära.”

“Ma ei tea. Inglismaa, Holland ja Hispaania?”

“Vale! Hiiumaa, Saaremaa ja alles siis Inglismaa.”

“Ära räägi!”

“Tõsiselt,” ütles juht ning pööras oma pisut kõõrdi silma minu poole. Siis mühatas ta taas ning keeras pilgu tagasi teele.

“Kas ta teeb nalja?” vajasin istmele ja sosistasin Epule.

“Ma arvan küll, see on vist hiiu huumor,” vastas ta vaikselt. “Aga nende hiidlastega ei või selles kunagi päris kindel olla.”

Kärdlasse sõites möödusime nukumaja moodi elamuist ja päikeseküllastest aedadest. Kärdlala on mereäärne küla, mida raamistavad apteek, käsitööpood ja üks suurkauplus.

1. Kuidas suhtub hiidlane välismaalasesse?

.....
.....
.....

2. Milline tundub Hiiumaa välismaalase jaoks?

.....
.....
.....

3. Mida võib katkendi põhjal hiidlaste kohta arvata?

.....
.....
.....

4. Kuidas suhtuvad mandriestlased saarlastesse ja vastupidi? Millest võib see tingitud olla?

.....
.....
.....
.....
.....

5. Mida peavad oluliseks mandrieestlased, mis on oluline saarlastele? Võrdle.

MANDRIEESTLASED

SAARLASED

6. Kuidas mõjutab sinu arvates inimese kodukoht tema arusaama maailmast?

.....
.....

Tööleht 35

Loe Justin Petrone „Minu Eesti. Mida sa tahad?“ katkendit. Vasta küsimustele.

Ma ei sallinud terminit “lääne inimene”. Mulle oli vastukarva terve Lääne idee kui selline. Mulle ei meeldinud põrmugi mõte kujutletavast eesriidest Eesti ja minu vahel, mis eraldab mind Epust, mu veel sündimata lastest ning hoiab meid lahus vaid sellepärast, et minul oli Reagan ja temal Gorbatsšov või et meil olid Volvod ja neil olid Žigulid.

Lisaks sellele arvasin juba mõnda aega, et Eesti kuulus tegelikult läände ning oli sala-lääs, mis kogemata kukkus üle pea stalinismi ning mille eraldas läänest mingi ajalooline meeltesegadus, omamoodi diplomaatiline “oih!”-aps mõnel sõjajärgsel konverentsil. Eesti polnud mõeldud saama Nõukogude Liidu osaks. Tegelikult oli nii, nagu Lennart Meri ütles oma kõnes, mida ma The Baltic Timesi Tallinna kontoris ühest vanast artiklist lugesin. “Eesti ei ole endine Nõukogude liiduvabariik,” ütles endine president. “Eesti on endine Rootsi impeeriumi osa.” Mulle meeldis see lähenemine väga. See kõlas nii, otsekui Eesti oleks kaetud kulla, smaragdide ja briljantidega ning Eesti väljakuul annaksid tooni kuninglikud kivist lõvid, purskkaevud ja keelpillikvartetid. See kõlas minu jaoks üsna loogiliselt. Vaata vaid neid tuulikuid ja luteri kirikuid, neid piparkoogimaju ja arteesiakaeve. Vaata vaid Hiiumaad. See polnud mingi tagurlik, roojane ja kääriv postsovetlik peldik. See oli Eesti.

1. Mis võib olla „kujutletav eesriie“, millest autor räägib?

.....
.....
.....
.....

2. Mida on Eestis läänelikku? Mida Ida-Euroopale omast?

LÄÄNELIK

IDAEUROOPALIK

3. Kuidas suhtub autor Eestisse?

.....
.....

4. Kuidas suhtud sina autori kujutatud Eestisse? Kas oled temaga nõus? Põhjenda.

.....
.....
.....
.....

5. Kellel on sinu arvates õigus oma elukohariiki ühte või teise maailma määratleda? Miks sa nii arvad?

.....
.....
.....
.....

6. Katkendis on Eestit kirjeldatud „läänemaailma“, „endise Nõukogude liiduvabariigina“, „endise Rootsi impeeriumi osana“. Millisena näed Eestit sina? Milline kirjeldus sobib kokku sinu Eestiga?

.....
.....
.....

Tööleht 36

**Loe Justin Petrone „Minu Eesti. Mida sa tahad?“ ja „Minu Eesti. Mis juhtus?“
katkendit. Vasta küsimustele.**

Tundus, et Eesti ei pea vajalikuks kõiki läänes levinud moode sisse vedada. Nad võtavad üle meie head asjad ja eiravad meie psühhodraamasid. Jah “Vapratele ja ilusatele”, ei poliitkorrektsusele. Jah internetikaubandusele, ei feminismile. Nad on nõus Euroopa Liidu ja NATOga, ent ära arvagi, et nad lakkavad ütlemast “neeger” või uskumast, et kõik tehnilised probleemid saab lahendada lähima meesterahva poole pöördumisega.

See viimane uskumus torkis mind eriti. Kõik Eestisse sattunud välismaa mehed said varem või hiljem aru, et oli asju, mille tegemist või tegemata jätmist neilt oodati. Mehed ei tohtinud pakkuda, et teevad süüa või pesevad nõud ära. Kui aga teemaks olid torutööd, elektroonika või mööbli kokkupanek, oli meeste asi oma jumalast antud riistapuuga see korda ajada. Epp oli isegi vastutulelik. Ta ei sundinud mind torustikku parandama, vaid kutsus torumehe. Sellest hoolimata tuli vahel ette, et mõnest asjast rääkides ütles ta lihtsalt: “Mu isa oskaks seda teha.” Sellest piisas, et mind põlvili suruda ning sundida katkist tooli parandama või telekaablit ühendama. Me mõlemad teadsime, et see on enamjaolt täiesti kasutu. Kui mul õnnestus midagi ära parandada, plaksutas Epp mulle käsi: “Sa oled minu kangelane!” Kui ma parandasin ära midagi nii salakavalat nagu ummistunud kempsupott, võisin isegi musi saada.

Kõigi minu Eestis elatud aastate vältel oli see mind ikka ja alati hämmastanud. Eesti oli pealtnäha meestekeskne ühiskond. Peaministrid olid alati mehed, samuti presidendid. Enamik ministreid või isegi nad kõik olid mehed. Suurimate ajakirjade peatoimetajad olid samuti mehed ning ka Eesti rikkaimad inimesed olid mehed. Ning ometi oli nii, et kui sa tahtsid Eestis midagi tehtud saada, tahtsid näiteks kirjutada, küljendada, avaldada ja levitada omaenda raamatuid, siis tuli sul tegemist teha Eesti naisega, sest nemad teadsid, kuidas asjad tehtud saavad.

1. Milliseid jooni toob autor eestlaste juures välja? Nimeta 5 ja selgita.

.....
.....
.....
.....

2. Milline on autori suhtumine eestlastesse? Milles see väljendub?

.....
.....
.....
.....

3. Kas Eesti on tekstikatkendite põhjal pigem meeste- või naistekeskne? Põhjenda.

.....
.....
.....
.....

4. Mida arvad eestlasena sellisest vaatepunktist eestlaste kohta? Kuidas see sinu arusaamadega kokku käib?

.....
.....
.....
.....

5. Kas tekstides kirjeldatud eestlased ühtivad sinu kujutlusega eestlastest? Põhjenda.

.....
.....
.....
.....

6. Täida mõistekaart eestlaste kohta. Lisa nii palju omadusi, kui oskad. Võrrelge klassis üksteise mõistekaarte ja selgitage, miks on need omadused eestlasi kirjeldavad.

Tööleht 37

Loe Justin Petrone „Minu Eesti. Mida sa tahad?“ katkendit. Vasta küsimustele.

Eesti tundus mulle ühe suure looduskaitsealana. Igal pool olid kase- ja männimetsad ning ei midagi muud, monotoonset rohelist tärkisid vaid pisikesed poeetiliste nimedega külad, hingematvad vaated aasadele ja sadamatele ning maaliliste kivimüüride, mõisahoonete ja kirikutornidega paigad. Kuid vaid väga elava kujutlusvõimega inimene suutis neid Läänemaa külasid armsateks pidada, sest vanamoelistes kollastes ja punastes toonides puitelamute ning igivana koolimaja taga laiutas vaesus, värvimata fassaadid, lõhutud aknad ning kõssi vajunud pehastunud ja lagunenu hooned, mis kukkusid üksteisele otsa nagu vanad joodikud.

“Mis siin toimunud on?” küsisin Epult. “Miks on siin nii palju varemeis maju? Kuidas saab terve küla olla lagunema jäetud?”

“Noored läksid ära linna ning küladesse jäid ainult vanad alles,” vaatas Epp bussiaknast välja. “Siis hakkasid vanad ära surema.”

Sellal, kui Tallinna, Tartu ja Pärnu masti linnades kiiskasid uued kaubanduskeskused, butiigid, spaad ja ilusalongid, tossasid Lääne-Eesti külad, noored kolisid sealt minema, vanad surid ära, kuni järele jäid vaid üksteise otsa kukkuvad vanad joodikud, kes kakerdasid koidust ehani mööda tänavaid edasi-tagasi, kuni nemadki ühel päeval surid ning jätsid endast maha surmakuulutuse, plassi näo ajalehe tagaküljel ning luukere külaliste magamistoas.

1. Milline on Eesti välismaalaste silmade läbi?

.....
.....
.....

2. Miks ütleb autor, et „väga elava kujutlusvõimega inimene suutis neid Läänemaa külasid armsateks pidada“?

.....
.....
.....

3. Mille üle imestab autor?

.....
.....
.....

4. Mis on noorte maalt lahkumise põhjusteks? Nimeta 4 ja selgita.

.....
.....
.....
.....

5. Kas sina eelistad maa- või linnaelu? Põhjenda.

.....
.....

6. Kirjuta u 400sõnaline arutlev tekst sellest, miks on eestlased uhked oma looduse üle, ent eelistavad elada linnas.

Tööleht 38

Loe Justin Petrone „Minu Eesti. Mis juhtus?“ katkendit. Vasta küsimustele.

Mina sain asjast niimoodi aru: Eesti tahab sinust seda, et sa muutuksid. Ta tahab, et sa räägiksid tema keelt ning mõtleksid tema mõtteid. Ta tahab, et sa räägiksid tema keelt ning mõtleksid tema mõtteid. Ta tahab, et sa vaataksid mööda neist joodikutest seal pargis ning oleksid poodeldes tõhusam. Ta tahab, et sa mähataksid ja astuksid edasi, kui mõni teine jalakäija sulle õlaga vastu jookseb. Ning mis kõige tähtsam: Eesti tahab, et sa kunagi ei nuriseks ilma üle. Isegi pelk “täna on kaunis vilu, kas pole?” toob kaasa järjekordse loengu sellest, et tuleb ennast soojemalt riidesse panna.

Eestlaseks saamine eeldas seda, et mingi osa Ameerika itaallasest või tšiillasest sinus sureb. Kui sul muidugi jagub selleks piisavalt väge ja vaimset distsipliini. Enamikul ei jagu. Enamik võõramaalasi paneb mingil hetkel tagasi kodumaale plehku.

1. Mida tahab Eesti siiakolinutelt?

.....
.....
.....
.....

2. Millised eestlastele omased jooned on katkendis välja toodud?

.....
.....
.....
.....

3. Mida võivad tunda inimesed, kes kolivad mujalt Eestisse?

.....
.....
.....
.....

4. Mis peletab inimesed Eestist eemale?

.....
.....
.....
.....

5. Koostage rühmas 3minutiline reklaamiklipp, mis tutvustaks Eestit ja kutsuks inimesi siia elama. Jagage rollid. Vaadake klassis rühmade videoid. Kellel oli parim lahendus?

Tööleht 39

Loe Justin Petrone „Minu Eesti. Mis juhtus?“ katkendit. Vasta küsimustele.

Tähtvere asus teisel künkal väljaspool kesklinna. Linnaosas leidus pärast sõda ehitatud suuri, siledaks krohvitud ning suurte akende ja rõdudega maju. Mõnikord trehvas nägema ka maju, mille ümmargused, illuminaatorit meenutavad aknad andsid hoonele kai külge köidetud reisilaeva välimuse.

Mõnedel suurematel Tähtvere majadel oli suur hästi hoolitsetud aed ning majad ise olid värvitud meeldivat värvi. Leidus aga ka halle maju, mille ümber kasvasid kummituslikud puud. Kui me juhtusime mõnest sellisest mööda jalutama, meenutas Epp mulle, et enamikule õppejõududele makstakse viletsasti ja nad ei saa endale maja remonti lubada.

Tähtvere tänavavõrk oli planeeritud ning tänavad suuremalt jaolt puhtad. Nimed olid neile pandud 19. sajandi rahvusliku ärkamisaja tuntud tegelaste järgi. Jakobsoni tänav oli nime saanud kirjaniku, ajakirjaniku ja poliitiku Carl Robert Jakobsoni järgi, Hurda tänav rahvaluule koguja, teoloogi ja keeleteadlase Jakob Hurda järgi, Koidula tänav romantilise poeedi Lydia Koidula järgi, Jannseni tänav kirjaniku ja luuletaja (ning Koidula isa) Johann Voldemar Jannseni järgi ning Hermanni tänav helilooja Karl August Hermanni järgi.

Sain teada, et enamiku nende inimeste nägu oli ka Eesti rahatähtedel. Kõigi nende habemete ja prillide tagant oli mul aga tol ajal keeruline tuvastada, kes on kes.

Samuti oli seal ümbruskonnas mitu müütilise nimega tänavat. Otse läbi Tähtvere kulges Taara puiestee, mis oli nime saanud eestlaste paganliku jumala Taara järgi, kes arvatakse olevat olnud midagi viikingite Thori taolist. Hiie tänav on nime saanud eestlaste ristiusueelse ajastu pühade metsade järgi. Vikerkaare tänav kandis sellist nime, kuna oli kaarjas nagu vikerkaar. Sel tänaval on lihtne ära eksida, kuna mööda seda vikerkaart edasi astudes jõudsid tagasi peaaegu samasse kohta.

1. Millisena kirjeldatakse tekstis Tähtveret?

.....
.....
.....

2. Miks on Eesti tänavatel 19. sajandi ärkamisaja tuntud tegelaste nimed?

.....
.....
.....

3. Kelle või mille järgi Eesti tänavatele nimesid pannakse? Mõttele näiteks oma kodukoha tänavanimedele.

.....
.....
.....

4. Mida võib öelda inimese kohta see, kuidas ta oma aia eest hoolitseb?

.....
.....
.....

5. Mis mulje jääb Eestit külastavale välismaalasele, kui ta külastab Tähtveret ega tea eestlastest midagi?

.....
.....
.....
.....

6. Jaluta oma kodukohas. Jälgi, milliseid tänavanimesid seal on. Mõtle või uuri välja, miks tänaval selline nimi on. Millised majad selles tänavas on? Mida võib nende majade ja hooide põhjal öelda seal elavate inimeste kohta?

Tööleht 40

Loe Justin Petrone „Minu Eesti. Mis juhtus?“ katkendid. Vasta küsimustele.

Oli tõsiasi, et mõned eestlased ei teadnudki, kuidas teha midagi muud peale töö. Nad olid töönarkomaanid, aga võib-olla nad seda mõistet ise ei teadvustanudki. Kui seda eestlaste seltskonnas mainiti, siis ainult naljapärasest. Sest kas on üldse võimalik, et inimene teeb liiga palju tööd? Mida rohkem sa töötad, seda tublim ja asjalikum sa oled.

Normaalne.

Tundsin end süüdlasena, laisa itaallasena, ning ehkki itaallaste arvates on laisk itaallane midagi kiiduväärset ning nad unistavad eluõhtust, mille nad veedavad oma *piazza*'l anekdoote rääkides, paistis eestlaste arvates ideaalne viis elust lahkumiseks olevat see, kui ronid mööda käsitsi ehitatud redelit üles, saag käes, ning saad seepeale rabanduse.

Vähemalt niimoodi rääkis mulle aastaid hiljem Viljandis üks sõber. “Eestlaste unistus on töötada end surnuks!” teatas ta.

1. Miks on eestlased „töönarkomaanid“?

.....
.....
.....
.....

2. Millistes Eesti ühiskonnas levivates väärtushoiakutes või käitumisnormides väljendub eestlaste töölembus?

.....
.....
.....
.....

3. Millest unistavad eestlased tegelikult?

.....
.....
.....
.....

4. Mida väärtustad sina elus?

.....
.....
.....
.....

5. Kui eestlased ei väärtustaks tööd, siis mida nad väärtustaksid? Põhjenda oma arvamust.

.....
.....
.....

Tööleht 41

Loe Timo Marani luuletust ja katkendit Valdur Mikita „Kukeseene kuulamise kunstist“.

Vasta loetu põhjal küsimustele.

Suveni vanas talumajas
möödub aeg,
kasvavad puud,
muutub maastik
just nõnda aeglaselt,
et tundub,

nagu oleksid päriselt elus.
Nagu ulatuksid läbi
kõigist kuudest ja aastatest.
Nagu mäletaks see koht sind
samavõrd kui sina teda.

Timo Maran „Las ma ümisen“

Oleme harjunud pidama eesti kultuuri keskpunktiks erinevaid asju, näiteks laulupidu, „Tõde ja õigust“, rehemaja. Kuid sisuliselt on meie kultuuri tegelik keskpunkt taluõu. Just siin sünnib eesti ruumi poeetika. Mitte *maja*, vaid *õu*. Igatahes asub see „miski“ väljas, lageda taeva all.

Miks just taluõu on sobiv eesti kultuuri miniatuurseks mudeliks? Siin on kõik olemas, mis eesti kultuuri iseloomustab: koduigatsus, inimese ja looduse loomupärane kokkukuuluvus, ilu- ja elutunne, kokkuvõtte Eesti ajaloost. Koduõu on „otsetee“.

Taluõu oma laiali asuvate hoonetega on justkui hajaastustuse tilluke mudel, mis kannab endas stiihiat ja erinevate ajastute tükke. See meenutab jaapani *wabi-sabi* tunnetuslaadi, mis on ülemlaul metsikuvõitu lihvimata vormidele. See on omamoodi lagunemise ja mädanemise esteetika. Seda loodusega kokku sulavat maailma saab jagada tinglikult sõõrideks: taluõu, eluhoone ja kõrvalhooned, veidi kaugemal tiik ja saun, teises küljes sirelihekk ja suured õuepuud, siis õunapuuaed, selle servas paar mesitaru, siis aiavili ja kartul, siis viljapõld, siis heinamaa, siis mets. Sellega sageli lõppeb tinglikult talu vormiline piir – kuid sugugi mitte tunnetuslik osa. Kusagil kaugemal ootavad inimest seene- ja marjakohad, metsa taga on kirik ja kalmistu, mis on vahel küla või kihelkonna piiriks, aga tegelikult ka elu ja surma piiriks. Kalmistu taga on teine ilm. Ainult kalastus- ja jahipaigad võivad jääda teisele poole surnuaeda.

Valdur Mikita „Kukeseene kuulamise kunst“

1. Võrdle, kuidas kujutab talu T. Maran ja kuidas V. Mikita. Leia 3 sarnasust ja 3 erinevust.

SARNANE	ERINEV

2. Miks on nende autorite jaoks talu oluline sümbol?

.....
.....
.....

3. Millele pöörab T. Maran oma tekstis tähelepanu? Millele keskendub V. Mikita?

.....
.....

4. Milliseid tundeid ja mõtteid tekitab talu või taluõu sinus? Miks sa arvad, et need tunded just sellised on?

.....
.....

5. Joonista, milline võiks välja näha Eesti kaubamärk, mis rõhutab eestlaste armastust talude vastu.

Tööleht 42

Loe Timo Marani luuletusi Tartust. Vasta küsimustele.

VARJATUD TARTU

*

Novembri lõpp. Miinus viis. Tulen risti
üle toome, Rootsi bastioni varemete
ja Baeri ausamba vahelt. Maa aurab, Minna
mulda ja lehti katab valge kirme. ja lõigata
Ilm on selge, päike käib poolviltu kusagil
Tähetorni taga. Värvid on karged,
pisut sinised. Puude ladvad sirutavad
end välja, taevast saab üha kõrgemaks.
Toomkiriku kaks terrakotapunast torni
küünituvad üles, Kassitoome vajub
sügavale alla. Kesklinna korstnatest
tõuseb suitsu, valgeid peenikesi lõngu, mis
kerkivad, kuni kaovad. Märkan,
et keegi on Kristjan Jaagu pihku torganud
hiiglasliku nõöpnõela, mille tipp on taevast ja
tera maa südames. Tartu varjatud vertikaal.

Käia pikki jõge sama mõtlikult, kui ta voolab,
teha kaasa kõik need käänud ja silmused.
Vallikraavi kaudu ümber Toome
Küüni tänavat pidi otse.
Tõusta Supilinna juures üle kallaste,
samuti Ropka luhal ja Ihaste all.
Kasta puid botaanikaaias,
ujutada üle Annelinn.
Tõsta Pegasus Vanemuise juurde
ja teha Kassitoomele järv.

1. Millised kohad on autor välja toonud? Mis võib olla põhjuseks, et need kohad on tema jaoks olulised?

.....
.....
.....

2. Millises meeleolus autor Tartust ringi kõndides on? Milles see väljendub?

.....
.....

3. Miks nimetab autor Kristjan Jaak Petersoni pihku torgatud hiiglaslikku nõöpnõela „Tartu varjatud vertikaaliks“? Uuri, mida tähendab vertikaal.

.....
.....
.....

4. Miks tekib inimestel mõne kindla kohaga suhe, kiindumus?

.....
.....
.....

5. Kas eestlased on sinu arvates pigem kohakeskne rahvas? Miks nii arvad?

.....
.....

6. Mõttele mõne kindla koha peale, mis on sinu jaoks olulise tähtsusega. Kirjuta sellest kohast 8-realine luuletus. Illustreeri. Räägi klassis, miks valisid selle koha.

Tööleht 43

Loe Timo Marani luuletust ja vasta küsimustele.

Täna nägin ma päris inimest,
üht vanameest, kes tuli poeuksest välja,
käes kaks pakki Presidendi kohvi
ja seljas seemisnahast jakk
(selline nagu kanti kaheksakümnendatel).
Tema silmad olid hallid ja iga ta näopoor
ja habemekarv oli selgelt näha nagu
Ilmar Kruusamäe maalil.

vanameest, kes tuli poest välja.
Ta maksis kohvi eest müntidega
ja raadiolained läksid tast vabalt läbi.
Tal ei olnud nutitelefone, ta ei olnud pilves.
Ta ei pidanud midagi üles laadima,
selleks et olemas olla.

Ta oli täitsa selletagi, võttis
oma kohvipakid ja läks
ümisedes alla jõe äärde

Täna ma nägin päris inimest,

1. Missugune on „päris inimene“, keda autor kirjeldab?

.....
.....

2. Mida peavad inimesed autori arvates tegema, et olemas olla?

.....
.....
.....

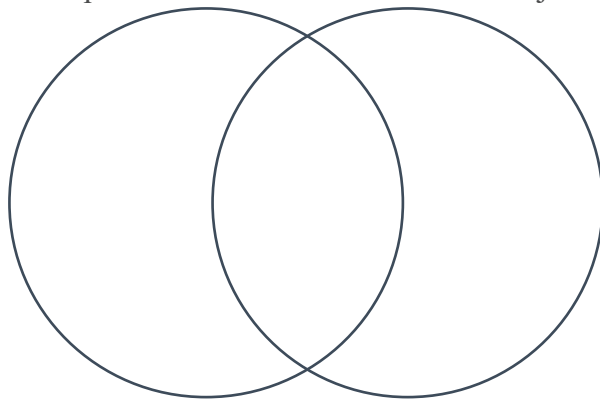
3. Kas autor on sinu arvates irooniline? Põhjenda.

.....
.....
.....

4. Mis on sinu arvates tänapäeva inimestes teistmoodi?

.....
.....
.....

5. Võrdle ennast ja oma vanavanemaid. Mis on sinus sinu põlvkonnale omast, mis vanavanemates nende põlvkonnale omast? Leia erinevusi ja sarnasusi.

6. Kas põlvkondade erinevused on pigem ühiskonnale kasulikud või kahjulikud?

.....
.....
.....

Tööleht 44

Loe katkendit Kai Aareleiu romaanist „Linnade põletamine“. Vasta küsimustele.

“Millepärast ei ole hea üksi jääda?” küsib Tiina emalt.

Liisi krabistab paberiga ja vaatab Peetri poole.

“Peeter.”

Isa vaatab üles, sööb suu tühjaks ja lükkab ajalehe eemale.

“Tiina, tule istu siia minu kõrvale.”

Tiina läheb.

“Vaata, Tiina. Selline asi, et Nõukogude riigi juht on surnud. Ja nüüd...” Isa laiutab käsi

Tiina istub ja kõlgutab jalgu.

“Kas Taalin?” küsib ta vaikselt.

“Jah. Jah. Tark laps. Ja nüüd on leinamine ja... segadus.”

/.../

“Ma ütlen teile, nüüd läheb veel hullemaks,” pomiseb Ida. “Mina arvan, et nüüd tuleb sõda.”

“Oh issand,” ohkab Liisi.

“Ära nüüd mana, Idakene. Ja sina ära ohi. Miks peaks kohe sõda tulema?” vastab Peeter.

“Mis siis tuleb?” küsib Ida.

“Suur lein, matused, nagu ikka.”

“Ja siis?”

“Eks ta ära palsameeritakse, nagu Lenin. Enne kui haisema läheb.”

“Peeter! Lapse kuuldes!” hüüatab Liisi.

“No mis on? Kirjutavad ju: sarkofaag, Panteon!”

Ida tõuseb pliidi ees püsti.

“Ära jah naljata, Peeter. Pill tuleb pika ilu peale, pea seda meeles.”

Peeter jääb Idale otsa vaatama.

“Kus nüüd ütles. Mis sul täna on, Idakene? Kas kondid nii valutavad? Annan sulle äkki sortsu pipraviina?”

“Kondid! Süda. Süda valutab.”

“Pipraviin aitab kõige vastu. Ja näete, kulla proud ja preili.” Peeter võtab kapi pealt kolm kompekikarpi, tõuseb ja ulatab ükshaaval Liisile, Idale ja Tiinale. “Palju õnne saabuvaks naistepäevaks. Sama hästi võib täna kätte anda. Ei ole vaja siin surnumatjaid mängida, tehke suu magusaks.”

1. Milline on tegelaste suhtumine Stalini surma?

.....
.....
.....

2. Millised hirmud tegelasi valdavad?

.....
.....

3. Kuidas mõjutab riigikord inimeste arusaama õigest ja valest?

.....
.....
.....
.....

4. Millised on inimesed, kes on kasvanud totalitaarse riigikorra ajal? Millised on inimesed, kes on kasvanud demokraatliku riigikorra ajal?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

5. Mis kujundab inimeste väärtushinnanguid tänapäeval?

.....
.....
.....
.....

6. Mida kardetakse tänapäeval?

.....
.....
.....

7. Kirjuta tabeli vasakpoolsesse lahtrisse, mis on sinu jaoks elus oluline. Räägi oma suguvõsas vanemate inimestega, kes mäletavad Nõukogude aega ning püüa aru saada, mis on nendele inimestele elus oluline. Võrdle ja tee järeldus.

--	--

Tööleht 45

Loe katkendit Kai Aareleiu romaanist „Linnade põletamine“. Vasta küsimustele.

Tiina istub vanaema akna all floksipõõsa juures ja kuulatab. Aken on lahti ja taluköögist kostab vanaema ja ema juttu.

“Mida sa ometi räägid, Liisi?”

“Sa kuulsid küll, ema.”

“Kuidas siis nii?”

“Ma ei hakka sulle ju üksikasjalikult rääkima. Ega see ei juhtunud üleöö. Võib-olla see oli algusest peale määratud ja ma lihtsalt ei näinud. Meil ei ole mitte midagi ühist.”

“Sul on kõik olemas, tüdruk. Rohkem kui kõik. Ja sa viskad selle lihtsalt minema?”

“Ema, kas sa üldse ei kuula? Üks väga oluline asi on puudu. Armastus.”

“Armastus.”

“Kas sa tõesti ei saa aru, ema? Ma olin nagu kuiv kõrb. Ma ei uskunud, et tuleb üks mees ja paneb mu seest üleni põlema. Ja mitte ainult seest, ema. Igalt poolt...”

“Ole tasa.”

“Ega sina vist ei kujuta ette, mis tunne see on.”

Köök jääb vaikseks.

“Jah. Muidugi. Kust mina peaksin seda ette kujutama?”

Vanaema toon on äkitselt kalk.

“Ma mõtlen, sina ja isa, te...” alustab Liisi.

“Meie – mida?”

“Ei midagi. Vabandust, ema.”

“Meie oleme vana aja inimesed, meil on kõik teistmoodi, jah? Ma pole kunagi tundnud seda põlemist, mis sa räägid, ja et ma ei ole kunagi tahtnud... mõelnud...”

“Vabandust, ema, vabandust.”

Tiina kuuleb, kuidas ema hakkab nuuksuma.

/.../ Tiina näeb, kuidas vanaema astub trepile, jääb sinna seisma, nõjatub käsipuule. Ta kisub valge rätiku peast, lehvitab sellega tuult, pühib nägu. Seisab tükk aega liikumatult.

Lõpuks käib uks uuesti, vanaema on sisse tagasi läinud.

“Säh, pühi silmad ära,” ütleb vanaema oma tütrele.

1. Millist väärtuskonflikti katkendis käsitletakse?

.....
.....
.....

2. Missugune on katkendi põhjal eestlaste probleemilahendusoskus?

.....
.....
.....

3. Miks on eestlaste jaoks raske mõnedel teemadel rääkida?

.....
.....

4. Kui kerge on lahti öelda millestki, millega oled justkui kokku kasvanud?

.....
.....

5. Mõtle teemadest, millest on sinul raske rääkida. Kas tead, miks?

6. Mis võib inimestevahelise suhtluse vabamaks ja meeldivamaks muuta?

.....
.....
.....

7. Kuidas saaks põlvkondadevahelist suhtlust avatumaks muuta?

.....
.....
.....

Tööleht 46

Loe kaht katkendit Ilmar Taska romaanist „Pobeda 1946“. Vasta küsimustele.

Johanna oli laulnud Verdi “Aidat” ja oskas end samastada orjastatud Nuubia printsessiga, kelle maad olid laastanud Egiptuse armee sõdurid. Viimaste aastate jooksul olid võõrvõimud ja sisserändajad korduvalt vallutanud Johanna sünnilinna ja lõpuks selle ka varemetolmu ja tuhaga katnud. Pärast seda kui punakaardi naislendurid pommi ooperiteatrile heitsid, hoidis Johanna end teatrist eemale. Juba enne sõda oli ta hakanud mittekoosseisuliseks solistik, et saaks laulda ka teiste ooperiteatrite lavadel. Nüüd oli ta kaotanud needki võimalused, sest piirid olid kinni pandud. Neljakümnendates aastates laulja võis end ka bridžimängule pühendada. Kuigi Madam Butterfly ja Tosca viirastusid talle ikka nii unes kui ilmsi.

*

Maailm oli udune igas mõttes. Sõda oli lõppenud ja justkui jälle alanud, vähemalt tema ja Johanna jaoks. Ta oli oodanud Saksa okupatsiooni lõppu Eestis, siis veel sõja lõppu kogu Euroopas, et saaks jälle lennukitega lennata, uuesti kontinendil rongidega sõita. Aga endised sõbralikud liitlased olid Baltikumis pannud jälle piirid kinni. Ta oli taotlenud viisat, millele ei olnud ikka veel vastust. Viisataotlus oli koosnenud lõpututest ankeetidest. Ehk kartis nõukogude kord teda kui ajakirjanikku, kes märkab kommunistlikus paradiisis midagi, millest on parem vaikida.

1. Kuidas on sõda inimeste elusid muutnud?

.....
.....
.....

2. Millisest olukorrast Johanna end leiab?

.....
.....
.....
.....

3. Milline meeleolu katkendites valitseb? Milles see avaldub?

.....
.....
.....

4. Kas sina oled end sarnasest olukorrast leidnud? Kuidas käitusid? Kui selline olukord peaks tekkima, mida teeksid?

.....
.....
.....

5. Mis pakub inimestele rasketel aegadel lohutust?

.....
.....
.....
.....

6. Millest saad sina rasketel hetkedel tuge?

.....
.....
.....

7. Kujutle, et oled olukorras, kus ei saa oma koduriiki siseneda. Kirjuta lähedasele/sõbrale kiri, milles räägid, mida oma kodumaa juures igatsed. Mõtle, mida väärtustad.

Tööleht 47

Loe katkendit Ilmar Taska romaanist „Pobeda 1946“. Vasta küsimustele.

Naine teadis, et tal ei ole enam ametlikku homset, ta võib elada vaid peidus kellegi tagatoas, keldris, metsas. Sügis polnud kaugel. *Kuidas oleks elada koos pojaga pika talve punkris? Kaua me suudaksime niimoodi vastu pidada? Kas selle nimi oli elu?* Nad olid mehega arvanud, et enam hullemaks ei saa nende elu minna...

Ka kardinale taga pimedas toas oli olnud ometi elu, mida nad ei olnud osanud hinnata. Nad oleks võinud mehega rohkem armastada, hellitada oma väikest poissi, temaga rohkem mängida. Tunda rõõmu inimlikest puudutustest, teineteise elavatest pilkudest, vahetatud mõtetest, vanadest raamatutest, ragisevatest raadiolainetest. Nautida tassikest viljakohvi, suutäit kartuliputru, sõõmu suitsust õhku, lihtsat teadmist, et nende soontes pulbitseb veri, olgugi et nõrgalt ja peaaegu kasutult... Nad polnud suutnud. Polnud hinnanud oma perekonna kooslust. Oma kingitud varjuelu. Nad olid vaid pahuralt süüdistanud maailma, teineteist ja iseend. Märkamata tühjeneva klaasi põhjas veel sillerdavat vett.

1. Mis olukorras võis naine olla?

.....
.....
.....

2. Miks osa inimesi end Nõukogude korra eest varjas? Kuhu peituti?

.....
.....
.....
.....

3. Mida naine kahetseb?

.....
.....
.....

4. Mis annab inimestele raskes olukorras lootust?

.....
.....
.....

5. Uuri, milliseid võimalusi inimestel Nõukogude korra ajal ellujäämiseks oli. Milline variant on sinu arvates inimesele parim?

Tööleht 48

Loe katkendit Ene Mihkelsoni romaanist „Katkuhaud“. Vasta lugemise järel küsimustele.

Mina olin tulnud Kaata juurde Lääne-Virumaalt, täpsemalt: ma olin tulnud oma lapsepõlveaegselt Virumaalt. Siis ei jaotatud maakonda veel Idaks ja Lääneks, sidekriipsuga tähistatav eraldusjoon oli veel tundmatu.

Just Vakersti mõis ja mõisa ümbruses asuvad külad tähistasid (tähistavad) mu jahiperioodi algust. See elukutsevahetus on äsjane ja värske, kuid siiski juba natuke aegunud seeläbi, et ma oskan seda kõrvalt vaadata ja sellest rääkida.

Paari aasta jooksul käisin enam-vähem kõikides paikades, kus ma olin oma senises elus elanud. Ma uurisin iga tuttavat küngast, teerada, puud ja maja – paljudesse neist sain ka sisse –, rääkisin tuttavate ja võõraste inimestega, kes seal elasid nüüd, elasid enne või olid siiani ühe koha peal püsinud kogu vahepealse aja.

1. Milline on jutustaja suhtumine maakondade jaotamisse?

.....
.....

2. Milline on minajutustaja? Millised on inimesed, kellega ta kohtub?

.....
.....
.....

3. Millistel põhjustel võivad inimesed elada aastaid ühe koha peal?

.....
.....
.....

4. Kas sina elaksid terve elu ühes ja samas kohas? Põhjenda.

.....
.....
.....
.....

5. Miks inimesed rändavad?

.....
.....
.....

6. Jutusta kaaslasele ühest kohast, mis on sulle südamelähedane ja mida tunned läbi ja lõhki. Kirjelda talle mõnd osa sellest kohast detailsemalt. Seejärel räägi, miks kirjeldasid just seda kohta.

Tööleht 49

Loe katkendit Ene Mihkelsoni romaanist „Katkuhaud“. Vasta lugemise järel küsimustele.

Olin varemgi tähele pannud, et need, kes mõisas teeninud, ei rääkinud sellest meelsasti. Suuremast lähedusest vaikiti hoopis. Seitsmesaja-aastase orjaöö ideoloogia oli oma töö teinud. Rõhujatega heas läbisaamises olek oli häbenemisväärne aastakümnete tagantki. Hoopis teine asi oli jutt esimese öö õigusest, sellisel viisil päritud siniverest. Sellest võis rääkida, sellega võis isegi kiidelda, sest seos ei olnud vabatahtlik. Sunniviisiline vabatahtlikkus kuidagi nagu vääristas.

Aadlikke on meie seas üks kümnendik, seletas raadiosaates genealoogia seltsi ühe haru esimees ja see oli hinnang: kui on veri, siis on ka tiitel: õukondlik, seisuslik kultiveeritus oli ju midagi naeruväärset, piisas täiesti, kui matsi oli pisut arenenuma sordiga ristatud.

1. Miks vaikivad inimesed minevikus juhtunust?

.....
.....
.....

2. Kas tead, mis on esimese öö õigus? Kui ei tea, otsi internetist.

.....
.....

3. Uuri välja, kes on sinu kodumaakonnas elanud baltisaksa aadlikud. Millised mõisad neile kuulusid?

.....
.....
.....
.....

4. Kas ajalugu tuleks häbeneda? Miks?

.....
.....
.....
.....

5. Räägi oma sugulastega ning püüa välja uurida, milliseid lugusid on sinu perekonna kohta teada. Kui võimalik, küsi ka nende lugude tõepära kohta. Head allikad on kirikuraamatud, kust leiab teavet piirkonnas elanute kohta.

Tööleht 50

Loe katkendit Ene Mihkelsoni romaanist „Katkuhaud“. Vasta lugemise järel küsimustele.

Ütlen ja naeran: Eestlaste eneseteadvus rahvana on kirjanike tehtud. Ikka kuulab keegi alles lugema õppinud poiss mõisapreilide klaverimängu, “neid nõiduslikka helisid”, mille iseloomustamiseks ei olegi sõnu. Otse loomulikult pekstakse tal aru peast, me ei suutnudki muud ja olukorrast üleulatuvat ütelda. See on vallakohtu protokollidest tuttav vaade ja keel. Eduard Bornhöhe oli seitsmeteistkümneaastane, kui kirjutas “Tasuja” – Põltsamaal, muide! Imeväärne, et koolipoisi romantiline trots on mõjutanud meie ajaloo teadvust terve sajandi. See vaade sobis hästi idast tulnute meelelaadiga. /.../

Mõisnike järeltulijad patseerivad siin, et meil orjapõlv meelest ei läheks – neil pole ju esivanemate maa tunnet, eks ole? – ja meie omakorda võime nautida, et meie noor, esimest korda iseseisvaks saanud rahvas ja riik nagunii võlgades mõisad võõrandas. See oli radikaalne reform, võibolla ehk võrreldav ainult sellega, mis toimus pärast 1940. aastat. /.../

Kas see võrdlus on ikka päris kohane? Eesti riik maksis ülevõetud mõisate eest hiljem kompensatsiooni, kedagi ei küüditatud ega tapetud.

Miks mitte. Enne lohises mõisa köis, pärast kadusid naabri salved ja karjad justkui maa alt kerkinud krattide toimetel, vaimustus neist on rehepappide ideoloogia esiletõstmisel praegugi üldine, siis sai panna härrad härgadeks ja saata kurnajad külmale maale, oma mehhanismis on ju mõlemad toimimised siinmaal igipõlised. Ajaloost ei tule otsida tõde, vaid võimule sobivaid fakte, kui hoiak on õigeaks rihitud, õrritasin edasi.

See oli meie maa. Nad tulid kui röövlid ja võtsid selle meilt ära.

Ja teised röövlid tulid idast, me tegime neile isegi piirid lahti, ainult nutsime omaette tasakesi, siinpoolset püssipaukugi ei märganud teha.

1. Mida arvab jutustaja eestlaste eneseteadvusest?

.....
.....
.....

2. Kuidas suhtub jutustaja mõisnikesse ja nende järeltulijaisse? Milles see väljendub?

.....
.....
.....

3. Millisena on eestlaste ajalugu tekstikatkendis kirjeldatud?

.....
.....
.....

4. Milline on sinu arvates eestlaste ajalugu ja saatus?

.....
.....
.....

5. Kirjuta arutlus teemal „Eesti ajalugu on õnnetu/õnnelik.“

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, _____ Andero Anto _____,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

_____Kultuurilise identiteedi kujundamine gümnaasiumi kirjandusõpetuses _____,

mille juhendaja on _____Andrus Org _____,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Andero Anto
27.05.2024